

પ્રજ્ઞા

(પ્રવૃત્તિ દ્વારા જ્ઞાન)
નૂતન શૈક્ષણિક અભિગમ

પ્રજ્ઞા ગીત

બનીએ પ્રજ્ઞાવાન

આપણે બનીએ પ્રજ્ઞાવાન

પ્રજ્ઞા દ્વારા આપણા સૌનું
વિકસતું રહે જ્ઞાન.... (૨)
આપણે બનીએ પ્રજ્ઞાવાન

હમીમળીને શીખીએ સૌએ
અસહાય ના કોઈ...

સૌ સંગાથે વધીએ આગળ
એ જ ખરું અનુષ્ઠાન... (૨)
આપણે બનીએ પ્રજ્ઞાવાન

સોનુ-ચાંદી-રૂપિયા-સત્તા
અટળક હોય ભલે ને...

જેની પાસે શિક્ષણ સારું
એ જ ખરાં ધનવાન... (૨)
આપણે બનીએ પ્રજ્ઞાવાન

જીવન સાર્થક બનતું એનું
દ્યેય છે જેની પાસે...

દ્રઢ નિશ્ચયથી વધતાં આગળ
એ જ ખરાં બળવાન... (૨)
આપણે બનીએ પ્રજ્ઞાવાન

- પ્રકાશ પરમાર

ગુજરાત પ્રારંભિક શિક્ષણ પરિષદ

સર્વ શિક્ષા અભિયાન
સેક્ટર-૧૭, ગાંધીનગર

આ સાહિત્ય સર્વ શિક્ષા અભિયાન અંતર્ગત વર્ષ ૨૦૧૪-૧૫માં
વિનામૂલ્યે આપવામાં આવેલ છે. જેના સ્પેશિફિકેશન નીચે મુજબ છે.

સાઈઝ : 8.5 x 11, ટુ સેન્ટરપીન
ટાઈટલ : 210 GSM BALLARPUR ART PAPER
ઈન્ડ્રપેજ : 80 GSM ANDHRA MAPLITHO

પ્રજ્ઞા

તજજ્ઞ
નવસંસ્કરણ તાલીમ

સર્વ શિક્ષા અભિયાન
સૌ ભણે સૌ આગળ વધે

ગુજરાત પ્રારંભિક શિક્ષણ પરિષદ

સર્વ શિક્ષા અભિયાન
સેક્ટર-૧૭, ગાંધીનગર

પ્રેરણા

શ્રી મુકેશ કુમાર (IAS)

સ્ટેટ પ્રોજેક્ટ ડાયરેક્ટર, એસએસએ અને કમિશનર ઓફ સ્કૂલ, પ્રાથમિક શિક્ષણ અને મધ્યાહન ભોજન - ગુજરાત

શ્રી એ.એમ. શર્મા (GAS)

એડિ. સ્ટેટ પ્રોજેક્ટ ડાયરેક્ટર સર્વ શિક્ષા અભિયાન, ગુજરાત

માર્ગદર્શન

દિનેશભાઈ દેસાઈ

કન્વીનર, ક્વોલિટી એન્હાન્સમેન્ટ સેલ, સર્વ શિક્ષા અભિયાન, ગુજરાત

હરેશભાઈ ચૌધરી

અભ્યાસક્રમ કો-ઓર્ડિનેટર, જી.સી.ઈ.આર.ટી. ગાંધીનગર

ડો. સંજયભાઈ ત્રિવેદી

રિસર્ચ એસોસિયેટ, જી.સી.ઈ.આર.ટી. ગાંધીનગર

સંકલન

પિયુષભાઈ સુથાર

પેડાગોજી કો-ઓર્ડિનેટર, ક્યૂઈસેલ, એસએસએ

પ્રકાશચંદ્ર સુથાર

પેડાગોજી કો-ઓર્ડિનેટર, ક્યૂઈસેલ, એસએસએ

લેખન

પ્રજ્ઞા સ્ટેટ કોરટીમ-ગુજરાત

ડો. ભીખુભાઈ વેગડા

મહેન્દ્રભાઈ મકવાણા

નીતાબેન ઉપાધ્યાય

નરેશભાઈ જોષી

દિલીપભાઈ નાયી

અલ્કેશભાઈ છાયા

ભાવેશભાઈ પંડ્યા

હરજીભાઈ પ્રજાપતિ

જયેશભાઈ પટેલ

કેતનભાઈ વ્યાસ

પરેશભાઈ દલસાણીયા

રણછોડજી જાડેજા

રેવાભાઈ પ્રજાપતિ

હિતેશભાઈ નાયક

દર્મૈશભાઈ રામાનુજ

રાકેશભાઈ પટેલ

વૈદહીબેન સોની

પ્રણવભાઈ સુથાર

નટવરસિંહ પરમાર

રાધાબેન યાદવ

અશોકભાઈ પરમાર

નિલેશભાઈ નાથાણી

હર્ષવર્ધનસિંહ જાડેજા

સુચિતભાઈ પ્રજાપતિ

નિલેશભાઈ પંડ્યા

સંજયભાઈ પટેલ

મેહૂલભાઈ સુથાર

પ્રજ્ઞા તાલીમ - DVD

અનુક્રમ

ભાગ-૧

વારંવાર પૂછાતા પ્રશ્નો (FAQs)

૧. સમૂહકાર્ય... ગુજરાતી કાવ્યગાન	૧૭. મૂલ્યાંકન પછી બાળકનું પ્લેસમેન્ટ	૩૦. શિક્ષક જૂથ-૧... પીઅર લર્નિંગ
૨. સમૂહકાર્ય... ગુજરાતી વાર્તાકથન	૧૮. વિદ્યાર્થીએ કરેલ કાર્યની ચકાસણી આધારે જે તે સંકલ્પના/મુદ્દાનું મૂલ્યાંકન	૩૧. શિક્ષક જૂથ-૧... શિક્ષકનું સ્વેચ્છ વર્ક
૩. સમૂહકાર્ય... ગુજરાતી શ્રુતલેખન	૧૯. સહપાઠી શિક્ષણકાર્યનું નિદર્શન	૩૨. શિક્ષક જૂથ-૧... બાળકનું કાર્ડનું કાર્ય પૂર્ણ થયે બીજા શુપમાં બાળકનું જવું
૪. સમૂહકાર્ય... ગુજરાતી શ્રુતલેખન-અનુકાર્ય	૨૦. સાથી મદદનું નિદર્શન	૩૩. શિક્ષક જૂથ-૧... શિક્ષકના કાર્ય દરમિયાન બીજા અન્ય જૂથમાંથી બાળક આવે ત્યારે
૫. સમૂહકાર્ય... ગુજરાતી-ગીત અભિનય/સીડીનો ઉપયોગ	૨૧. પોર્ટફોલિયો અને સીસીઈ	૩૪. શિક્ષક જૂથ-૧... શિક્ષક આવૃત્તિ ઉપયોગ
૬. સમૂહકાર્ય... ગુજરાતી-રમત	૨૨. વાલી અને બાળક સાથે પોર્ટફોલિયો શેરીંગ	૩૫. બાળકનું સ્વાધ્યાયપોથીમાંનું કાર્ય
૭. સમૂહકાર્ય... ગણિત-મૌખિક (સરવાળા, ગુણાકાર) લેખન, ચકાસણી અને અનુકાર્ય	૨૩. પ્રોજેક્ટ/અવલોકન, મુલાકાત સંદર્ભનું બાળકનું કાર્ય	૩૬. શિક્ષક દ્વારા સ્વાધ્યાયપોથી ચકાસણી અને અનુકાર્ય
૮. ટીએલએમ બોક્સમાં ટીએલએમ	૨૪. શિક્ષકની વ્યક્તિગત નોંધપોથી અને તેમાં થતી પ્રાસંગિક નોંધ	૩૭. સ્વાધ્યાયપોથી... મોટિવેશન સિમ્બોલ
૯. ભૌતિક વ્યવસ્થાપન... રેકમાં ટ્રે	૨૫. સત્ર દરમિયાન અધવચ્ચેથી જતાં બાળકને આપવાની થતી વહીવટી માહિતી	૩૮. અર્લીરીડરનો ઉપયોગ
૧૦. ભૌતિક વ્યવસ્થાપન... ટ્રે ઉપર સ્ટીકર	૨૬. રિસેશ પછીના બીજા વિષયમાં કાર્ય કેવી રીતે શરૂ કરવું	૩૯. સપ્તરંગી પ્રવૃત્તિઓનું નિદર્શન (પ્રતિનિધિ રૂપ)
૧૧. ભૌતિક વ્યવસ્થાપન... ટ્રેમાં કાર્ડ ગોઠવણી (સમયાંતરે)	૨૭. શિક્ષક જૂથ-૧... બાળકનું વ્યક્તિગત શિક્ષણ	૪૦. સપ્તરંગી ડિસ્કલે વર્ક
૧૨. ભૌતિક વ્યવસ્થાપન... પોર્ટફોલિયો-પ્રોફાઈલ ગોઠવણ	૨૮. શિક્ષક જૂથ-૧... બાળકને ટીએલએમ દ્વારા શિક્ષણ	૪૧. લોકલ રિસોર્સનો ઉપયોગ
૧૩. ભૌતિક વ્યવસ્થાપન... ટીએલએમ	૨૯. શિક્ષક જૂથ-૧... વેઈટિંગમાં રહેતા બાળકનું સ્વઅધ્યયન કાર્ય	૪૨. પૂરક વાચન સામગ્રી પરિચય
૧૪. ભૌતિક વ્યવસ્થાપન... સ્વાધ્યાયપોથી ગોઠવણી		૪૩. પૂરક વાચક સામગ્રી ઉપયોગ
૧૫. શિક્ષકનું જૂથ-૧ અને જૂથ-૨ના કાર્યનું નિયમન		૪૪. પ્રારંભિક જૂથ વિભાજન
૧૬. શિક્ષક દ્વારા જૂથ-૬માં નિયમન અને મૂલ્યાંકન		

ભાગ-૨

બાળ મનોવિજ્ઞાન ૧ થી ૩૭ કિલિપ્સ

ભાગ-૩

નાવિન્યપૂર્ણ પ્રવૃત્તિઓ

ભાગ-૪

પ્રજ્ઞાગીત : ધોરણ ૧ થી ૪

ધોરણ-૧ ગુજરાતી	૧૬. ચોખ્ખું ઘરનું આંગણું	૩૧. નાનો-મોટો	૪૭. ચોરી કરવા	૬૨. ઝંડાગીત
૧. હું તો સૂઈ ગઈ'તી	૧૭. ચપટી વગાડતાં આવડી	૩૨. દુનિયાની અજાયબીઓ	૪૮. હળ ચલાવે	૬૩. ધરતીને હું
૨. ચુન્નુભાઈની નાવ ચાલી	૧૮. અચ્ચર આવે	૩૩. ઊંટ કહે	૪૯. રૂપિયો પાછી દે	૬૪. ઊંટ કહે
૩. ગરણી રે બાઈ	૧૯. ગણ્યા ગણ્યા નહિ	૩૪. ફાગણિયો	ધોરણ-૨ પર્યાવરણ	૬૫. આડભાઈ
૪. વહાણ દરિયે	૨૦. પરોઢિયે પંખી જાગીને	ધોરણ-૧ પર્યાવરણ	૫૦. એ એક બિલાડી	ધોરણ-૪ પર્યાવરણ
૫. કલબલ કરતા કાબર	૨૧. ચાંદલા ચમકીને	૩૫. ચકીબેન ચકીબેન	૫૧. આ દાતરડું	૬૬. નકશાની સામે
૬. નહાય નદીમાં	૨૨. ટમી ગઈ સ્કુલે	૩૬. નાનું નાનું સસલું	૫૨. આવો પારેવાં	૬૭. એક વરસની ત્રણ
૭. ટપાલી કેવો જાદુગર	૨૩. ઊગીને પૂર્વમાં	૩૭. આવ રે ! વરસાદ	૫૩. કીડી કરતાં	ધોરણ-૧ ગણિત
૮. ઉપરજીં મજાનું	ધોરણ-૩ ગુજરાતી	૩૮. એક એક ચિન્હનું	૫૪. ચાલો જોવા મેળો	૬૮. માટું નાક છે એક
૯. ભરતપુરનો ભત્રીજો	૨૪. પોપટ પાંજરામાં	૩૯. નાની મારી આંખ	૫૫. આપણું આ ગુજરાત	૬૯. એક મારી ઢીંગલી
૧૦. રણમાં તો છે ઢગલો	૨૫. ખાખી બાવો	૪૦. ચોખ્ખું ઘરનું આંગણું	૫૬. હાલો ખેતરીએ	૭૦. એક કબૂતર ચણવા
ધોરણ-૨ ગુજરાતી	૨૬. કરો રમકડાં	૪૧. વાંદરાભાઈએ કર્યો	૫૭. વડદાદાની લાંબી	૭૧. પાંચ-પાંચ ચકલીઓ
૧૧. ચકીબેન ચકીબેન	૨૭. ડુગડુગિયાવાળી	૪૨. આ અમારી ગાડી	૫૮. ઊગીને પૂર્વમાં	૭૨. રવિ પછી તો
૧૨. આવો મેઘરાજા	૨૮. સિંહની પરોણાગત	૪૩. શાકવાળી આવી	૫૯. આ અમારો દેશ છે	૭૩. નાની નિશાળે
૧૩. ભલે અમે બાળક	૨૯. ઉખાણાં	૪૪. તનમનિયો	૬૦. રાષ્ટ્રગીત	૭૪. સસલીબેને સેવ
૧૪. દાદાજી તો દાદાજી	ધોરણ-૪ ગુજરાતી	૪૫. ઉખાણાં	૬૧. ઉખાણાં	ધોરણ-૨ ગણિત
૧૫. એક ઝરણું	૩૦. દરિયાને તીર	૪૬. બા વિના મને	ધોરણ-૩ પર્યાવરણ	૭૫. એક મજાનો માળો
				૭૬. કારતકમાં દેવદિવાળી

ભાગ-૫

પ્રજ્ઞા તાલીમ DVD

ભાગ-૬

પ્રજ્ઞા સાહિત્ય (પ્રજ્ઞા વર્ગમાં ઉપયોગમાં લેવાતા તમામ પ્રિન્ટીંગ સાહિત્યની સોફ્ટ કોપી)

૧. ધોરણ ૧ અને ૨

૨. ધોરણ ૩ અને ૪

૩. તાલીમ સાહિત્ય (શિક્ષક અને તજજ્ઞ મોડ્યુલ)

અભ્યાસ કાર્ડ, સ્વ અધ્યયન પોથી, શિક્ષક આવૃત્તિ, લેડર, છાબડી, સ્ટીકર, વિદ્યાર્થી પ્રગતી માપન રજીસ્ટર, વાચન માળા, અર્લીરીડર, સચિત્ર બાળપોથી

પ્રસ્તાવના

પ્રાથમિક શિક્ષણના ક્ષેત્રમાં સમયાંતરે વિશિષ્ટ અને વિવિધ શૈક્ષણિક પ્રયોગો થઈ રહેલ છે. પ્રજ્ઞા અભિગમ પણ સાતત્યપૂર્ણ શૃંખલા પૈકીનો જ એક અભિગમ છે.

ગુજરાત રાજ્યમાં જૂન-૨૦૧૦થી પ્રજ્ઞા અભિગમનો અમલ થયેલ. જૂન-૨૦૧૪માં ફેઝ-૫ અંતર્ગત અભિગમનો વ્યાપ વિસ્તાર થનાર છે.

પ્રજ્ઞા અભિગમમાં શીખવા-શીખવવાની વિશિષ્ટ પદ્ધતિને કારણે તેના Learning outcomes સારા મળી રહ્યા છે. પ્રજ્ઞા અભિગમના વ્યાપ વિસ્તારની દૃષ્ટિએ તેમાં શિક્ષણકાર્ય કરતાં શિક્ષકોની વિશેષ પ્રકારની સમજ વિકસાવવી અત્યંત જરૂરી બને છે.

આ તાલીમ માર્ગદર્શિકા અંતર્ગત પ્રજ્ઞા અભિગમ અંતર્ગત અધ્યાપનકાર્ય કરતાં શિક્ષકો માટે વર્ગવ્યવહારના અને વર્ગ પ્રબંધનના વિષયો મૂકવામાં આવ્યા છે. તાલીમના વિવિધ આયામો જેવાં કે ચર્ચા, નિદર્શન, લેખન, એક્સપોઝર, જૂથકાર્ય વગેરેને વિવિધ વિષયોમાં આમેજ કરવામાં આવ્યા છે.

તાલીમ દરમિયાન પૂરતાં અવકાશ સાથે તાલીમ માર્ગદર્શિકાના વિષયોની જાણકારી મળશે ત્યારે આશા છે, આગામી વર્ષે પ્રજ્ઞાવર્ગમાં વધુ સજ્જતા સાથે શિક્ષણ કરી શકીશું.

મુકેશ કુમાર (IAS)

સ્ટેટ પ્રોજેક્ટ ડાયરેક્ટર-એસએસએ અને
કમિશનર ઓફ સ્કૂલ, પ્રાથમિક શિક્ષણ અને
મધ્યાહ્ન ભોજન યોજના-ગુજરાત

અનુક્રમણિકા

ક્રમ	વિષય	પાના નં.
૧.	બાળ મનોવિજ્ઞાન -----	૩
૨.	શિક્ષક અને વિદ્યાર્થીની બેઠક વ્યવસ્થા -----	૭
૩.	જૂથકાર્ય -----	૯
૪.	સહપાઠી શિક્ષણ -----	૧૨
૫.	સ્થાનિક સંસાધન અને સામગ્રી -----	૧૩
૬.	પ્રારંભિક જૂથ વિભાજન -----	૧૫
૭.	પ્રજ્ઞાવર્ગમાં એક બાળકનું વ્યક્તિગત શિક્ષણ -----	૧૯
૮.	મૂલ્યાંકન-અનુકાર્ય અને ઉપચારાત્મક કાર્ય -----	૨૧
૯.	લેડર રચના -----	૨૪
૧૦.	માઈલસ્ટોન પરિચય -----	૩૧-૫૬
	● ગુજરાતી ● હિન્દી	
	● ગણિત ● અંગ્રેજી	
	● પર્યાવરણ	
૧૧.	સપ્તરંગી પ્રવૃત્તિઓ : સર્વાંગીણ વિકાસની પ્રવૃત્તિઓ -----	૫૭
૧૨.	પોર્ટફોલિયો-પ્રોફાઈલ -----	૬૦
૧૩.	વિદ્યાર્થી કાર્યનું પ્રદર્શન (ડિસ્પ્લે) -----	૬૪
૧૪.	પ્રજ્ઞા અભિગમ-વર્ગ વ્યવહાર -----	૬૭

આ સિમ્બોલ DVD ના ઉપયોગ માટેનો છે. જ્યાં-જ્યાં તેનો નિર્દેશ થયેલ હોય ત્યાં તે ભાગ દર્શાવવો.

બાળમનોવિજ્ઞાન

વર્ગખંડમાં કાર્યરત શિક્ષક બાળમાનસને ઓળખે તે અત્યંત જરૂરી છે. ‘તારે જમીં પર’ ફિલ્મમાં બાળમનોવિજ્ઞાનને ધ્યાને રાખી અદ્ભુત ફિલ્માંકન થયું છે. ફિલ્મની કેટલીક બાબતો નિહાળી બાળ મનોવિજ્ઞાન શું છે ? તેને સમજવાની શા માટે જરૂરિયાત છે તે જાણી શકાશે.

ફિલ્મના નાના-નાના ભાગો થકી ચર્ચા યોજી શિક્ષક વર્ગખંડમાં બાળ મનોવિજ્ઞાનને સમજી શિક્ષણકાર્ય / વર્ગવ્યવહાર કરે તે અપેક્ષા છે. ચર્ચા દરમિયાન ફિલ્મના સ્લોટ / વિષયવસ્તુ કે પ્રશ્નને આધારે ચર્ચા કરવી તેનો ફિલ્મ આધારિત જવાબ મળે તે અપેક્ષા નથી પરંતુ તેમાં રહેલ બાળમનોવિજ્ઞાન ક્યાં છે તે નોંધાવો.

કલીપ ક્રમ	ફિલ્મ સ્લોટ/વિષયવસ્તુ/પ્રશ્ન	 ભાગ-૨	બાળમનોવિજ્ઞાન
૧.	- રસ્તામાંથી મળેલ વસ્તુને કેમ નીરખે છે ? - પોતાની કાપડની કોથળીમાં કેમ મૂકી દે છે ?		- બાળકોને નવી વસ્તુ જોવાની સંગ્રહ કરવાની ટેવ હોય છે.
૨.	- પોતાના ઘરે પહોંચતા મમ્મીએ હાથ-પગ ધોવાનું કહ્યું, છતાં તે ફીજ ઉપરના માછલીપોટ પાસે કેમ દોડી જાય છે ?		- ગમતી બાબત હંમેશા પહેલા કરે છે.
૩.	- મા પૂછે છે, એકઝામ પેપર મળવાના હતા, તેણે કેમ જવાબ ના આપ્યો ?		- પોતાની ન ગમતી બાબતોમાં બાળક હંમેશા રસ લેતાં નથી.
૪.	- કૂતરાના ભસવાનો અવાજ આવતાં જ એ બહાર કેમ જાય છે ?		- જેમાં વધુ આત્મિયતા લાગે ત્યાં બાળકનો વધુ જોક હોય છે.
૫.	- ક્રિકેટ રમતી વખતે બોલ બીજા તરફ નંખાઈ જતાં મિત્ર અપશબ્દો બોલે છે. તે કેમ ઝંઘડી પડે છે ?		- ઘરમાં અને બહાર બધા તેની જોડે અસામાન્ય વર્તન કરે છે ત્યારે તે આવું વર્તન કરે છે.
૬.	- ફૂલ-છોડના કૂંડા કેમ તોડી નાંખે છે ?		- પોતાની સાથેના અન્યાયનો પ્રતિકાર કરી તે ગુસ્સો વ્યક્ત કરતાં હોય છે.
૭.	- પતંગ જોઈને રડવું કેમ બંધ થયું ?		- ગમતી વસ્તુ મળતાં તે તુરંત આધાતમાંથી બહાર નીકળી શકે છે.
૮.	- ઝંઘડામાં પિતા પોતાનો જ વાંક કાઢે છે ત્યારે તે ઘરમાં મિત્ર જોડે ફરી વાર કેમ ઝઘડે છે ?		- બાળકને પોતાને સમજ્યા વગર તેને જ ગુનેગાર કોઈ બનાવે તો તે લઘુમતીભાવ અનુભવે છે. તેનો પ્રતિચાર તેઓ આપે છે.
૯.	- તેના પપ્પા બેગ લઈને જાય છે ત્યારે તેઓને જવાનું કારણ કેમ પૂછે છે ?		- આગળની ઘટના (ઝંઘડાની)ની અસર ચાલુ છે કે પતી ગઈ છે તે તે તપાસે છે.

૧૦.	- માતા-પિતાની લાઈફ સ્ટાઈલ ધમાલભરી બની છે. ઈશાનની લાઈફ સ્ટાઈલમાં કેમ બદલાવ નથી આવ્યો ?	- બાળસહજ પ્રક્રિયા છે. હજુ બાળપણ વીતી રહ્યું છે ત્યારે મસ્તી, આરામ, જવાબદારી ન હોવી એ સ્વાભાવિક છે.
૧૧.	- શાળાના પ્રાર્થના સંમેલનમાં બાળકો આંખો ખોલીને કેમ જોયા કરે છે ?	- બાળકોનું મન ચંચળ હોય છે. એકાગ્રતાની અપેક્ષા રાખવી વધુ પડતી છે.
૧૨.	- બૂટ-પોલિસ નથી કર્યા ત્યારે શિક્ષક લાઈનમાંથી બહાર કાઢે છે. ઈશાન કેમ ધીમે-ધીમે ચાલે છે ?	- બાળકને કોઈ ગુનેગાર સાબિત કરે છે ત્યારે તે અપરાધી ભાવ અનુભવે છે.
૧૩.	- વર્ગખંડમાં શિક્ષિકા પેરેગ્રાફમાં જોવાની સૂચના આપે છે. તેનું ધ્યાન ત્યાં હોવાને બદલે ખાબોચિયામાં કેમ ધ્યાન આપે છે ?	- બાળકને બે વિકલ્પો પસંદ કરવાના હોય ત્યારે તે પોતાને ગમતો હોય તેવો જ વિકલ્પ પસંદ કરે છે.
૧૪.	- વાંચનમાં ભૂલો પડતાં ઈશાનને વર્ગ બહાર કાઢવામાં આવે છે. શિક્ષક આમ કેમ કરે છે ?	- નાની-મોટી સજાથી બાળકોને ડરાવી શકાય છે. એવા મોટેરાઓના ખ્યાલ હોય છે.
૧૫.	- ઈશાને મેથ્સનું લેસન અને ટેસ્ટપેપર પર સહી કરાવી નથી. તે શા માટે વર્ગ છોડીને ભાગી શકાય છે ?	- સમૂહમાં અપરાધી સાબિત થવું, બધાની હાંસીનું કારણ બનવું બાળકોને પસંદ હોતું નથી.
૧૬.	વર્ગ બહારના દૃશ્યો... - પાલખ પર ચડતો માણસ - બરફનો ગોલો બનાવતો માણસ - JCB મશીન - ઊંચેથી પાણી પીતો માણસ - દરિયાના મોજાં... વગેરે તે રસપૂર્વક કેમ જોવે છે ?	- બાળકના પરિચિત વિશ્વમાં કોઈપણ નવી બાબત આવે તો તે રસપૂર્વક તે જોવે છે.
૧૭.	- ઘરે આંગળી વડે રંગોનું મિશ્રણ બનાવી રંગ પૂરે છે. બરફના ગોલા અને આંગળી વડે રંગોનું મિશ્રણ એ બંને બાબતમાં શું અનુસંધાન છે ?	- પસંદ પડેલ બાબતનું બાળક અનુકરણ કરી તુરંત તેને વ્યક્ત કરે છે. એક ઘટનાનું બીજી બાબત સાથે અનુસંધાન સાધી શકે છે.
૧૮.	- હોમવર્ક કરાવતી વખતે માતાએ વાપરેલા શબ્દોની શું અસર થાય ?	- બાળક દુઃખી થાય છે. બાળકને તેના સ્તરે જઈ કોઈ સમજના શકે, શીખવી ના શકે ત્યારે તે લઘુતાગ્રંથી અનુભવે છે.
૧૯.	- રાત્રે સૂતી વખતે શાળામાંથી ભાગી જવાની ઘટના ભાઈને કેમ કહી દે છે ?	- બાળકો નિર્દોષ હોય છે.
૨૦.	- એબસન્ટનોટ બનાવતી વખતે શું કામ બિમાર હોવાનું શિક્ષક આગળ નાટક કરે છે ?	- એક ભૂલને છુપાવવા બીજી વખત પણ તેવું પુનરાવર્તન તે કરતાં હોય છે.
૨૧.	- પોતાની ખોટી ચિઠ્ઠી પકડાતા તે પિતા સામે નજર કેમ મિલાવી શકતો નથી.	- પોતે ગુનો કર્યો છે, તે જાણે છે. ગુનાનું પ્રાયશ્ચિત્ત કરવાની આ એક રીત છે.

૨૨.	- ચિઠ્ઠી કોણે લખી-તે શા માટે પિતાને કહેતો નથી ?	- પોતે ગુનો કર્યો છે તેની સજા બીજાને ન મળવી જોઈએ તેવી બાળકોને દૃઢ સમજ હોય છે.
૨૩.	- શિક્ષિકા પ્રશ્નપત્ર બતાવતી વખતે કહે છે-“કોણ કહેશે કે તું રોહન અવસ્થીનો ભાઈ છે ?” ત્યારે તે કેમ દુઃખી થાય છે ?	- એક બાળકને બીજા બાળક સાથેની તુલના દ્વારા તેને નીચો બતાવવો, ઠોઠ સાબિત કરવો તે જરાય પસંદ હોતું નથી.
૨૪.	- માતા, ઈશાન દ્વારા દોરાયેલ ચિત્રની ડાયરી બે-ત્રણ વખત જોવે છે. ઈશાને આ ડાયરી દ્વારા શું સંદેશ આપ્યો ?	- બચપણમાં બાળકને પરિવારની હૂંફ, પ્રેમની સવિશેષ જરૂર હોય છે. સતત ઉપેક્ષાને કારણે બાળક પરિવારમાંથી એટલે જ બહાર જતું રહે છે.
૨૫.	- રાજન દામોદર નામના મિત્રએ પૂછ્યું, “તું વર્ષની વચ્ચેથી કેમ આવ્યો ” ત્યારે ઈશાને કેમ જવાબ ના આપ્યો ?	- બાળકો પોતાની ઉપેક્ષા થાય ત્યારે તે બાબતને શબ્દોથી વ્યક્ત કરી શકતા નથી.
૨૬.	- વિજ્ઞાન, વ્યાયામ અને અંગ્રેજી શિક્ષકનું શિક્ષણકાર્ય કેમ યોગ્ય નહોતું ?	- બધા બાળકો પોતાની ગતિએ અને સમજ પ્રમાણે શીખતાં હોય છે.
૨૭.	- પુસ્તકો ડસ્ટબીનમાં અને દફતર દીવાલની બહાર ફેંકવાનું દૃશ્ય ઈશાનના મનમાં કેમ સ્ફૂરે છે ?	- શાળા અને વર્ગખંડનો માહોલ તેના સ્વભાવને અનુરૂપ ન હોય ત્યારે બાળક નકારાત્મક વિચારો કરે છે.
૨૮.	- નકુમ સરે ઈશાનનો કાગળ કોરો જોયો. “કોઈ ભાત નહીં, જલદી ભી ક્યા હૈ ?” આ વાક્યની શું અસર થઈ હશે ?	- પ્રથમ જ વખત બાળકનો આત્મવિશ્વાસ બહાર આવ્યો. જ્યારે કોઈ તેની લાગણી સમજે છે ત્યારે તેનામાં આત્મવિશ્વાસ પેદા થાય છે.
૨૯.	- વર્ગની બહાર ઊભા પગે સજા ભોગવતો ઈશાન, નકુમ સરને કેમ જવાબ નથી આપતો અને દીવાલમાં મોં સંતાડે છે ?	- બાળકો એકના દ્વારા થયેલ ગેરવર્તનનું પુનરાવર્તન અન્ય દ્વારા પણ થશે તેવા ખ્યાલમાં રહે છે. વળી પોતે ગુનેગાર છે તેવો ખ્યાલ અન્યને પણ આવી જશે તે બાબત તેઓને ડરાવે છે.
૩૦.	- ઈશાનના ઘરે નકુમ સર અને તેના માતા-પિતાની ચર્ચામાં શિક્ષક દ્વારા બાળમનોવિજ્ઞાન ક્યાં-ક્યાં પ્રગટ થાય છે ?	- બાળક ચંચળ હોય છે. - તેને હૂંફની જરૂર હોય છે. - તેને તેની પસંદ- નાપસંદની બાબતો કરવા દેવી જોઈએ. - બાળક-બાળક વચ્ચે તુલના ન કરવી. - બાળકને સાંભળવો-સમજવો જરૂરી હોય છે.
૩૧.	- નકુમસર વાર્તામાં આઈન્સ્ટાઈન, ફેડરર, રાઈટબંધુ, લિયોનાર્ડ-ધ-વિન્ચી, અભિષેકના ઉદાહરણોથી ઈશાન	- વિવિધ રચનાત્મક ઉદાહરણોથી બાળકો આત્મવિશ્વાસ વધે છે. ‘હું

	ઉપર શું અસર થઈ ?	પણ આ કરી શકીશ' તેવી ભાવના જાગે છે. - પોતે વિશિષ્ટ નથી પણ અન્યોની જેમ જ સામાન્ય છે તેમ માને છે.
૩૨.	- પગથિયાં પરની રમત દ્વારા શિક્ષકે શીખવવાનો જુદો પ્રયાસ કેમ કર્યો ?	- બાળકને એક પદ્ધતિથી ન આવડે તો તેને પસંદ હોય તેવી પદ્ધતિ-પ્રયુક્તિનો ઉપયોગ થવો જોઈએ.
૩૩.	- 'સોલોમન આઈલેન્ડ'ની વાર્તા દ્વારા નકુમસરે પિતાને શું સંદેશ આપ્યો ?	- બાળકોને ધિક્કારવા ન જોઈએ. સતત ધૃણા અને ધિક્કાર તેના જીવનને નષ્ટ કરે છે.
૩૪.	- શિક્ષકે ચિત્ર સ્પર્ધા શા માટે યોજી ?	- અનેક વિશિષ્ટ પ્રતિભા ધરાવતાં બાળકોને તેમના રસ-રચિવાળી પ્રવૃત્તિમાં આગળ વધવાની તક મળવી જોઈએ. - પોતે પણ એક ક્ષેત્રમાં હોશિયાર છે તે સાબિત કરવાની તક મળવી જરૂરી છે.
૩૫.	- ચિત્ર સ્પર્ધામાં શિક્ષકોને જોડીને નકુમસર શું સાબિત કરવા માંગે છે ?	- વર્ગ બહાર પણ બાળકને પોતાની પ્રતિભા વ્યક્ત કરવાની તક હોય છે. - કેટલીક બાબતોમાં બાળકો મોટેરાંઓ કરતાં વિશિષ્ટ પ્રતિભા ધરાવતાં હોય છે.
૩૬.	- પોતાનો નંબર બીજો હોવા છતાં નુકસર કેમ ખુશ છે ?	- બાળકો મોટરાં કરતાં બળવત્તર સાબિત થાય તો બાળકો અત્યંત મોટીવેટ થાય છે. - પ્રત્યેક બાળકને પ્રોત્સાહન ગમે છે.
૩૭.	- વિદાય વખતે પિતા કરતાં પણ નકુમસરથી જુદાં પડવાનું ઈશાનને કેમ દુઃખ છે ?	- બાળકને જે વ્યક્તિ લગાવ, પ્રેમ, હૂંફ આપે, તેની લાગણીને સમજે તે વ્યક્તિથી તે અલગ થઈ શકતો નથી.

શિક્ષક અને વિદ્યાર્થીની બેઠક વ્યવસ્થા

વર્ગખંડમાં શિક્ષક અને વિદ્યાર્થી વચ્ચે વર્ગ વ્યવહાર ચાલતો હોય છે. સામાન્ય રીતે વર્ગખંડમાં હરોળમાં બાળકો બેઠેલ હોય છે, શિક્ષકનું સ્થાન કાળા પાટિયાની આસપાસ હોય છે.

વિદ્યાર્થી સાથે બેસીને શિક્ષણકાર્ય કરાવવું વધુ અસરકારક હોય છે, તે ઉપરાંત વિવિધ પરિસ્થિતિ પ્રમાણે વિદ્યાર્થીઓને વિવિધ આકારમાં બેસાડવા જરૂરી હોય છે,

પ્રશ્ન-૧ માં વર્ગના ૪ ચિત્રો મૂકાયેલ છે, જેમાં,

- વર્ગ-૧માં શિક્ષક ટેબલ પાસે છે, વિદ્યાર્થી હરોળમાં બેઠેલ છે.
- વર્ગ-૨માં શિક્ષક ટેબલ પાસે છે, વિદ્યાર્થીઓ બે વર્તુળમાં બેઠેલા છે.
- વર્ગ-૩માં શિક્ષક નીચે બેઠેલા છે, વિદ્યાર્થીઓ બે વર્તુળમાં બેઠેલા છે.
- વર્ગ-૪માં શિક્ષક અમુક બાળકો સાથેનીચે બેઠેલા છે, વિદ્યાર્થીઓ નાના-નાના જૂથમાં બેસેલા છે.
- ઉપરોક્ત બાબતોને આધારે વિવિધ પરિસ્થિતિઓમાં કયા વર્ગની અસરકારકતા વધુ હોય તેની ચર્ચા યોજવી. (દા.ત. મૂલ્યાંકન માટે હરોળ, જૂથકાર્ય માટે વર્તુળ બેઠક વ્યવસ્થા ઉત્તમ રહે છે.)

પ્રશ્ન-૨ ચિત્રમાં દેખાતા વર્ગ-૧થી ૩ દરમિયાન મોટેભાગે સમૂહ પ્રવૃત્તિઓ થતી હોય ત્યારે તેવું દૃશ્ય દેખાય છે. જ્યારે વર્ગ-૪માં બાળકોને નાના-નાના જૂથમાં કે વ્યક્તિગત શિક્ષણકાર્ય વખતે તેવું દૃશ્ય દેખાય છે.

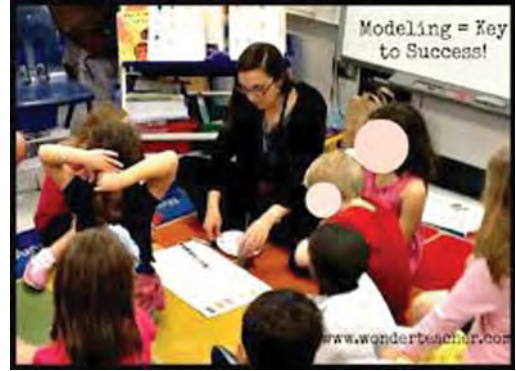
પ્રશ્ન-૩ બે શિક્ષકો પૈકી સ્લેટમાં કાર્ય કરાવતાં શિક્ષકનું કાર્ય અસરકારક બની શકે, કારણ અક્ષર સુધારણામાં તમામ બાળકોના લેખન વખતે વ્યક્તિગત રીતે શિક્ષકનું માર્ગદર્શન મળવું જરૂરી બને છે.

પ્રશ્ન-૪ માં મૂકાયેલા કોઠા દ્વારા અધ્યાપન ક્રમમાં મૂકાયેલ બાબતોમાં લાગુ પડતું હોય ત્યાં શિક્ષકની વ્યક્તિગત મદદ, વિદ્યાર્થી દ્વારા વ્યક્તિગત કાર્ય, નાના જૂથમાં શિક્ષણકાર્ય, સમૂહમાં વિદ્યાર્થીઓ દ્વારા શિક્ષણ થઈ શકે તે નોંધાવો. તેને અધારે નક્કી થશે કે વર્ગમાં શિક્ષકની વ્યક્તિગત મદદ વધુ વખત જરૂરી હોય છે.

પ્રશ્ન-૫ વિદ્યાર્થી સાથે બેસીને શિક્ષણકાર્ય કરાવવાના ફાયદા શું છે ?

- વિદ્યાર્થીને વ્યક્તિગત શિક્ષણ આપી શકાય.
- વિદ્યાર્થીની ભૂલ સુધારણા કરી શકાય છે.
- દરેક વિદ્યાર્થીની પ્રગતિનું ધ્યાન રહે છે.
- વિદ્યાર્થી શિક્ષક સાથે આત્મિયતા સાથે પોતાની સમસ્યા, શક્તિ દર્શાવી શકે છે.

વિદ્યાર્થીઓ સાથે બેસીને શિક્ષણકાર્ય કરાવતા વર્ગખંડો

પ્રવૃત્તિ ૮થી ૧૦ તાલીમાર્થીઓના એક જૂથને પ્રવૃત્તિ કરાવો.

(૧) જૂથને વર્તુળમાં બેસાડો. કોઈ એક સભ્યને કોઈ એક ફોટો/ચિત્ર આપો. દરેક જણ તે ચિત્ર ઉપર બે-બે વાક્ય બોલશે.

(૨) જૂથને 'C' આકારમાં બેસાડો. કોઈએક સભ્યને બીજું ચિત્ર આપો. દરેક જણ તેચિત્ર ઉપર બે-બે વાક્ય બોલશે.

(૩) જૂથને એક જ હરોળમાં બેસાડો. કોઈએક સભ્યને ત્રીજું ચિત્ર આપો. દરેક જણ તે ચિત્ર ઉપર બે-બે વાક્ય બોલશે.

● ચર્ચાને અંતે

- જૂથ પ્રવૃત્તિમાં વર્તુળ કે અર્ધવર્તુળ બેઠક ઉત્તમ રહે છે.

જૂથકાર્ય

વર્ગખંડમાં શિક્ષક દ્વારા વિદ્યાર્થી-વિદ્યાર્થી વચ્ચે જૂથકાર્યની તકો અપાવી જોઈએ.

સૂચના : તાલીમાર્થીઓની કુલ સંખ્યાના પાંચ-સાત જૂથ બનાવો.

પ્રવૃત્તિ-૧ જૂથમાં બેસેલા તમામ તાલીમાર્થીઓને વર્તમાનપત્રનો એક-એક કાગળ આપો. તેમાંથી તેઓને વ્યક્તિગત રીતે કોઈપણ એક કૃતિ(કાગળકામ) નમૂનો તૈયાર કરાવો.

પ્રવૃત્તિ-૨ દરેક જૂથને નીચેના વિષયપર ચર્ચા કરી અહેવાલ લેખન કરાવો.

વિષય (સૂચિત) : “રમતા રમતા ભણીએ કાર્યક્રમનો પ્રજ્ઞા સાથે અનુબંધ”

પ્રવૃત્તિ-૩ જૂથના દરેક સભ્યને એક કાગળ આપો. એ દરેક જૂથમાં જૂથની સંખ્યાના પ્રમાણમાં નીચે દર્શાવ્યા અનુસાર (એ સિવાય સ્થાનિક સ્તરે નક્કી કરેલા) વિષયોની એક એક ચિટ્ટી લખી તાલીમાર્થીઓને આપો.

દરેક જણ પાસે પોતાના વિષય પર લખવાનું સૂચવો. જરૂર જણાય તો તે વિષય ઉપર જૂથના કોઈપણ સભ્યની મદદ લઈ શકાય તેમ કહેવું.

- વિષયો :
- ગણિતના પાંચ કોયડાઓ લખો.
 - કાગળમાં સુંદર કુદરતી દૃશ્ય બનાવો.
 - સર્વશિક્ષા અભિયાન અંતર્ગત શાળાકક્ષાએ ચાલતી-પ્રવૃત્તિઓની નોંધ લખો.
 - તમારી શાળામાં VEC ની બેઠક યોજવાની થાય છે- તે માટેનો એજન્ડા તૈયાર કરો.
 - “પાણી” “પૃથ્વી” “સૂર્ય” અને “આકશ” ના વધુમાં વધુ પર્યાવવાચી શબ્દ લખો.
 - તમને આપેલ કાગળમાંથી કાગળકામ કરી એક સુંદર કૃતિ બનાવો.

પ્રવૃત્તિને અંતે... નીચે મુજબ પ્રશ્નોત્તરી કરી તાલીમાર્થી મોડ્યુલમાં લેખન કરાવો.

(૧) પ્રવૃત્તિ-૧ માં તમે શું કામ કર્યું ?

- પ્રવૃત્તિ-૧ માં જૂથમાં બેસીને વ્યક્તિગત રીતે એક કૃતિ તૈયાર કરી,

(૨) પ્રવૃત્તિ-૧ માં કરેલ કામગીરીને જૂથકાર્ય કહી શકાય ?

- ના, પ્રવૃત્તિ-૧માં જૂથમાં બેઠક છે તેમ લાગે છે, પરંતુ કરવામાં આવેલ કાર્ય વ્યક્તિગત રીતે થાય છે. તેથી તેને જૂથકાર્ય કહી શકાય નહીં.

(૩) પ્રવૃત્તિ-૨ માં તમે શું કામ કર્યું ?

- પ્રવૃત્તિ-૨ માં આખા જૂથે આપેલ વિષય પર ચર્ચા કરી. ચર્ચા દ્વારા વિષયપર અહેવાલ તૈયાર કરવામાં આવ્યો.

(જ) પ્રવૃત્તિ-૨માં થયેલ કાર્યને જૂથકાર્ય કહેવાય ? હા, તો શા માટે ?

- હા, પ્રવૃત્તિ-૨માં થયેલ કાર્યને જૂથકાર્ય કહેવાય. કારણ પ્રવૃત્તિ-૨માં એક જ વિષયપર સમગ્ર જૂથે પોતાનો મત વ્યક્ત કર્યો. અહેવાલ લેખનમાં વધુમાં વધુ inputs ઉમેરી શકાય તે માટે પ્રયાસ કર્યો.

(પ) પ્રવૃત્તિ-૧ અને ૨ માં શું તફાવત છે ?

- પ્રવૃત્તિ-૧ એ વ્યક્તિગતકાર્ય છે. પ્રવૃત્તિ-૨માં જૂથકાર્ય થાય છે.

(દ) પ્રવૃત્તિ-૩માં શું કાર્ય કર્યું ?

- પ્રવૃત્તિ ૩ માં જૂથમાં બેસી મળેલ ચિટ્ટી ઉપરના વિષય પર વ્યક્તિગત રીતે લેખનકાર્ય કર્યું. લેખનકાર્ય દરમિયાન જરૂરીયાતના સંદર્ભમાં સાથીની મદદ લીધી.

(ભ) પ્રવૃત્તિ-૨ અને ૩ માં શું તફાવત છે ? કેવી રીતે ?

- પ્રવૃત્તિ-૨ જૂથકાર્ય છે. પ્રવૃત્તિ-૩ માં વ્યક્તિગત કાર્ય કરવાનું થાય છે, પરંતુ તે સહપાઠી શિક્ષણ છે.

(ટ) પ્રવૃત્તિ-૩ માં ખાસ શું વિશેષતા દેખાય છે ?

- પ્રવૃત્તિ-૩ માં જૂથમાં બેસીને વ્યક્તિગતકાર્ય કરવાનું થાય છે. પરંતુ જરૂર જણાય ત્યારે સાથીની મદદ લેવાની છે. તેથી તે સહપાઠી શિક્ષણ છે.

★ પ્રશ્નોત્તરી જૂથકાર્યની બાબત ઉપર સવિશેષ ધ્યાન દોરવું.

★ જૂથકાર્ય માટેના સાત ચિત્રો મૂકેલ છે. દરેક ચિત્ર નીચે આપેલ પ્રશ્નમાં જૂથકાર્ય અગત્યનું છે તે તરફ નિર્દેશ કરવો.

જૂથકાર્ય એટલે...

જ્યારે કોઈ જૂથ કોઈ એક જ ચોક્કસ મુદ્દા ઉપર પરસ્પર ચર્ચા કરી, પ્રવૃત્તિ કરી પૃથક્કરણ કે અન્ય કોઈ કામગીરી કરી આ મુદ્દા વિશે તારણો કાઢે છે કે શીખે છે. તે જૂથકાર્ય છે.

- જૂથકાર્યમાં ટીમના દરેક સભ્યનું એક જ લક્ષ્ય/હેતુ હોય છે.
- જૂથકાર્યમાં સફળતા-નિષ્ફળતા ટીમના સામૂહિક પ્રયાસની ફળશ્રુતિ હોય છે.
- જૂથકાર્યમાં સભ્યોની સંખ્યા જરૂરિયાત મુજબની હોય છે, જેમાં દરેકને શક્તિ અનુસાર કાર્ય સોંપણી કરવી જોઈએ.
- નિયત થયેલ સમય મર્યાદામાં જૂથના દરેક સભ્યએ કાર્ય કરવું જોઈએ.

સહપાઠી શિક્ષણ

વર્ગખંડમાં શીખવા-શીખવવાની પ્રક્રિયા દરમિયાન એક વિદ્યાર્થી બીજાને અને બીજો-પહેલાંને અરસપરસ મદદ કરે તે પ્રક્રિયાને સહપાઠી શિક્ષણ કહે છે.

પ્રજ્ઞાવર્ગમાં સહપાઠી શિક્ષણ માટેની ભરપૂર લોકો રહેલી હોવાથી આ વિષય ઉપર વધુ સ્પષ્ટીકરણ કરવું જરૂરી બનશે.

- (૧) જૂથકાર્યના વિષય દરમિયાન કરેલી પ્રવૃત્તિ-૩ (ચિઠ્ઠીમાં આપેલ વિષય ઉપર લખેલ બાબત) માં મુખ્ય શું વિશેષતા હતી ?
- પ્રવૃત્તિ-૩ સહપાઠી શિક્ષણનું ઉદાહરણ છે. જેમાં સામેલ વિષય પર લેખનકાર્ય કરવાનું હતું, પરંતુ જરૂર જણાય તો સાથીની મદદ લેવાની હતી.
- (૨) પ્રવૃત્તિ-૩માં તમારી શું ભૂમિકા હતી ?
- પ્રવૃત્તિ-૩માં વિષય પર લેખનકાર્ય કરવાનું હતું. જરૂર જણાય તો અન્યની મદદ લેવાની હતી. અન્યને મદદની જરૂર હોય તો મદદ કરવાની હતી.
- (૩) પ્રવૃત્તિ-૩માં જૂથના અન્ય સભ્યોની શું ભૂમિકા હતી ?
- પ્રવૃત્તિ-૩માં જૂથના અન્ય સભ્યોએ પણ પોતાની મળેલ વિષય પર લેખન કરવાનું હતું. જરૂર જણાય તો અરસપરસ મદદ લેવાની-આપવાની હતી.
- (૪) જૂથકાર્ય વખતે અન્ય સભ્યને મદદ કરી હોય અથવા જરૂરિયાત ક્યારે ઊભી થઈ ?
- જૂથકાર્ય વખતે આપેલ વિષયને આનુસંગિક બાબતમાં વધુ જાણકારી અથવા સમજ માટે અન્યની મદદની જરૂર ઊભી થઈ.
- (૪) જો અન્યને મદદની જરૂર હોય ત્યારે અથવા તમારે મદદની જરૂર હતી ત્યારે મદદથી શું ફાયદો થયો ?
- તે મદદથી વિષય ઉપરનું લેખન વધુ સ્પષ્ટ થઈ શક્યું.
 - એકબીજાને ક્યા-ક્યા વિષયમાં વધુ જાણકારી છે તે જાણી શકાયું.
- (૬) વર્ગખંડમાં સહપાઠી શિક્ષણની તકો શિક્ષક કેવી રીતે પૂરી પાડી શકે ?
- વર્ગમાં જુદી-જુદી શીખવાની ક્ષમતા ધરાવતાં બાળકોનો વર્ગમાં શૈક્ષણિક ઉપયોગ લઈ શકાય.
 - બાળકોને વ્યક્તિગત શિક્ષણકાર્ય થતું હોય ત્યારે અન્ય બાળકોને અરસપરસ શૈક્ષણિક કાર્યમાં આગળ વધારી શકાય.
- (૭) ગણિત ધોરણ-૨માં સરવાળાના પ્રકરણમાં સહપાઠી શિક્ષણ કેવી રીતે કરાવી શકાય ?
- કોઈપણ એક બે વિદ્યાર્થીને સરવાળાની સંકલ્પના સ્પષ્ટ કરતાં ઉદાહરણ શીખવો.
 - તે વિદ્યાર્થીઓને અન્ય વિદ્યાર્થીઓ સાથે સરવાળાના ઉદાહરણ શીખવવા-તપાસવા સોંપવા આપવા.
 - સરખી અધ્યયન ક્ષમતામાં શિક્ષણકાર્ય કરતાં વિદ્યાર્થીઓને એક સરખું કામ સોંપીને સહપાઠી શિક્ષણ કરાવી શકાય.
- (૮) સહપાઠી શિક્ષણના ફાયદા.
- વિદ્યાર્થી વચ્ચે સમાન કે અસમાન સ્તરે શીખવાની ક્ષમતા ઝડપી બને છે.
 - શીખવામાં આગળ જતાં બાળકોની વર્ગમાં મદદ લઈ શકાય છે.
 - સહપાઠી શિક્ષણને કારણે નાના-નાના જૂથોમાં શિક્ષણકાર્ય કરાવવામાં સરળતા રહે છે.
 - સહપાઠી શિક્ષણ દ્વારા ‘બાળકને બધું જ શીખવી દેવાનું નથી, તેને શીખતો કરવાનો છે’ તે બાબત સાર્થક બને છે.
 - વર્ગખંડમાં માત્ર શિક્ષકકેન્દ્રી પ્રક્રિયાને બદલે વિદ્યાર્થી-વિદ્યાર્થી કેન્દ્રી પ્રક્રિયા થઈ શકે છે.
 - વિદ્યાર્થીની પ્રતિભાને સહપાઠી શિક્ષણ દ્વારા પ્રતિષ્ઠા મળે છે.

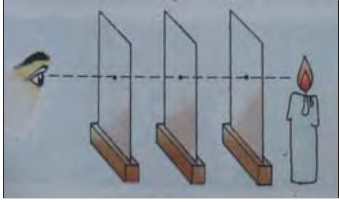
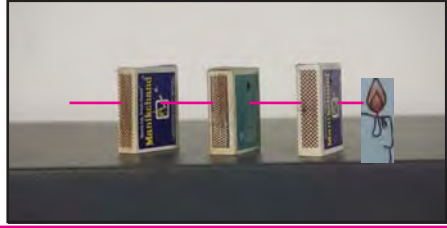
ભાગ-૧ : ૧૯

સ્થાનિક સંસાધન અને સામગ્રી

વર્ગખંડમાં શિક્ષણકાર્ય દરમ્યાન શીખવવાની વિવિધ સામગ્રી કે સંસાધનનો ઉપયોગ કરવો જરૂરી બનતો હોય છે. ક્યારેક પાઠ્યપુસ્તકોની ટર્મિનોલોજીને કારણે અત્યંત આદર્શ સ્થિતિમાં સાધન સામગ્રી દર્શાવેલ હોય છે. જેના અભાવમાં ક્યારેક વિદ્યાર્થીઓને શીખવવાની-પ્રક્રિયા અટકી જાય છે. વર્ગખંડમાં શિક્ષણકાર્ય કરાવતી વખતે શિક્ષક દ્વારા સ્થાનિક સામગ્રી કે સંસાધનનો ઉપયોગ કરવામાં આવે તો તે બાબત ખૂબ જ અસરકારક બનતી હોય છે. અને વિદ્યાર્થી સહજ રીતે ઉપયોગમાં લઈ શકે છે.

આ વિષય દ્વારા તે બાબત સ્પષ્ટ કરવી.

- તાલીમાર્થી મોડ્યુલમાં સ્થાનિક સામગ્રી કે ઉદાહરણ ન હોય તેવી ચાર બાબતો મૂકી છે અહીં તેઓને કઈ કઈ સ્થાનિક સામગ્રી-સંસાધન કે ઉદાહરણ વાપરી શકાય તે વિશે ચર્ચા દ્વારા સમજાવો.

ક્રમ	દર્શાવેલ બાબત	સ્થાનિક સામગ્રી-સંસાધન કે ઉદાહરણ
૧.	એક પીઝાના ૮ પાઉન્ડ હોય તો આવા ૧૫ પીઝા કુલ કેટલા પાઉન્ડ થાય ?	એક રોટલાના ૮ રૂપિયા હોય તો આવા ૧૫ રોટલાના કુલ કેટલા રૂપિયા થાય ?
૨.	મણકા ઘોડી 	
૩.	પ્રકાશ સીધી લીટીમાં ગતિ કરે છે. 	
૪.	વાર્તા-એક ગામમાં એક ભાઈને એક યાક હતું. તે તેનો ઉપયોગ ભાર ખેંચવામાં કરતાં હતા. 	એક ગામમાં એક ભાઈને એક ગધેડું હતું. તે તેનો ઉપયોગ ભાર ખેંચવામાં કરતા હતા.

પ્રશ્ન-૧ આપેલ ચાર ઉદાહરણોમાં સ્થાનિક ઉદાહરણ અથવા સામગ્રી વાપરવાથી શું ફાયદો થાય ?

- સ્થાનિક ઉદાહરણ સામગ્રી-સરળતાથી મળી શકે છે.
- ખર્ચ ઘટે છે.

- દર્શાવેલ સામગ્રી બાળકદીઠ ન પણ હોઈ શકે, જ્યારે સ્થાનિક સામગ્રી હાથવગી હોવાથી દરેક બાળકને આપી શકાય છે.
- NCF-2005 સ્થાનિક સામગ્રીના ઉપયોગનો નિર્દેશ છે. જેનાથી બાળકોને પોતાની સંસ્કૃતિ, બોલી, પહેરવેશ સંદર્ભ પરિચય હોવાથી શીખવાની ગતિમાં વધારો થાય છે

પ્રશ્ન-૨ નીચે આપેલ બાબતો માટે કઈ-કઈ સ્થાનિક સામગ્રી ઉપયોગમાં લેશે ?

ભાગ-૧ : ૪૧

ક્રમ	વસ્તુ	સ્થાનિક સામગ્રી
૧	મણકા	લીંબોળી, કચૂકા, સરૂનાં બીયાં
૨	મીણબતી	દીવો
૩	બીકર	ગ્લાસ
૪	ચૂનાનો પાવડર	ઈંટનો ભૂકો અથવા રાખ
૫	ડિક્શનેરી બનાવટ (તૈયાર શબ્દો)	વર્તમાનપત્ર
૬	વાર્તાની CD	વાર્તાનું પુસ્તક, વાર્તા કહી શકે તેવી વ્યક્તિ
૭	સ્ટેથોસ્કોપ	પાતળા વેહવાળી નળી
૮	પ્રોટીન આપતા પદાર્થો જેવાકે ઈંડુ, કાજુ	સીંગદાણા, દૂધ
૯	ટ્રેસીંગ પેપર	સફેદ કાગળને તેલવાળો કરવો.
૧૦	કાર્ડશીટ કાપવા માટે કાતર	પાતળા દોરા વડે કાર્ડશીટ કાપી શકાય.

પ્રવૃત્તિ-૧ વર્ગની કુલ સંખ્યાના ચારથી પાંચ જૂથ બનાવો. દરેકને ગુજરાતી વર્તમાનપત્રનું એક-એક પાનું આપો. દરેક જૂથને નીચે મુજબ ટાસ્ક આપો.

- જૂથ-૧ વર્તમાનપત્રમાંથી સરખા મૂળાક્ષરવાળા પાંચ-પાંચ શબ્દ શોધી શબ્દકોશ બનાવો.
- જૂથ-૨ ધોરણ-૧ અને ૨ માટે વર્તમાનપત્રને આધારે સરવાળાની રકમો બનાવો
- જૂથ-૩ વર્તમાનપત્રમાંથી ગામ કે શહેરના નામ શોધી નકશામાં તે સ્થળો દર્શાવો.
- જૂથ-૪ વર્તમાનપત્રમાંથી પાંચ-સાત ફોટા લઈને તેના વિશે જાણતા હોય તેવી બાબતો ઉપર પાંચ-પાંચ વાક્ય લખો.
- જૂથ-૫ કોઈપણ પાંચ અંગ્રેજી શબ્દો શોધી તેને આધારે તેને આધારે અંગ્રેજી વાક્યો લખો.

પ્રવૃત્તિ-૨ રહીમભાઈ ટ્રક ડ્રાઈવર રામપુર ગામમાં રહે છે. રામપુર શાળાના મેરીબહેન તેઓના વર્ગખંડમાં નીચેના વિષયો શીખવવા માટે રહીમભાઈની શું મદદ લઈ શકે ?

- ગણિતમાં અંતર, વેપાર, વિવિધ વસ્તુના ભાવ, માપન વગેરે બાબતો.
- વિજ્ઞાનમાં મુસાફરી દરમ્યાન કયા-કયા વિજ્ઞાનના સાધનો ઉપયોગમાં આવે છે.
- ભૂગોળમાં ઉદ્યોગો, નકશા પરિચય, હવામાન, ભૂપૃષ્ઠ
- અંગ્રેજીમાં વિવધ બીલ, વિવિધ વસ્તુના બ્રોશર, વાતચીત વગેરે.
- ગુજરાતીમાં પ્રવાસવર્ણન, પ્રવાસમાં ધ્યાને રાખવાની બાબતો વગેરે માટે તેઓની મદદ લઈ શકાય.

પ્રારંભિક જૂથ વિભાજન

પ્રજ્ઞાવર્ગમાં વર્ગશિક્ષણમાં (ધો.૫ સિવાયના બાળકો) બે ધોરણના વિદ્યાર્થીઓ એક જ વર્ગમાં હોય છે. આ વિદ્યાર્થીઓનું ટૂકડી વિભાજન કરવું, તેને આધારે હાજરી પત્રક તૈયાર કરવું, તથા તમામ વિદ્યાર્થીઓ પૈકી એક-એક કરતાં સમગ્ર વર્ગને વ્યક્તિગત શિક્ષણ આપી છ છાબડીમાં વિભાજિત કરવાનો થાય છે. આ કાર્યને વિગતસર સમજાવવું જરૂરી છે. જે શિક્ષકોના વર્ગમાં પ્રારંભિક જૂથ વિભાજન યોગ્ય રીતે થાય છે તેમને તે પછીના દિવસોમાં શૈક્ષણિક કાર્ય કરાવવું સરળ રહે છે.

પ્રારંભિક જૂથ વિભાજન જરૂર જણાય તો એકથી વધુ વખત કરાવી તાલીમાર્થીઓનો આ કાર્ય માટે આત્મવિશ્વાસ કેળવાય તે જરૂરી બનશે.

પ્રવૃત્તિ-૧ પ્રજ્ઞાવર્ગનું હાજરી પત્રક અને ટૂકડી વિભાજન

- તાલીમાર્થીઓ સમક્ષ બે ધોરણના હાજરીપત્રકને આધારે પ્રજ્ઞા અભિગમમાં ટૂકડી-૧ એ ટૂકડી-૨ માટેનું હાજરીપત્રક તૈયાર કરાવવું.

ધોરણ-૧			
૧.	રમેશ પટેલ		
૨.	આરીફ કુરેશી		
૩.	પન્ના આહિર		
૪.	પીન્કી શાહ		
૫.	પરેશ પ્રજાપતિ		
૬.	મયંક નંદવાણિયા		
૭.	મયૂર શાહ		
૮.	આલ્બર્ટ ડીસોઝા		
૯.	પ્રિયંકા પટેલ		
૧૦.	મોનાલી દોશી		
૧૧.	આશીષ ઠાકોર		
૧૨.	વૈભવ ઠુંમર		
૧૩.	ચંદન સતાણી		
૧૪.	મુમતાઝ મનસુરી		

પ્રજ્ઞા અભિગમ ધોરણ-૧			
ટૂકડી-૧	૧.	રમેશ પટેલ	
	૨.	પરેશ પ્રજાપતિ	
	૩.	મયૂર શાહ	
	૪.	આશીષ ઠાકોર	
	૫.	ચેતન સતાણી	
ટૂકડી-૨	૬.	પન્ના આહિર	
	૭.	પ્રિયંકા પટેલ	
	૧.	આરીફ કુરેશી	
	૨.	મયંક નંદવાણિયા	
	૩.	આલ્બર્ટ ડીસોઝા	
	૪.	વૈભવ ઠુંમર	
	૫.	પીન્કી શાહ	
	૬.	મોનાલી દોશી	
	૭.	મુમતાઝ મનસુરી	

ધોરણ-૨			
૧.	સાગર પંડ્યા		
૨.	રઝિયા મનસુરી		
૩.	પ્રિયા મેકવાન		
૪.	સોહમ દોશી		
૫.	આકાશ શાહ		
૬.	કેયૂર શાહ		
૭.	મોનાલી પટેલ		
૮.	કુંતલ દેસાઈ		
૯.	વિષ્ણુ લિમ્બાયિયા		
૧૦.	સ્નેહલ ભાવસાર		
૧૧.	સ્મિત રાજપૂત		
૧૨.	અર્વા ચોવટિયા		
૧૩.	ખુશ્બુ પઠાણ		
૧૪.	રીઝવાન મેમણ		

પ્રજ્ઞા અભિગમ ધોરણ-૨			
ટૂકડી-૧	૧.	સાગર પંડ્યા	
	૨.	આકાશ શાહ	
	૩.	કુંતલ દેસાઈ	
	૪.	સ્નેહલ ભાવસાર	
	૫.	રઝિયા મનસુરી	
	૬.	રીઝવાન મેમણ	
	૭.	અર્વા ચોવટિયા	
ટૂકડી-૨	૧.	સોહમ દોશી	
	૨.	કેયુર પટેલ	
	૩.	વિષ્ણુ લિમ્બાયિયા	
	૪.	સ્મિત રાજપૂત	
	૫.	પ્રિયા મેકવાન	
	૬.	મોનાલી પટેલ	
	૭.	ખુશ્બુ પઠાણ	

- અહીં ધોરણ-૧ના જ હાજરી પત્રકમાં બે ટૂકડી બનાવાઈ છે. તેવી જ રીતે ધોરણ-૨ માં ના હાજરીપત્રક પણ બે ટૂકડી બનાવાઈ છે.
- ધોરણ-૧ના ૭ વિદ્યાર્થી અને ધોરણ-૨ના ૭ વિદ્યાર્થી મળી ટૂકડી-૧ બનશે.
જે સોમવારે A શિક્ષક પાસે સવારે ગુજરાતી, બપોર પછી પર્યાવરણ શીખશે.
ઉપર મુજબ જ ટૂકડી-૨ બનશે. સોમવારે જ B શિક્ષક પાસે સવારે ગણિત અને બપોર પછી રેઈન-બો વિષય શીખશે.
- મંગળવારે બંને શિક્ષકો પોતાના વર્ગમાં યથાવત્ રહેશે. ટૂકડી-૧ અને ટૂકડી-૨ના બાળકો બદલાશે. જો એક જ શિક્ષક બંને ટૂકડી સંભાળશે તો, તેઓ પોતે દિવસ પ્રમાણે વિષય શીખવશે.
- ધોરણ-૩ અને ૪ માં ગણિતના શિક્ષક બુધવાર અને ગુરુવાર Rainbow અંતર્ગત ધોરણ-૪ માટે હિન્દી વિષય શીખવશે.

- ધોરણ-૫ માં એક જ શિક્ષક વર્ગ કાર્ય કરશે. જેનું શિક્ષણકાર્ય નીચે મુજબ રહેશે.

	અંદાજીત સમય	સોમવાર	મંગળવાર	બુધવાર	ગુરુવાર	શુક્રવાર	શનિવાર
સવારથી બપોર	૧૪૦ મિનિટ	ગણિત	ગુજરાતી	ગણિત	ગુજરાતી	ગણિત	ગુજરાતી
બપોર પછી	૮૦+૬૦ મિનિટ	પર્યાવરણ રેઈનબો	અંગ્રેજી હિન્દી	પર્યાવરણ રેઈનબો	અંગ્રેજી હિન્દી	પર્યાવરણ રેઈનબો	પર્યાવરણ

પ્રશ્ન-૧,૨.૩ ની ચર્ચા

પ્રવૃત્તિ-૨ પ્રારંભિક જૂથ વિભાજનની clip બતાવવી

- વર્ગની દિવાલો પર જુદા-જુદા રંગની છ ડમી છાબડી લગાડો.
- દા.ત   ભાગ-૧ : ૪૪
- દરેક છાબડી (જૂથ) માં અગાઉથી જ બે-ત્રણ, બે-ત્રણ પ્રવૃત્તિઓ અને તે માટેની સાધન-સામગ્રી મૂકી રાખો. (તાલીમાંથીઓ પાસે વધુ પ્રવૃત્તિ યાદી બનાવી શકાય)
- દા.ત છાબડી-૨ માટે (૧) પાંદડામાંથી તોરણ બનાવવું.
(૨) કાગળમાં દોરેલ ટપકાંથી વિવિધ આકૃતિ બનાવવી.
(૩) કાગળમાં ટપકાં, મીડાં અને લાઈન દોરવી.
- છાબડી ૩ માટે (૧) છાપામાંથી ક,ખ,ગ, મૂળાક્ષરો શોધો.
(૨) છાપામાંથી ગામના નામ શોધો.
(૩) છાપાના કાગળમાંથી વિમાન, બંદૂક, કેમેરો જેવી કૃતિઓ બનાવો.
- છાબડી-૪ માટે (૧) છાપામાંથી ખેલાડીઓના ફોટા ચોંટાડો.
(૨) કાંકરામાંથી મૂળાક્ષરો તૈયાર કરો.
(૩) ચિત્રમાં રંગ પૂરો.
- છાબડી-૫ માટે (૧) કુદરતી દૃશ્ય દોરો.
(૨) મણકાની માળા બનાવો.
(૩) ટેનગ્રામમાંથી પક્ષીઓના આકાર બનાવો.
- છાબડી-૬ માટે (૧) કાગળ પર ચાંદલા ચોંટાડી દૃશ્ય તૈયાર કરો.
(૨) આપેલ બીજનું વર્ગીકરણ કરો.
(૩) દિવાસળીની સળીઓ ગોઠવી આકાર બનાવો.

છાબડી-૧માં શિક્ષકે કાર્ડ આધારિત શિક્ષણકાર્ય કરાવવાનું રહેશે.

નીચેની સમજૂતી બાદ પ્રશ્ન-૪ અને ૫ ની ચર્ચા કરવી.

- હવે વર્ગની સંખ્યા મુજબ ઉપર નક્કી કર્યા મુજબના કલરની નાના-નાની ચિટ્ટીઓ તૈયાર કરો. દરેક જૂથમાં સમાન સંખ્યા વહેંચાય તેટલી ચિટ્ટી તે કલરની તૈયાર કરવી. હવે દરેક તાલીમાર્થી (વિદ્યાર્થી) એક-એક ચિટ્ટી આપો.
- તમે એક-દો-ત્રીન બોલી તમામને પોતાને મળેલ રંગની ચિટ્ટી જોઈ ડમી છાબડી (જૂથ) માં બેસી જવા કહો.
- તમામ તાલીમાર્થીઓ (વિદ્યાર્થી) પોતાના જૂથમાં વહેંચાઈ જશે.
- તમામ જૂથમાં અગાઉથી જ પ્રવૃત્તિઓ મૂકેલ હોવાથી તેઓને પ્રવૃત્તિ શરૂ કરવાનું કહો.
- જૂથ-૧ માં આવેલ વિદ્યાર્થી પૈકી કોઈપણ એકને લેડર બતાવવી, પછી તેને આધારે કાર્ડ લઈ કાર્ડમાં દર્શાવેલ સિમ્બોલ આધારે જે-તે જૂથમાં (અહીં જૂથ ૧ માં) વિદ્યાર્થી બેસશે.
- શિક્ષક જૂથ-૧ માં તેને શિક્ષણકાર્ય શરૂ કરાવશે. જરૂર જણાય કાર્ડને આધારે શિક્ષક આવૃત્તિ જોશે. TLM ની જરૂર હોય તો લેશે.
- શિક્ષક જોડે રહેલ વિદ્યાર્થીનું કામ પૂરું થતાં તેને અન્ય છાબડીમાં મોકલવાનો થાય છે. જેમાં મોકલતાં પહેલાં નીચેનું કાર્ય કરાવો.
- લીધેલ કાર્ડ ટ્રેમાં મૂકાવવું.
- નવા કાર્ડ માટે લેડરમાં જોવું
- લેડરને આધારે ટ્રેમાંથી કાર્ડ લેવું.
- કાર્ડના સિમ્બોલને આધારે છાબડીમાં (TLM, વર્કબુક જરૂરી હોય તો) બેસવું
- હવે બીજા વિદ્યાર્થીને ઉપરના ક્રમે (લેડર જોવું, કાર્ડ લેવું, સિમ્બોલને આધારે છાબડીમાં બેસવું) ફરીથી જૂથ-૧માં શિક્ષણકાર્ય કરાવવું.
- છાબડી-૨,૩,૪,૫,૬ માંથી કોઈ વિદ્યાર્થી કામ પૂર્ણ કરીને આવે તો તેને અન્ય પ્રવૃત્તિમાં કે શિક્ષક પોતાની પાસે પણ બોલાવી શકે.
- આમ, એક્ટીવીટમાં રહેલ તમામ બાળકોને ધીમે-ધીમે લર્નીંગ ટાઈમમાં જોડવાથી સમગ્ર વર્ગમાં થોડાક જ દિવસો/સમયમાં પ્રત્યેક વિદ્યાર્થી પ્રજ્ઞા અભિગમ આધારિક શિક્ષણ લેતું થશે.

યાદ રહે...

- પ્રારંભિક જૂથ વિભાજન પછી વર્ગના તમામ વિદ્યાર્થીઓને અભ્યાસકાર્ડ આધારિત કાર્યમાં જોડવાની પ્રક્રિયા અત્યંત ધીરજ અને સમય માંગતી પ્રવૃત્તિ છે. આ કામ એક દિવસનું કે થોડા કલાકનું નથી....

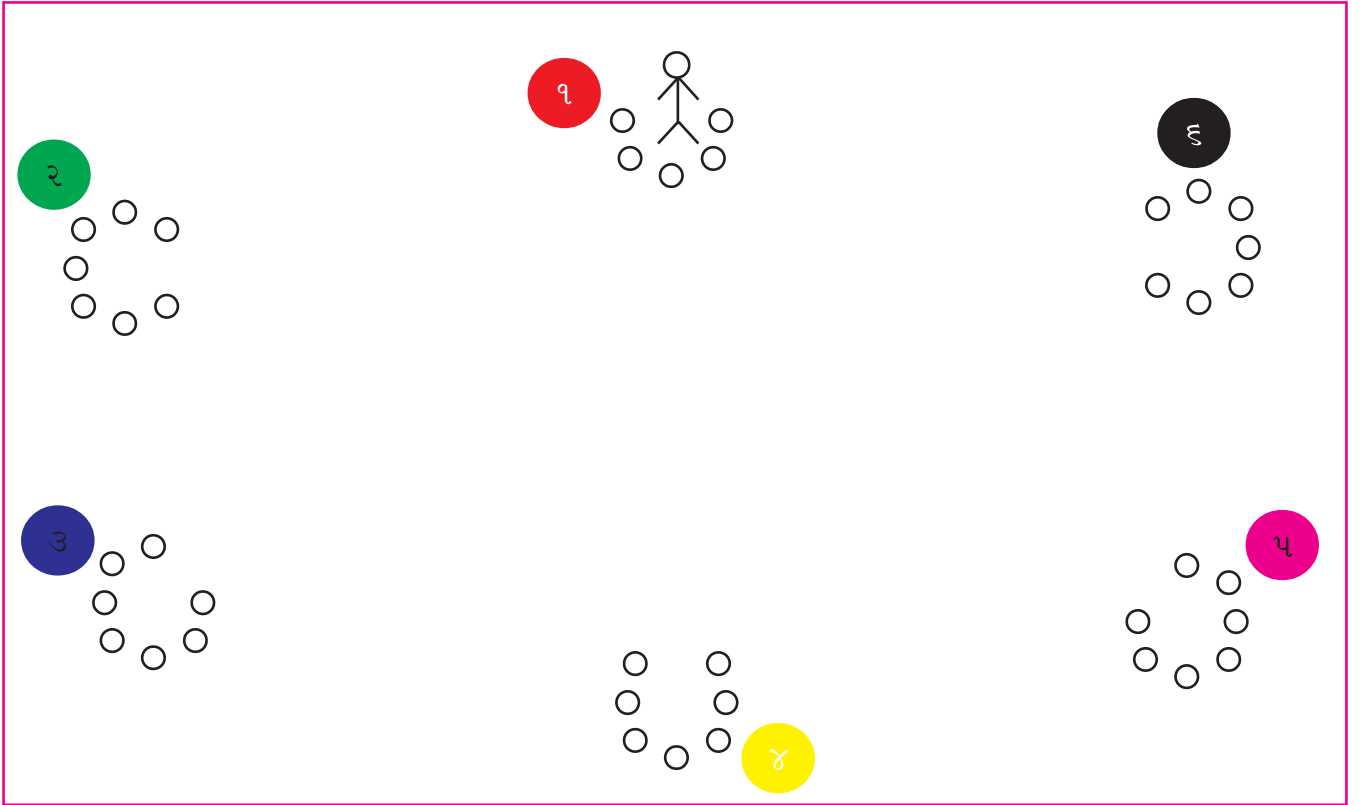
પ્રજ્ઞાવર્ગમાં એક બાળકનું વ્યક્તિગત શિક્ષણ

પરંપરાગત વર્ગમાં સામૂહિક શિક્ષણકાર્ય થાય છે. જ્યારે પ્રજ્ઞાવર્ગમાં પ્રારંભિક જૂથ વિભાજન બાદ વ્યક્તિગત શિક્ષણ થાય છે. આ બાબત વર્ગખંડમાં કાર્યરત શિક્ષકોને સમજાવવા જરૂરી છે. વ્યક્તિગત શિક્ષણ પ્રજ્ઞા અભિગમનું હાર્દ છે.

- પ્રજ્ઞાવર્ગમાં એક બાળકનું વ્યક્તિગત શિક્ષણ કેવી રીતે કરવું જોઈએ તે નિદર્શનથી સમજાવે

(૧) તાલીમવર્ગમાં પ્રજ્ઞા સાહિત્ય લગાવવું. પ્રારંભિક જૂથ વિભાજન પછી કોઈ એક વર્ગનું ચિત્ર નીચે હોઈ શકે.

(૨) આ નિદર્શન માટે તાલીમાર્થીઓને વિદ્યાર્થી બનાવી પ્રજ્ઞાવર્ગ અનુસાર સમજ આપવી.

જેમાં જૂથ-૧ માં અમુક બાળકો શિક્ષક પાસે હશે જ્યારે બાકીના જૂથ ૨, ૩, ૪, ૫ અને ૬માં પ્રવૃત્તિમાં રોકાયેલ હશે.

વર્ગના પ્રારંભિક સમયમાં આ રીતે કાર્ય થાય.

 ભાગ-૧ : ૨૭

- જૂથ-૧માં (અહીં દર્શાવેલ) ૪ બાળકો પૈકી એકને શિક્ષણકાર્ય કરાવશે. તે બાળક માટે લર્નીંગ ટાઈમ શરૂ થાય છે. બાકીના ત્રણ બાળકો વેઈટીંગ ટાઈમમાં જૂથ-૧ માં છે.
- જે બાળકનો લર્નીંગ ટાઈમ શરૂ થયો છે, તેના માટે નીચે મુજબ કાર્ય કરો. (અહીં ગણિત ધોરણ-૧ના પહેલા માઈલસ્ટોનના ઉદાહરણને ધ્યાને લો.)

(૧) તે બાળકને પ્રથમ લેડર બતાવો. તેને લેડરમાં કયા સિમ્બોલથી શીખવાનું શરૂ થાય છે તે સિમ્બોલ બતાવો.
(સુરખાબ-૧)

(૨) સિમ્બોલને આધારે રેકમાંની ટ્રેમાંથી (સુરખાબ) સિમ્બોલ આધારિત કાર્ડ લેતાં શીખવો.

(૩) કાર્ડ ઉપરના સિમ્બોલને આધારે તે સિમ્બોલ (સુરખાબ) ને આધારે તેને છાબડીનો પરિચય કરાવો. (સુરખાબનું સિમ્બોલ છાબડી-૧ માં આવેલું છે) તેથી બાળકે જૂથ-૧ માં બેસવાનું છે.

(૪) આ અભ્યાસકાર્ડ અંગેના જરૂરી માર્ગદર્શન માટે શિક્ષક આવૃત્તિમાં માઈલસ્ટોન-૧, સુરખાબ-૧ની સૂચના જુઓ.

(૫) જો કોઈ અભ્યાસકાર્ડમાં TLM ની જરૂરિયાત હોય તો TLM સાથે તે કાર્ડનું કામ કરો. ભાગ-૧ : ૨૮

(૬) આ કાર્ડમાં સંખ્યાજ્ઞાનનું શ્રવણ અને કથન કરાવવા માટે વાર્તા આપવામાં આવેલ છે. આ વાર્તા તે બાળકને (વ્યક્તિગત) કહો. (જો અન્ય બાળકોને પણ વાર્તા, ગીતમાં જોડવા હોય તો જોડી શકાશે)

(૭) આ અભ્યાસકાર્ડમાં સમાવિષ્ટ વિષયવસ્તુ આધારિત કાર્ય પૂર્ણ થયું હોય તમે શિક્ષકને લાગે ત્યારે...

- કાર્ડને ટ્રેમાં મૂકાવો.
- અન્ય નવા કાર્ડ માટે લેડર જોવા કહો.
- લેડરને આધારે નવું કાર્ડ લેવા કહો.
- કાર્ડને આધારે સિમ્બોલ જોઈને કયા જૂથમાં બેસવું તે કહો.

(૮) જે બાળકનું કાર્ડ આધારિત કાર્ય પૂર્ણ થયું છે તે બાળકની પ્રગતિમાપન રજીસ્ટરમાં નોંધ કરો.

(૯) હવે જૂથ-૧માં વેઈટીંગમાં રહેલા બીજા બાળકને ઉપર મુજબ કાર્ય કરાવો.

- હવે ૩-૪ તાલીમાર્થીઓ પાસે ઉપરોક્ત નિદર્શનનું પુનરાવર્તન કરાવો.

- ગીતો, વાર્તા, જોડકણાં એકાદ-બે બાળકોને વ્યક્તિગત શીખવ્યા પછી તેને જે-તે વિષયના સમૂહકાર્ય દરમિયાન શીખવવા. તે પછીના બાળકોને ગીતો, વાર્તા, જોડકણાંનું કાર્ડ આવે તો સમૂહકાર્ય વખતે તે કાર્ય પૂર્ણ થયેલ તેમ ગણવું.

● પ્રજ્ઞાવર્ગમાં વ્યક્તિગત શિક્ષણ હોય આવું જોવા મળે.

૧. સ્વ અધ્યયનપોથીમાં અમુક બાળકો જુદા જુદા મુદ્દા પર કાર્ય કરતા હોય.
૨. કોઈ એક બાળક શિક્ષક પાસે નવી સંકલ્પના શીખતો હોય.
૩. વર્ગનો માત્ર કોઈ એક જ બાળક કોઈ ચોક્કસ TLM લઈ કાર્ય કરતો હોય.
૪. વર્ગના અમુક બાળકો પોતાના જે તે માઈલસ્ટોનમાં મૂલ્યાંકન કાર્ડ પર કામ કરતા હોય.

મૂલ્યાંકન-અનુકાર્ય અને ઉપચારાત્મક કાર્ય

પ્રજ્ઞા અભિગમમાં જૂથ-૬ માં વિદ્યાર્થીનું મૂલ્યાંકન થાય છે. શીખેલી બાબતોનું મૂલ્યાંકન યોગ્ય રીતે થાય, મૂલ્યાંકનમાં ધ્યાને આવેલી બાબતોનું અનુકાર્ય થાય અને જરૂરી ઉપચારાત્મક કાર્ય થાય તે શિક્ષક માટે અત્યંત જરૂરી છે.

શિક્ષકમિત્રો મૂલ્યાંકન, મૂલ્યાંકન પછીનું અનુકાર્ય અને ઉપચારાત્મક કાર્ય ત્રણેય બાબતો જાણે તે આ વિષયનો મુખ્ય ઉદ્દેશ્ય છે.

● પ્રવૃત્તિ-૧

અહીં ગણિત ધોરણ-૩ના માઈલસ્ટોન નં-૨૪ નું ૯-શાહમૃગનું કાર્ડ એક વિદ્યાર્થીએ પૂર્ણ કરેલ છે. તે જુઓ.

માઈલસ્ટોન - ૨૪

બાદબાકી

બાદબાકી કરો

$\begin{array}{r} ૪૭ \\ - ૨૮ \\ \hline ૨૯ \end{array}$	$\begin{array}{r} ૫૩ \\ - ૧૬ \\ \hline ૪૭ \end{array}$	$\begin{array}{r} ૮૬ \\ - ૨૮ \\ \hline ૪૭ \end{array}$	$\begin{array}{r} ૭૪ \\ - ૩૭ \\ \hline ૪૭ \end{array}$
$\begin{array}{r} ૮૪ \\ - ૬૮ \\ \hline ૩૬ \end{array}$	$\begin{array}{r} ૬૭ \\ - ૨૮ \\ \hline ૩૯ \end{array}$		
$\begin{array}{r} ૪૭૮ \\ - ૩૪૨ \\ \hline ૧૩૬ \end{array}$	$\begin{array}{r} ૮૫૭ \\ - ૬૫૪ \\ \hline ૨૦૩ \end{array}$		
$\begin{array}{r} ૭૫૧ \\ - ૫૩૭ \\ \hline ૨૧૪ \end{array}$	$\begin{array}{r} ૬૪૨ \\ - ૩૨૮ \\ \hline ૩૧૪ \end{array}$		

- આ કાર્ડનું મૂલ્યાંકન કરો. તેને આધારે વિદ્યાર્થીને ઉપચારાત્મક કાર્ય કરો. અહીં વિદ્યાર્થીને એકમની સ્થાન કિંમતમાં નાની સંખ્યામાંથી મોટી સંખ્યા બાદ ન થાય તે સંકલ્પના સ્પષ્ટ નથી.

- આ કાર્ડને આધારે ઉપચારાત્મક કાર્ય કરો.

- આ માઈલસ્ટોન બાદબાકીનો છે.
- જેમાં એકમના સ્થાનમાં મૂકવામાં આવેલ પ્રથમ સંખ્યા નીચેની સંખ્યા કરતાં નાની હોવાથી દશકો લેવાનો રહે છે.
- એકમના સ્થાનમાં દશકાની જરૂર હોવાથી દશકના સ્થાનેથી દશકો લેવાનો રહે છે.
- દશકના સ્થાને જે સંખ્યા આપેલ છે તેમાંથી એક દશકો ઓછો થાય છે.

દા.ત ૩ ૧૦ ● (૪૭ ના એકમનો અંક ૭, ૨૮ ના એકમના અંક ૮ કરતાં નાનો હોવાથી
 ૪ ૭ બાદ થતાં નથી)

— ૨ ૮ ● (૪૭ માં દશકનો અંક ૪ છે. જેની કિંમત ૪ દશકા છે. તેમાંથી એક દશકો
 ૧ ૮ એકમ પર લેતાં ૩ દશકા બાકી રહે છે.)

- એકમમાં $૭+૧૦= ૧૭$ થાય છે. તેમાંથી ૮ બાદ કરતાં ૯ વધે છે.

- દશકના સ્થાનમાં ૩ દશકામાંથી ૨ દશક બાદ કરતાં ૧ દશક વધે છે.

- ઉપરોક્ત સમજૂતિ પછી ફરીથી માઈલસ્ટોન-૨૪ બતક-૬ અને કાબર-૪ ના કાર્ડનું કાર્ય ફરી કરાવો.

૬

માઈલસ્ટોન - ૨૪

બાદબાકી

બાદબાકી કરો.

૪૧
— ૧૮

૭૩
— ૪૬

૭૫
— ૪૮

૮૧
— ૫૫

૮૩
— ૬૭

૬૪
— ૩૮

૪

માઈલસ્ટોન - ૨૪

બાદબાકી

બાદબાકી કરો

૪૦
— ૨૫

૬૨
— ૨૮

૮૨
— ૩૫

૭૩
— ૨૫

૮૮૮
— ૫૪૫

૪૦૮
— ૩૦૫

૬૪૧
— ૩૧૮

૩૧૫
— ૨૦૮

૭૨૫
— ૩૦૬

૪૨૩
— ૧૦૪

- ઉપચારાત્મક કાર્ય પછી માઈલસ્ટોન ૨૪નું ૯-શાહમૃગનું વર્કબુકનું કાર્ય અનુકાર્ય (ભૂલસુધારણા માટે આપો.)

માઈલસ્ટોન - ૨૪
બાદબાકી

બાદબાકી કરો

$\begin{array}{r} 390 \\ 89 \\ - 28 \\ \hline 92 \end{array}$	$\begin{array}{r} 43 \\ - 15 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 15 \\ - 28 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 98 \\ - 39 \\ \hline \end{array}$
$\begin{array}{r} 18 \\ - 58 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 59 \\ - 28 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 898 \\ - 382 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 149 \\ - 548 \\ \hline \end{array}$
$\begin{array}{r} 949 \\ - 439 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 582 \\ - 328 \\ \hline \end{array}$		

● પ્રવૃત્તિ-૨ ગુજરાતી

માઈલસ્ટોન-૪૦, ધોરણ-૪ના કાર્ડ નં-૧૮ હાથીનું મૂલ્યાંકન, ઉપચારાત્મક કાર્ય અને અનુકાર્ય કરાવો.

● પ્રવૃત્તિને અંતે...

પ્રજ્ઞા અભિગમમાં છાબડી-૬માં વિદ્યાર્થીનું મૂલ્યાંકન થાય છે. વિદ્યાર્થીએ કરેલા કાર્યને શિક્ષકે ચકાસવું તથા તેને આધારે જરૂરી ઉપચારાત્મક કાર્ય કરવું. ઉપચારને અંતે જે-તે અભ્યાસકાર્ડનું અનુકાર્ય અવશ્ય કરાવવું.

 ભાગ-૧ : ૩૬

 ભાગ-૧ : ૩૭

લેડર રચના

પ્રજ્ઞા અભિગમમાં શીખવવાના સમગ્ર અભ્યાસક્રમને તાકિલ ક્રમ અને અધ્યાપન ચક્રના ભાગરૂપે લેડરમાં મૂકવામાં આવેલ છે.

પ્રારંભિક દૃષ્ટિ લેડર એ જે-તે ધોરણ કે વિષય માટેનો વિવિધ સિમ્બોલ આધારિત ચાર્ટ દેખાય છે, પરંતુ તેમાં રહેલ અભ્યાસક્રમના તાકિલ ક્રમને શીખવનારે જાણવો અને સમજવો જરૂરી છે.

આ માટે વિવિધ દ્વારા તાલીમાર્થીઓને લેડર રચના અંગેની સમજ આપવી. તાલીમાર્થીઓને આ પ્રવૃત્તિ પાંચ-સાતના જૂથમાં કરાવવી.

(૧) ધોરણ-૧થી૪ના ગુજરાતી, ગણિત કે પર્યાવરણ પૈકી કોઈ એક વિષયના એક એકમને પસંદ કરાવો.

- દા.ત ગણિત ધોરણ-૨, બે અંકના બે અંક સાથેના વઢીવાળા સરવાળા.
- હવે આ એકમ અંતર્ગત વિદ્યાર્થીને શું શીખવાનું છે નક્કી કરો.

(૧.૧) સરવાળાની સંકલ્પના (પુનરાવર્તન)

(૧.૨) એક અંકના એક અંક સાથે સરવાળો ૯ થી વધે નહીં તેવા સરવાળો (પુનરાવર્તન)

(૧.૩) એક અંકના એક અંક સાથે સરવાળો ૧૦ થી વધે નહીં તેવા સરવાળા

(૧.૪) બે અંકની સંખ્યા અને તેની સ્થાનકિંમતની સંકલ્પના

(૧.૫) બે અંકની સંખ્યાના બે અંકની સંખ્યા સાથેના વઢી વગરના સરવાળા

(૧.૬) દશકાની સંકલ્પના

(૧.૭) બે અંકની બે સંખ્યાના વઢીવાળા સરવાળા.

- વિદ્યાર્થી ને શીખવવાની બાબતો પૈકી ૧.૧-સરવાળાની સંકલ્પના માટે નીચેને બાબતો વિચારો.

પ્રશ્ન:૧.૧ સરવાળાની સંકલ્પના સ્પષ્ટીકરણનું કાર્ય શિક્ષક દ્વારા કે વિદ્યાર્થી દ્વારા પ્રથમ થવું જોઈએ ?

- શિક્ષક દ્વારા

પ્રશ્ન : સરવાળાની સંકલ્પના સ્પષ્ટ કરવા કઈ પદ્ધતિ-પ્રયુક્તિ, TLM ઉપયોગમાં લેશો ?

- દા.ત મૂર્ત વસ્તુ

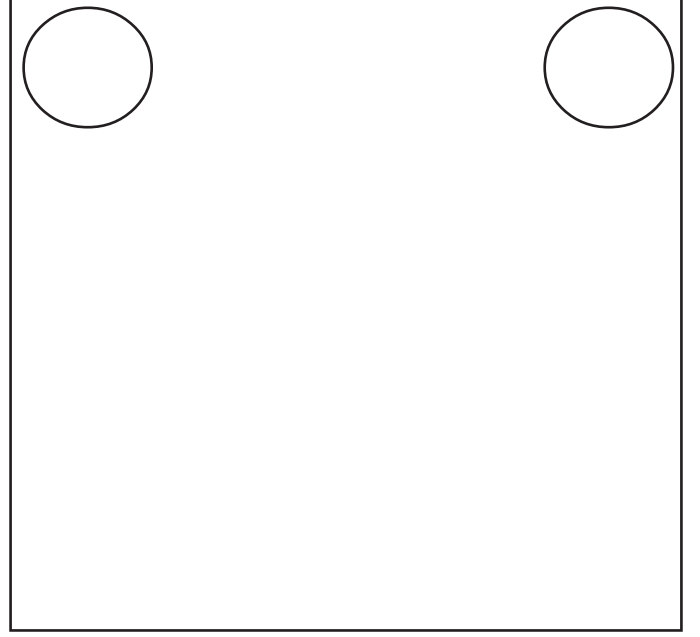
દા.ત. વાર્તા

એક માળામાં ચકલીના ૩ બચ્ચાં હતાં. બીજા ૨ નવા આવ્યા. તો ચકલીના માળામાં કુલ કેટલા બચ્ચા થયાં ?

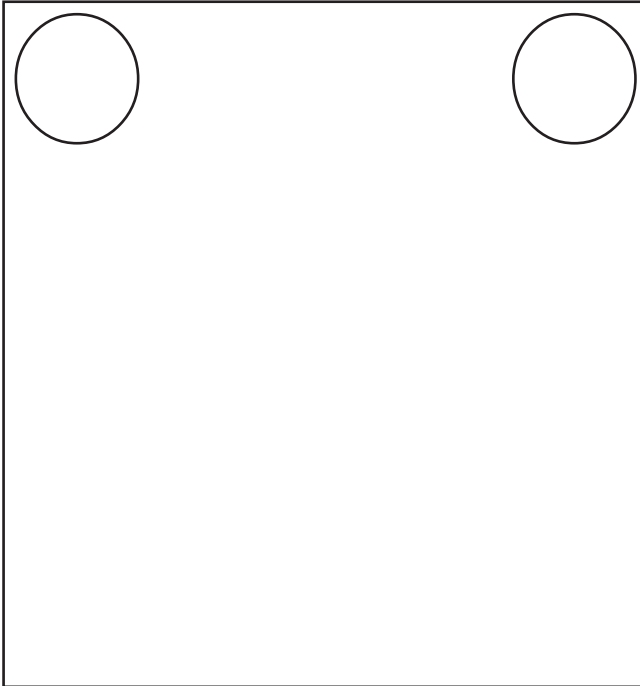
- ઉમેરવું એટલે સરવાળો, સરવાળા માટે + નું નિશાન વપરાય છે.
- હવે તેને ગાણિતિક રૂપમાં સમજાવે $+\frac{3}{4}$, આ ઉપરાંત રમત, શોધ, અવલોકનની પ્રવૃત્તિ પણ કરાવી શકાય.

પ્રશ્ન : ૧.૧ સરવાળાની સંકલ્પના માટેનું એક કાર્ડ તૈયાર કરો.

જેમાં શિક્ષકે સંકલ્પના સ્પષ્ટીકરણ કરેલ હોવાથી તેને કોઈ એક સિમ્બોલ આપો. કાર્ડને ૧ નંબર આપો.

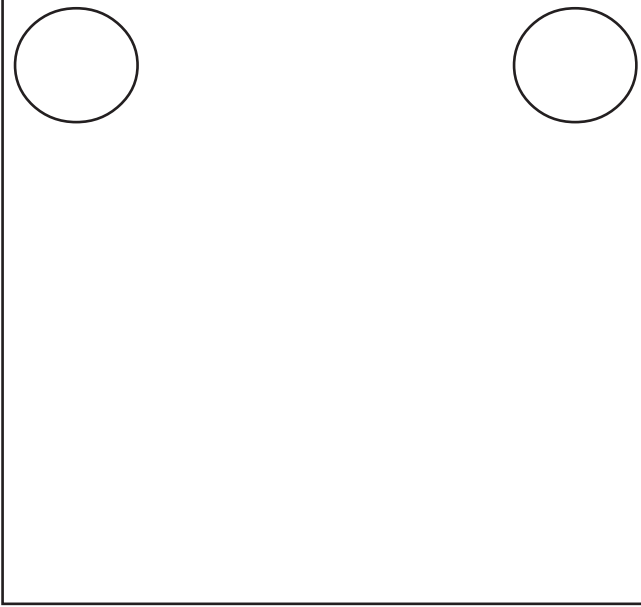
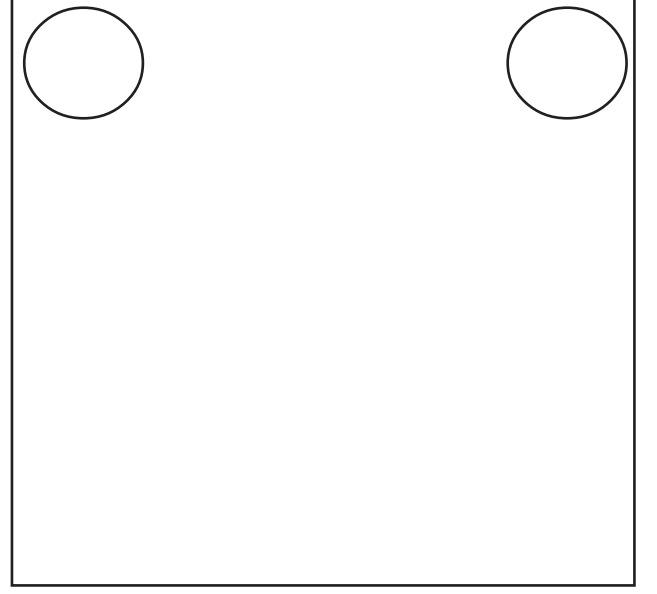

નોંધ : તાલીમાર્થીઓએ તૈયાર કરેલા સંકલ્પના સ્પષ્ટ થતી હોય તેવા કાર્ડનું નિદર્શન કરવું.

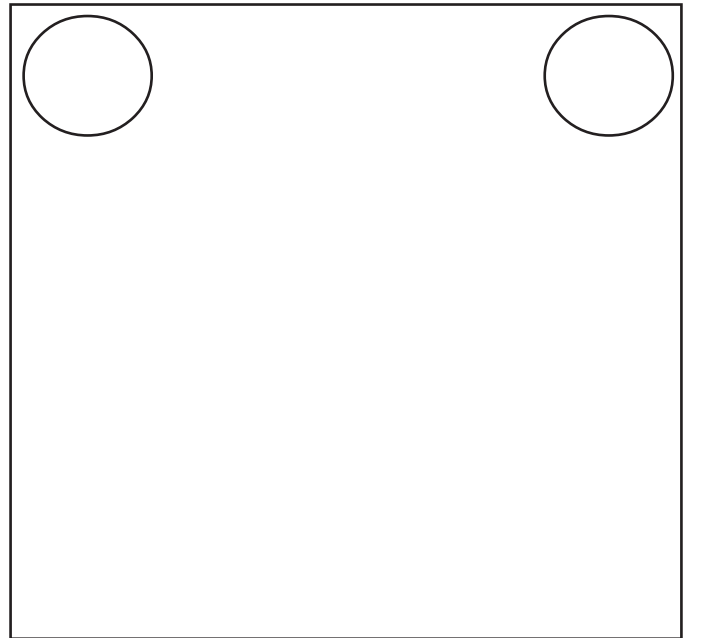
પ્રશ્ન : શિક્ષકે શીખવેલી બાબતને વિદ્યાર્થી, બીજા વિદ્યાર્થી પાસેથી શીખી શકે, તે માટે એક બીજું કાર્ડ તૈયાર કરો. તેને ૨ નંબર આપો તેને કોઈ એક બીજો સિમ્બોલ આપો.

પ્રશ્ન : સરવાળાની સંકલ્પના અને ઉદાહરણના આધારિત મહાવરા માટે વધુ એક કાર્ડ તૈયાર કરો. તેને ૩ નંબર આપો. અને કોઈ એક ત્રીજું સિમ્બોલ આપો.

પ્રશ્ન : ઉપરોક્ત સંકલ્પનાને આધારે વિદ્યાર્થીને સ્વાધ્યાય આપી શકાય તેવું ચોથું કાર્ડ તૈયાર કરો. તેને ૪ નંબર આપો. તેને કોઈ એક ચોથો સિમ્બોલ આપો.

પ્રશ્ન : શીખવેલી બાબતના મૂલ્યાંકન માટે કોઈ પદ્ધતિ-પ્રયુક્તિ દ્વારા એક કાર્ડ તૈયાર કરો. જેને ૫ નંબર આપો. તેને કોઈ એક નવો સિમ્બોલ આપો.

પ્રશ્ન : જો તમામ બાળકોને વ્યક્તિગત શિક્ષણકાર્ય કરાવવાનું હોય તો તમે તમામને એક જ જૂથમાં રાખીને શૈક્ષણિક કાર્ય કરાવો કે અલગ જૂથ બનાવો ?

- અલગ જૂથો બનાવવા જોઈએ.

પ્રશ્ન : કયા-કયા જૂથ બનાવવા જોઈએ ?

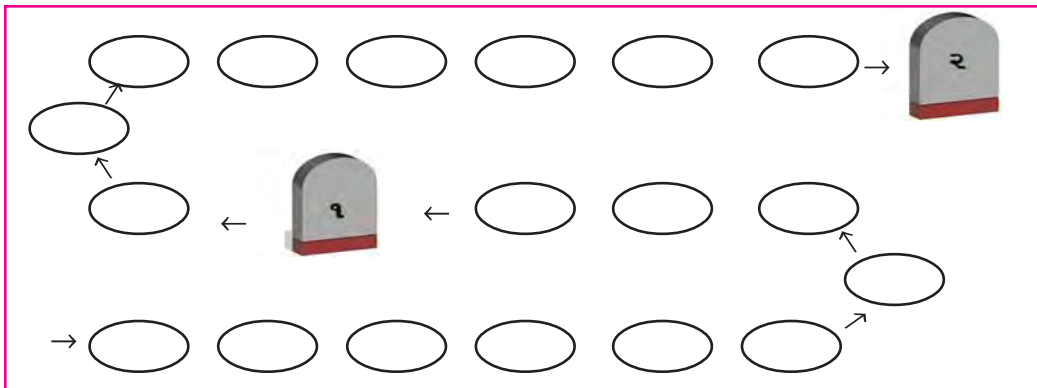
- શિક્ષક દ્વારા શિખતું જૂથ
- વિદ્યાર્થી-વિદ્યાર્થી દ્વારા શિખતું જૂથ
- મહાવરાનું જૂથ
- સ્વાધ્યાયનું જૂથ
- મૂલ્યાંકનનું જૂથ

એ જૂથ એટલે પ્રજા વર્ગની છાબડી (ગ્રુપ ચાર્ટ) છે.

પ્રજ્ઞા અભિગમની છ છાબડી

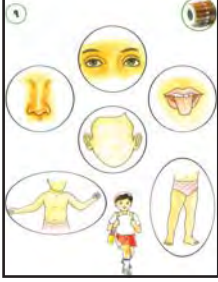
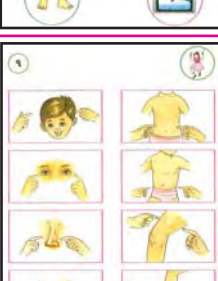
(૧) શિક્ષકસમર્થિત જૂથ (૨) આંશિક શિક્ષક સમર્થિત જૂથ (૩) સહપાઠી શિક્ષણ
(૪) આંશિક સહપાઠી જૂથ(૫) સ્વઅધ્યયન જૂથ (૬) મૂલ્યાંકન જૂથ

પ્રવૃત્તિ : આપેલ કોઠામાં તમે તૈયાર કરેલ કાર્ડને સિમ્બોલ પ્રમાણે ક્રમિક રીતે ગોઠવો.

- તમે તૈયાર કરેલ બાબત એ ગણિતના અભ્યાસક્રમ પૈકીની સરવાળા માટેની સંકલ્પનાની લેડર છે. જેને સિમ્બોલથી દર્શાવેલ છે.
 - શીખવવાના નાના-નાના ભાગોને આધારે તૈયાર થયેલ કાર્ડન સુવ્યવસ્થિત રીતે ક્રમબદ્ધ ગોઠવવાથી લેડર તૈયાર થાય છે. જે કોઈપણ વિષયનો જે-તે ધોરણનો અભ્યાસક્રમ દર્શાવે છે.
 - અહીં ગણિત ધોરણ-૨માં બે અંકના બે અંક સાથેના વદીવાળા સરવાળાના વિષયવસ્તુ પૈકી કુલ ૭ પેટા હેતુ/મુદ્દા તૈયાર કરેલ હતા. તેમાંથી મુદ્દાનં-૧ સરવાળાની સંકલ્પનાના (૫) કાર્ડ તૈયાર કરી તેને લેડરમાં ગોઠવ્યા છે.
- જો સાતેય નક્કી કરેલા પેટા મુદ્દાના કાર્ડ તૈયાર કરવામાં આવે તો અંતે બે અંકના બે અંક સાથેના વદીવાળા સરવાળાનો માર્ઈલસ્ટોન (પાઠ) તૈયાર થાય છે.

(૨) પર્યાવરણ, ધોરણ-૧ ના પહેલા માઈલસ્ટોન- ‘શરીરનાં અંગો’ વિશેના કાર્ડ અહીં મૂકાયેલ છે. તેને આધારે નીચેની વિગતો નોંધો (તજજ્ઞ એ વર્ગ સમક્ષ ૧-૧ કાર્ડ બતાવવું)

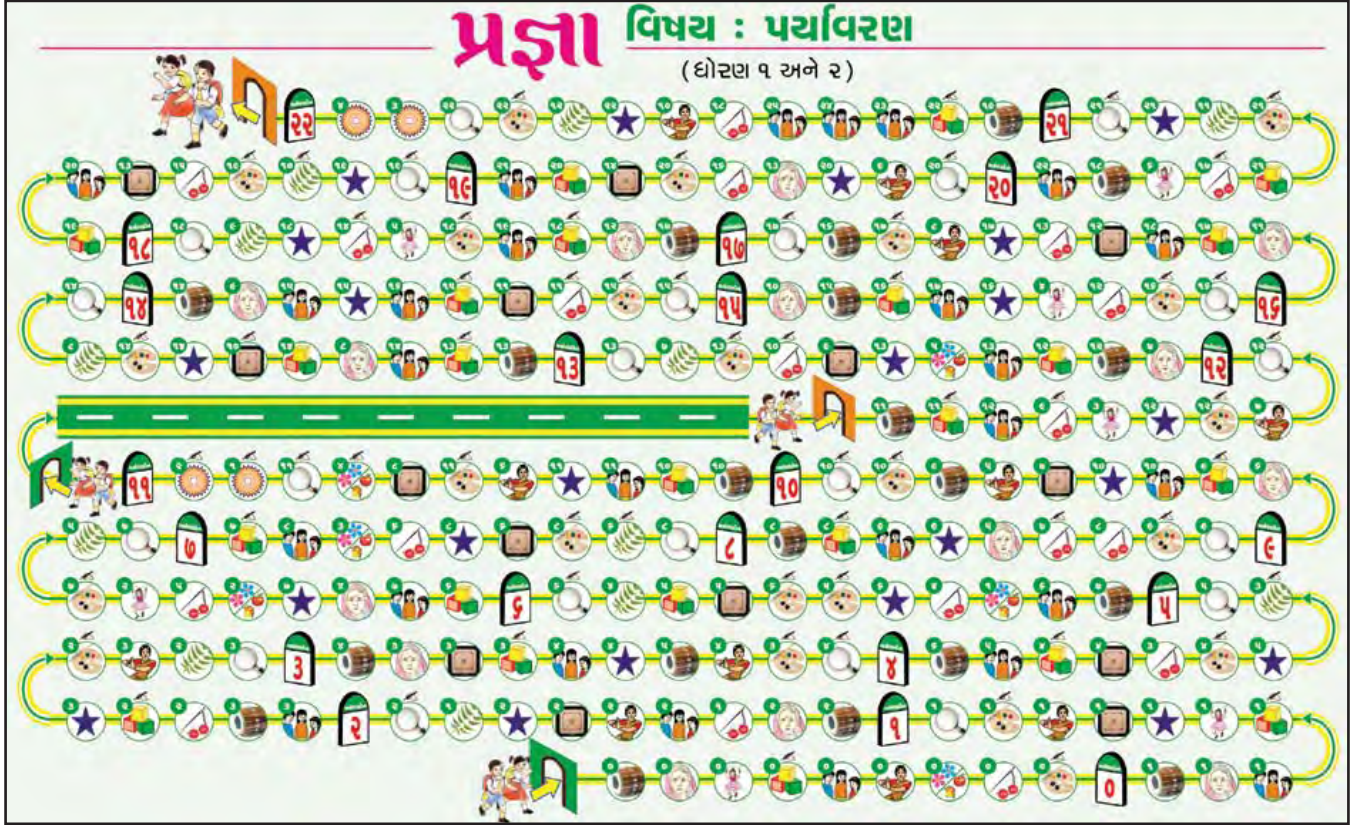
કાર્ડ ક્રમ	અભ્યાસ કાર્ડ	અધ્યાપન ચક્રનો કયો ભાગ આવરી લે છે ?	શિક્ષક પ્રવૃત્તિ કે વિદ્યાર્થી પ્રવૃત્તિ	કયા જૂથમાં કાર્ય થવું જોઈએ ?	વપરાયેલ પદ્ધતિ/પ્રયુક્તિ	વપરાયેલ TLM
૧.		સંકલ્પના સ્પષ્ટીકરણ	શિક્ષક પ્રવૃત્તિ	જૂથ-૧ માં શિક્ષક દ્વારા શીખવું જૂથ	ગીત	-
૨.		સંકલ્પના સ્પષ્ટીકરણ	શિક્ષક પ્રવૃત્તિ	જૂથ-૧	વાર્તા	-
૩.		સંકલ્પના સ્પષ્ટીકરણ	વિદ્યાર્થી પ્રવૃત્તિ	જૂથ-૧	ચર્ચા	શરીરના અંગોનું ચિત્ર
૪.		મહાવરો	વિદ્યાર્થી પ્રવૃત્તિ	જૂથ-૨ વિદ્યાર્થી દ્વારા શીખવું જૂથ	લેખન પ્રવૃત્તિ	-વર્કબુક -પરિચિત વસ્તુઓ.
૫.		મહાવરો	વિદ્યાર્થી- વિદ્યાર્થી	જૂથ-૩ વિદ્યાર્થી દ્વારા	રમત	-

કાર્ડ ક્રમ	અભ્યાસ કાર્ડ	અધ્યાપન ચક્રનો કયો ભાગ આવરી લે છે ?	શિક્ષક પ્રવૃત્તિ કે વિદ્યાર્થી પ્રવૃત્તિ	કયા જૂથમાં કાર્ય થવું જોઈએ ?	વપરાયેલ પદ્ધતિ/પ્રયુક્તિ	વપરાયેલ TLM
૬		મૂલ્યાંકન	વિદ્યાર્થી પ્રવૃત્તિ	મૂલ્યાંકન જૂથ	પઝલ	પઝલ
૭		દૃઢીકરણ	વિદ્યાર્થી-વિદ્યાર્થી પ્રવૃત્તિ	વિદ્યાર્થી દ્વારા શીખતું જૂથ	રમત	પાસો
૮		મહાવરો	વિદ્યાર્થી પ્રવૃત્તિ	વિદ્યાર્થી વિદ્યાર્થીના જૂથમાં	અભિનય	-
૯		સ્વઅધ્યયન	વિદ્યાર્થી પ્રવૃત્તિ	સ્વાધ્યાય જૂથ	ચિત્રકામ	-
૧૦		મૂલ્યાંકન	વિદ્યાર્થી પ્રવૃત્તિ	મૂલ્યાંકન જૂથ	પ્રશ્નોત્તરી	

પર્યાવરણના ઉપરોક્ત એક માઈલસ્ટોનને આધારે નીચેની બાબતોની ચર્ચા કરો.

(૧) શીખવવાની તમામ બાબતો માત્ર શિક્ષકે શીખવવાની જરૂરિયાત નથી. વિદ્યાર્થીને વ્યક્તિગત અથવા જૂથમાં તેની તક આપવી જોઈએ.

- (૨) શીખવવા માટે જુદી-જુદી પદ્ધતિ-પ્રયુક્તિઓ વાપરી શકાય છે.
- (૩) જરૂર જણાય ત્યાં TLM ઉપયોગમાં આવે છે.
- (૪) એકથી વધુ વખત મહાવરા, દૃઢીકરણ કે મૂલ્યાંકન કરી શકાય છે.
- હવે પર્યાવરણ, ધોરણ-૧ના પહેલા માઈલસ્ટોનની લેડર જૂઓ.

આમ, આ પ્રકારે અધ્યાપનચક્ર, કાર્ડ રચના, માઈલસ્ટોન, છાબડી અને લેડર રચના તૈયાર થાય છે.

ગુજરાતી માઈલસ્ટોન પરિચય

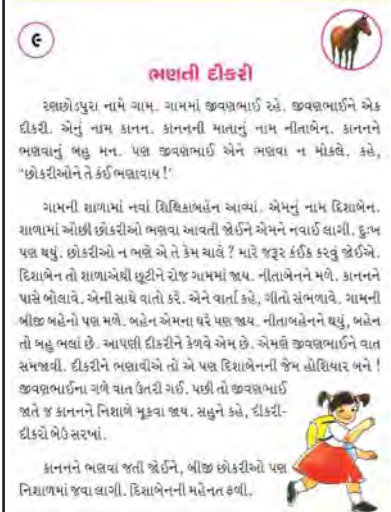
માઈલસ્ટોન નં-૯

કાર્ડ નં-૧

કાર્ડમાં આપેલ બે બાળગીતો (૧) ચકીબેન... ચકીબેન (૨) આવો મેઘરાજા નું ભાવવાહી અને રસપૂર્ણ અભિનય સહ ગાન કરાવવું. **શ્રવણ કૌશલ્ય**

આ બંને બાળગીત જેટલા બાળકોને રસપૂર્ણ રીતે ગાતાં આવડે તેટલા બાળકોને તેના પછીનું કાર્ડ લેવા કહીશું C બંને બાળગીત પૂરેપૂરા મોઢે આવડે તેવું જરૂરી નથી પરંતુ બાળકો આ ગીતને રસપૂર્ણ રીતે ગાતાં ને માણતાં થવા જોઈએ.

કાર્ડમાં આપેલ કન્યા કેળવણીને લગતી “ભણતી દિકરી” ની વાર્તા કહી સંભળાવવી વાર્તા સાંભળી બાળકોને ભણતરનું મહત્વ સમજાવવું. ત્યારબાદ બાળક વાર્તા સાંભળી બીજા બાળકને કહેશે. વાર્તા આવડ્યા બાદ પ્રગતિમાપનમાં ટીક કરી બાળકને લેડરમાં જોઈ આગળનું કાર્ડ લેવા કહીશું. **શ્રવણ કૌશલ્ય**

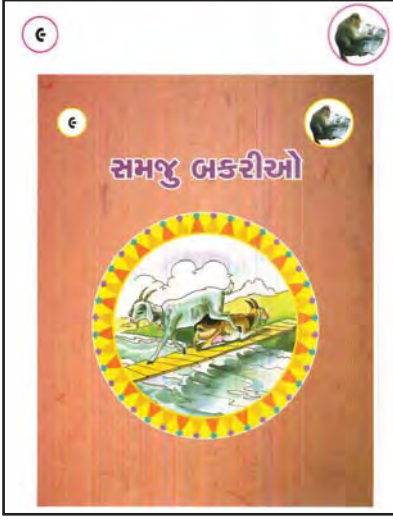
C-હરણ - બાળક ધો-૧માં વાંચન શીખી ગયેલ છે. જેથી આ કાર્ડમાં આવતાં ચિત્ર જોઈ તેની પાછળ આપેલ શબ્દનું વાંચન કરશે જેમ કે જાસૂદ, ગલૂડિયાં બકરી, નગારું, વૈદ, સૈનિક ચકલી, ઝૂંપડી.

આ સમય દરમિયાન જે બીજા બાળકો તેમના જૂથ અને કાર્ડ પ્રમાણે કાર્ય કરે છે, તેમને જરૂરી માર્ગદર્શન પુરું પાડીશું.

વાંચન કૌશલ્ય

C- વાંદરો:- કાર્ડમાં લખેલ ક્રિયા પ્રમાણેનો અભિનય બાળક કરશે. જેમ કે પ્રાર્થના કરવી ચાર પગે ચાલવું. દોરડાં કૂદવાં, અદબ વાળવી. **અર્થગ્રહણ/ઉપયોજન**

આ ક્રિયા જેવી બીજા અન્ય ક્રિયાઓ પણ બાળક જાતે કરશે. જેનાથી બાળકની અવલોકન શક્તિ, અભિનય શક્તિનો વિકાસ થશે.

બાળકને ૯ વાંચતા વાંદરા પ્રમાણેની અલી રીડર બુક આપી વાંચવા કહેવું.

વાંચન કૌશલ્ય

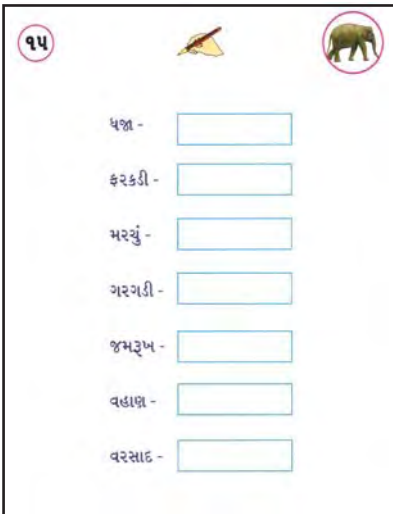
કાર્ડમાં આપેલ “સમજુ બકરી” ની વાર્તા વાંચશે. અધરા શબ્દોનો સ્વઅધ્યયન દ્વારા વધારે મહાવરો કરશે.

આ કાર્ડમાં પેન્સિલવાળો હાથ હોવાથી તે કાર્ડ સ્વઅધ્યયન પોથીમાં લખવાનું છે. બાળક સ્વઅધ્યયનપોથી લેશે જેમાં ચિત્ર જોઈ તેના શબ્દમાં જે મૂળાક્ષર ખૂટતો હશે તે બાળક લખશે.

લેખન કૌશલ્ય

બાળક લખેલા મૂળાક્ષર પ્રમાણે જોડણી સાચી લખે તેનું ધ્યાન રાખવું બાળકે આ કાર્ડ લખી લીધા બાદ શિક્ષકે ચકાસવું બાળકના લેખન પ્રમાણે તેને તેની સ્વઅધ્યયન પોથીમાં પ્રતીક આપવું જેમ કે-સ્ટાર હસતો ચહેરો, રોતો ચહેરો.

કાર્ડમાં આપેલ શબ્દોનું વાંચન કરાવવું ત્યારબાદ તે શબ્દો સ્વઅધ્યયનપોથીમાં સાચી જોડણી સાથે લખવા કહેવા.

વાંચન/લેખન કૌશલ્ય

બાળક શબ્દનું લેખન સુંદર અક્ષરે કરે તે માટે જરૂરી માર્ગદર્શન આપવું. કાર્ડ પૂર્ણ થયા બાદ પ્રગતિમાપનમાં ટીક કરી બાળકને આગળનું કાર્ડ લેવા કહેવું.

શબ્દો શોધો

ક	મ	ળ	વાં	મ	જી	બા
ત	પે	લી	દ	દા	વ	જ
વા	ટ	કો	રો	રી	ન	રી
દ	પા	ઓ	ટ	લો	હા	થ
ળ	લા	રો	લો	ટ	દાં	ત

લખો.

૧ = વા ૨ = કિ

વાદળ વાદળ

કિરણ _____

ટપાલ _____

દરિયો _____

લખો.

ક = _____

હ = _____

સ = _____

ત = _____

પ = _____

શબ્દ શતરંજમાંથી નમૂના પ્રમાણે શબ્દો શોધી તેના ફરતે કરી બાજુમાં આપેલી જગ્યામાં તે શબ્દોનું લેખન કરવા કહેવું.

લેખન કૌશલ્ય

બાળકે શોધેલ શબ્દો અર્થપૂર્ણ તથા જોડણી પ્રમાણે સાચા હોવા જોઈએ બાજુમાં આપેલ ખાનામાં પણ બાળક સુંદર અક્ષરે સાચી જોડણી સાથે લખે તેનું ધ્યાન રાખવું.

શબ્દો શોધો

પગારખી માકલું રાંખ કુવો મચ્છું

_____ = અજીબર

_____ = _____

_____ = _____

લખો.

ક = _____

હ = _____

સ = _____

ત = _____

પ = _____

કાર્ડ પ્રમાણે બાળક સ્વઅધ્યયન પોથીમાં ચિત્ર સામે શબ્દ જોડશે, ચિત્ર જોઈ શબ્દ લખે, મૂળાક્ષર પરથી બીજા શબ્દ બનાવી લખશે. ત્યારબાદ આપેલ ચિત્રમાં રંગપૂરણી કરશે.

બાળકના લેખન બાદ તેની સ્વઅધ્યયનપોથી ચકાસી જરૂરી માર્ગદર્શન આપવું. આ કાર્ડ પુરું થયા પછી બાળકનો એક માઈલસ્ટોન સંપૂર્ણ રીતે પૂરો થશે. ત્યારબાદ તેને બીજા માઈલસ્ટોનમાં લઈ જવો.

શબ્દો શોધો

કા : કાજીબ

શ : શંકર

જી : જીરું

રે : રેતી

લખો.

ક = _____

હ = _____

સ = _____

ત = _____

પ = _____

★ ગુજરાતીના દરેક ધોરણમાં ૨-૨ માઈલસ્ટોનનું ઉપર મુજબ જૂથકાર્ય કરાવો.

ગણિત માઈલસ્ટોન પરિચય

વર્ગખંડમાં ગણિત શિક્ષણ દરમિયાન શિક્ષક અને વિદ્યાર્થી વચ્ચે થતાં વર્ગવ્યવહારમાં વિવિધ પદ્ધતિઓ, પ્રવિધિઓ તેમજ પ્રવૃત્તિઓ જોવા મળતી હોય છે. કોઈ ચોક્કસ એકમને શીખવવા માટે શિક્ષક ગણિત શિક્ષણથી આગમન-નિગમન પદ્ધતિનો કે અન્ય પદ્ધતિનો ઉપયોગ કરીને સંકલ્પનાનું સ્પષ્ટીકરણ કરે છે. એ સંકલ્પનાને દૃઢ કરાવવા માટે વિવિધ પ્રવૃત્તિઓ કે પ્રવિધિઓનો ઉપયોગ કરે છે. આ દરમિયાન શિક્ષક અને વિદ્યાર્થી બંનેની ભૂમિકા અલગ હોય છે. આ તમામ બાબત ગણિતના માઈલસ્ટોનમાં પ્રતિબિંબિત થાય છે જે પરત્વે શિક્ષકોનું ધ્યાન દોરવું. શિક્ષક મોડ્યુલના પ્રશ્નોની ચર્ચા કરતાં જઈ માઈલસ્ટોન રચનાની હાર્દરૂપ બાબત સ્પષ્ટ કરવી.

પ્ર.૧ : વિદ્યાર્થી આ કાર્ડ લઈ કઈ છાબડીમાં બેસશે ?

જવાબ : છાબડી-૩ (સહપાઠી જૂથ)

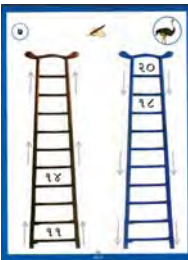
પ્ર.૨ : આ કાર્ડ દ્વારા વિદ્યાર્થીમાં કયા ગાણિતિક કૌશલ્યનો વિકાસ થાય છે ?

જવાબ : કથન

પ્ર.૩ : આ કાર્ડને અનુરૂપ કયા-કયા TLM બનાવી શકાય ?

જવાબ :- ૧૧થી૨૦ સંખ્યા ના સંખ્યાકાર્ડ બનાવવા.

- દિવાસળીના ખાલી બોક્ષનો ઉપયોગ કરી સીડી બનાવવી સંખ્યાને સીધા અને ઉલટા ક્રમમાં ગોઠવવા આપી શકાય.
- સંખ્યા બ્લોક બનાવી ગોઠવવી શકાય
- સંખ્યા સીડી બનાવી સંખ્યા કાર્ડ લટકાવી શકાય.

પ્ર.૪ : આ કાર્ડ દ્વારા કયા વિષયવસ્તુનું મૂલ્યાંકન કરી શકાય ?

જવાબ : ૧૧થી૨૦ સુધીની સંખ્યાઓનું સીધા અને ઉલટાક્રમમાં લખવાનું મૂલ્યાંકન કરી શકાય

પ્ર.૫ : આ કાર્ડ અધ્યયનચક્રનો કયો ભાગ દર્શાવે છે ?

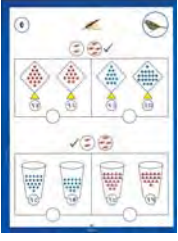
જવાબ : મૂલ્યાંકન

પ્ર.૬ : આ કાર્ડ શીખવવા માટે શિક્ષક તરીકે તમે કઈ તૈયારી કરશો ?

જવાબ : સંખ્યાના ચિત્રો બનાવવાં.

- મૂર્ત વસ્તુના ચિત્રો એકઠા કરવા.
- મૂર્ત વસ્તુઓનો એકઠી કરવી.
- ૧૦ થી ૨૦ અંક કાર્ડ ના બે ત્રણ જૂથ બનાવવા

પ્ર.૭ : આ કાર્ડ લઈને વિદ્યાર્થી ક્યાં બેસશે અને શું કરશે ?

જવાબ : છાબડી-૫ માં અને સ્વાધ્યાયપુસ્તિકા લઈ કાર્ડ અનુરૂપ લેખન કાર્ય કરશે.

પ્ર.૮ : આ કાર્ડ દ્વારા કયા ગાણિતિક કૌશલ્યનો વિકાસ થાય છે ?

જવાબ : ગણન અને લેખન કૌશલ્યનો વિકાસ થાય છે.

પ્ર.૯ : આ કાર્ડનું વિષયવસ્તુ શું છે ?

જવાબ : મૂર્ત વસ્તુની મદદથી જવાબ ૧૮ થી વધે નહિ તેવા વદી વગરના સરવાળા

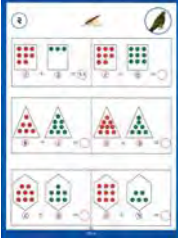
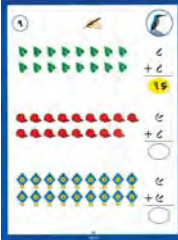
પ્ર.૧૦ : આ કાર્ડ છાબડી નંબર-૩માં શા માટે મૂકવામાં આવેલ છે ?

જવાબ : સાથી મિત્રની મદદથી ગણતરી મહાવરો કરાવવાના આશયથી છાબડી ઉપર કાર્ડ મૂકેલ છે.

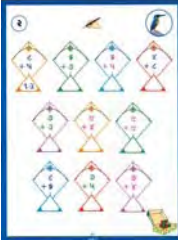
- વિદ્યાર્થી વિદ્યાર્થી ની સામગ્રી વચ્ચેની આંતરક્રિયાના હેતુથી

પ્ર.૧૧ : આ બે કાર્ડ વચ્ચેનો તફાવત શું છે ?

જવાબ : કલકલિયો-૧ ચિત્રોની મદદથી ઉભા સરવાળા છે જ્યારે સમડી-૨માં ચિત્રોની - આજ સરવાળા છે.

- કલકલિયો ૧ સ્વાધ્યાય છાબડી-૫માં બેસીને વ્યક્તિગત કાર્ય કરવાનું છે. જ્યારે સમડી-૨ માં દૈનિકરણ કરવા છાબડી-૪ માં જરૂર જણાય તો સાથી ની મદદ લઈને કાર્ય કરવાનું છે.

પ્ર.૧૨ : આ કાર્ડને અનુરૂપ TLM બોક્ષમાં કઈ સ્થાનિક સામગ્રી મૂકશો ?

જવાબ : મણકા, લખોટી, માચીસબોક્ષ, બીંયા, કચૂકા, સ્ટ્રો, દિવાસળી બોટલના ઢાંકણ, પથ્થર, વગેરે

પ્ર.૧૩ : આ કાર્ડ જેવું જ બીજું કાર્ડ તૈયાર કરો.

જવાબ : શિક્ષકોએ બનાવેલ કાર્ડને જોયું બધાને બતાવવું અને ચર્ચા કરવી.

પ્ર.૧૪ : આ કાર્ડનો હેતુ શો છે ?

જવાબ : ૧થી૪ માઈલસ્ટોનના વિભાગીય મૂલ્યાંકન માટે છે.

૧થી૪ માઈલસ્ટોનનું નિદાન કરવું અને ઉપચારાત્મક કાર્યનો હેતુ રહેલો છે.

પ્ર.૧૫ : આ કાર્ડનું વિષયવસ્તુ શું-શું છે ?

- જવાબ :
- ગણતરી કરી સંખ્યા લગાવવી
 - નાની સંખ્યા પર ✓ કરાવવું
 - મોટી સંખ્યા પર ✓ કરાવવું
 - સરવાળો કરાવવો
 - ખૂટતી સંખ્યા લખાવવી

પ્ર.૧૬ : આ કાર્ડનો ઉપયોગ શું ?

જવાબ : ૧થી૪ માઈલસ્ટોનનું વિભાગીય મૂલ્યાંકન કરવા.

ક્રમ	અધ્યયન-અધ્યાપન ચક્રનો તબક્કો	ભૂમિકા		અધ્યાપન	અધ્યયન પદ્ધતિ સામગ્રી	પ્રવૃત્તિ
		શિક્ષક	વિદ્યાર્થી			
૧.	સંકલ્પના પ્રવેશ	✓	✓	ચિત્રો, મૂર્તવસ્તુ, સંખ્યા કાર્ડ	આગમન- નિગમ	મૂર્તવસ્તુઓ, ગણતરી
૨.	સંકલ્પના સ્પષ્ટીકરણ/સમજ	✓	✓	ચિત્રો, મૂર્તવસ્તુ, સંખ્યા કાર્ડ	નિદર્શન	મૂર્તવસ્તુઓની ગણતરી
૩.	સંકલ્પનાનું દૃઢીકરણ		✓	ચિત્રો, મૂર્તવસ્તુ, સંખ્યા કાર્ડ	આગમન નિગમ	મૂર્તવસ્તુઓની ગણતરી
૪.	સ્વ. અધ્યયન		✓	સ્વાધ્યાય પુસ્તિકા, મૂર્તવસ્તુ		મૂર્તવસ્તુઓની ગણતરી
૫.	ઉપયોજન		✓	-	-	-
૬.	આકલન/મૂલ્યાંકન/નિદાન/ ઉપચાર		✓	મૂર્તવસ્તુ	મૂલ્યાંકન પદ્ધતિ	મૂર્તવસ્તુની ગણતરી

● સંખ્યાજ્ઞાન શીખવવાના સોપાનો નીચે મુજબના છે.

(૧) શ્રવણ

(૨) કથન

(૩) ગણન

(૪) સમજ

(૫) ઓળખ- અંકમાં શબ્દમાં

(૬) લેખન-અંકમાં શબ્દમાં

(૭) ઉપયોજન

(૮) મૂલ્યાંકન

ઉપરોક્ત દરેક સોપાન માટે શિક્ષકની કઈ-કઈ પવૃત્તિ હશે તથા વિદ્યાર્થીઓની કઈ-કઈ પ્રવૃત્તિઓ હશે તેની ચર્ચા કરવી. તથા મોડ્યુલમાં માઈલસ્ટોન-૪ના કાર્ડ અંગે નોંધ કરાવવી.

આ ઉપરાંત માઈલસ્ટોનમાં ઉપરોક્ત તમામ સોપાનો સમાવિષ્ટ છે. જે શિક્ષકને જાણ હોય કે ના હોય તો પણ તે આ ક્રમમાં શીખવે છે. વળી દરેક સંકલ્પના શીખવાના દરેક તબક્કે બાળકનું મૂલ્યાંકન કરવામાં આવે છે. તેમ જ બાળકની જરૂરિયાત અનુસાર ઉપચારાત્મક કાર્ય કર્યા બાદ આગળ વધવા પ્રોત્સાહિત કરવામાં આવે છે. એક માઈલસ્ટોન એટલે કોઈ એક પાઠ/ એકમ/સંકલ્પના શીખવવા માટેની તમામ બાબતોનો સંપૂર્ણ. આ બાબત પરત્વે શિક્ષકમિત્રોનું ધ્યાન દોરવું.

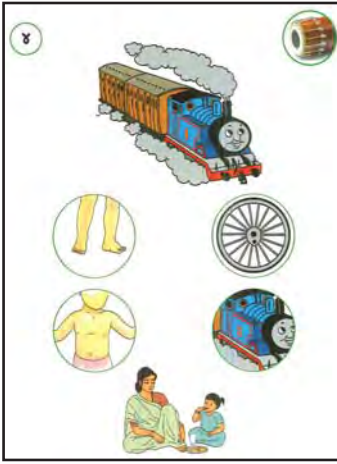
ગણિતના દરેક ધોરણના ૨-૨ માઈલસ્ટોનનું જૂથકાર્ય યોજી નિદર્શન કરાવો.

પર્યાવરણ-માઈલસ્ટોન પરિચય

→ પર્યાવરણ વિષય એ અવલોકન, સંવેદના અને અનુભૂતિના શિક્ષણ માટે છે. પર્યાવરણ એ પર્યાવરણના માધ્યમથી જ શિખવવામાં આવે તે અનિવાર્ય છે. વળી, પ્રજ્ઞા અભિગમ એ પ્રવૃત્તિલક્ષી હોઈ પર્યાવરણ વિષય પ્રવૃત્તિ દ્વારા અને પર્યાવરણના માધ્યમનો ઉપયોગ કરી શિખવવામાં આવે તો ગુણવત્તાપૂર્વક શિક્ષણમાં આપણને ચોક્કસ મદદ મળશે.

અહીં એક માઈલસ્ટોન વિશે વિસ્તૃત સમજ આપવામાં આવી છે તેની ચર્ચા કરો.

પર્યાવરણના માઈલસ્ટોન ‘ખોરાકની જરૂરિયાત’નો પરિચય આપો.

- આ ગીતનું શિક્ષકો પાસે ગાન કરાવવાનું છે.
- આ ગીત અને તેણે આધારે માઈલસ્ટોનના હેતુઓને સાંકળીને ચર્ચા કરવાનું રાખવું.
- આ માઈલસ્ટોનના હેતુની સિદ્ધિ માટે અન્ય ગીતો અને જોડકણાંની વિગતો પણ આપવી.
- ખોરાકનું મહત્વ સમજાવી શકાય તેવાં ગીત કે જોડકણાંનું વર્ગમાં ગાન કરાવવાનું આયોજન કરવું.

● જુઓ અને લખો :

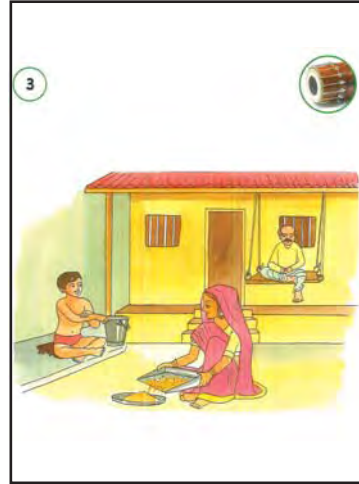
	કયું ગીત છે ?	કયો હેતુ સિદ્ધ	અન્ય કયું ગીત હોઈ શકે ?
			
			

- અહીં ઢોલકના ચિહ્નોમાં આપેલ ગીતની નોંધ કરાવવાની છે.
- આ ગીત કયા હેતુ માટે છે તેની નોંધ કરવી ચર્ચાનું આયોજન કરવું.
- આ એકમના હેતુ માટે અન્ય ઉપલબ્ધ ગીતની પણ ચર્ચા કરાવવાનું રાખવું.
- ગીત અને તેના કારણે સિદ્ધ થતાં હેતુ અંગે શિક્ષકો સાથે ચર્ચા કરી સમજ આપવી.
- શિક્ષકો પાસે ઉપલબ્ધ હોય તેવાં અને અન્ય સ્થાનિક ગીતોનો ઉપયોગ કરવાનું માર્ગદર્શન આપવું.

આપનું ગીત લખો :

- અહીં શિક્ષકો પાસે ઉપલબ્ધ હોય તેવાં ગીતનું લેખન કરાવવાનું છે.
- ઢોલક-૨ અને ઢોલક-૩ના હેતુનું અન્ય ગીત નોંધવા માર્ગદર્શન આપવું.
- ગીતની નોંધ થઈ જાય એટલે શિક્ષકે નોંધેલ ગીતનું ગાન કરાવવાનું આયોજન કરવું.
- કોઈ એક કે બે શિક્ષકોના ગીતનું ગાન કરાવવાનું રાખવું.

- અહીં ચકા અને ચકીની વાર્તા આપેલ છે.
- આ વાર્તા જેવી અન્ય વાર્તા કઈ હોઈ શકે તેની ચર્ચા કરવી.
- કોઈ એક શિક્ષક પાસે સ્થાનિક કે અન્ય ઉપલબ્ધ વાર્તાનું વર્ગમાં કથન કરાવવું.

વાર્તા કથન વખતે શું કરવું અને શું ન કરવું તે અંગેની વિગતો ચર્ચા કરવી.

વાર્તા કહેતા આટલું કરીએ :	વાર્તા કહેતા આવું ના જ કરીએ :
● હાવભાવ સાથે વાર્તા કહેવી.	● વાર્તા કહેતી વખતે પૂરક પ્રશ્નો ન કરીએ
● બાળકો સમજી શકે તેવી શૈલીમાં વાર્તા કહેવી.	● બાળકોને વાર્તા કહેતી વખતે રસભંગ થાય તેવું ન કરીએ.
● સ્થાનિક બોલીમાં વાપરતા શબ્દોનો ઉપયોગ કરીએ.	● બાળકને વાર્તા દરમિયાન સવાલ કરતાં ન રોકીએ.
● વાર્તામાં આવતા પાત્રોનું સંપૂર્ણ વર્ણન કરીએ.	● પોતાના અનુભવોને વધુ મહત્ત્વ ન આપીએ.
● બાળકોને પૂર્વાનુભાવને આધારે જ વાર્તાને આગળ ધપાવીએ.	● વાર્તાને અંતે ઉપદેશ ન આપીએ.

- જુઓ અને લખો :

	કઈ વાર્તા છે ?	કયો હેતુ સિદ્ધ થાય	અન્ય કોઈ વાર્તા હોઈ શકે ?

- ### વિચારો અને લખો :

ઉપર પૈકી કોઈ પણ એક કાર્ડ માટેની વાર્તાના મુદ્દા લખો :

This image shows a blank sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and extend across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

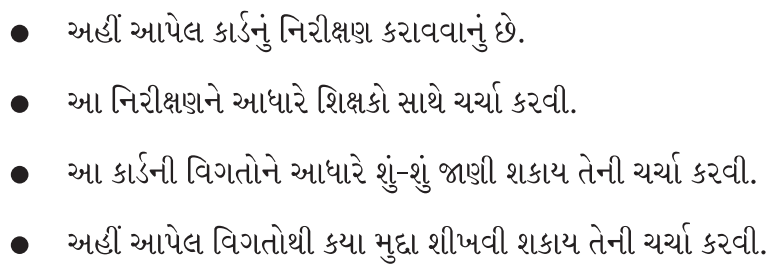
- 89

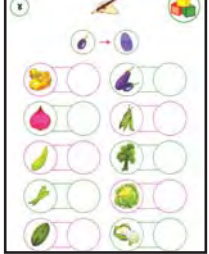
● જુઓ અને લખો :

	કઈ રમત છે ?	કયો હેતુ સિદ્ધ થાય ?	અન્ય કઈ વાર્તા હોઈ શકે ?
			
			

- અહીં કેરમના ચિહ્નોમાં આપેલ રમત અંગેની નોંધ કરાવવાની છે.
- આ રમત કયા હેતુ માટે છે તેની નોંધ કરવી ચર્ચાનું આયોજન કરવું.
- આ એકમના હેતુ માટે અન્ય ઉપલબ્ધ રમતની પણ ચર્ચા કરાવવાનું રાખવું.
- રમત અને તેના કારણે સિદ્ધ થતાં હેતુ અંગે શિક્ષકો સાથે ચર્ચા કરી સમજ આપવી.
- શિક્ષકો પાસે ઉપલબ્ધ હોય તેવી અન્ય સ્થાનિક રમતનો ઉપયોગ કરવાનું માર્ગદર્શન આપવું.

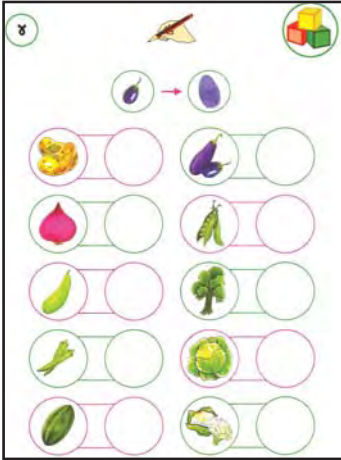

● જુઓ અને લખો :

	શું શીખવવા માટેની પ્રક્રિયા છે ?	આપ આ માટે નવું શું કરાવી શકો ?
		

- ઉપરોક્ત ચિહ્ન ધરાવતા કાર્ડની ચર્ચા કરવી.
- આ કાર્ડ દ્વારા શું શીખવવાનું છે તેની નોંધ કરાવવી.
- આ વિગતો શીખવવા શું નવતર કરી શકાય તે અંગેની ચર્ચા કરવી.

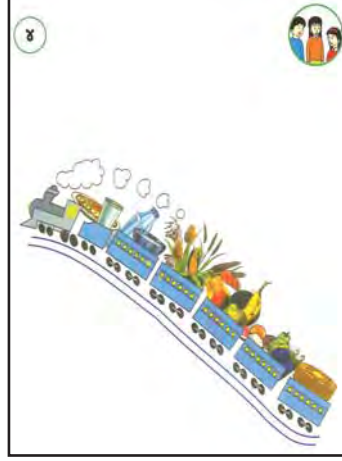
● વિચારો અને લખો :

- આ પ્રવૃત્તિ કઈ રીતે ઉપયોગી છે ?
- આધારે કઈ-કાઈ બાબતો જાણી શકાય ?
- આપ આ વિગતોને આધારે શું કરશો ?

ઉપરોક્ત ત્રણેય સવાલ માટે વિવિધ ત્રણ જૂથ પાડવા. આ જૂથને ચોક્કસ એક પ્રકારની વિગતો ચર્ચા કરી નોંધ કરવા કહેવું. પાંચથી દસ મિનિટની ચર્ચાને અંતે પ્રત્યેક જૂથ પોતાની વિગતોની રજૂઆત કરે તેવું આયોજન કરવું અન્ય બે પ્રશ્નો અન્ય જૂથ રજૂ કરે ત્યારે, તેની નોંધ કરાવવાનું માર્ગદર્શન આપવું.

શિક્ષકોની સંખ્યાને ધ્યાનમાં રાખી ત્રણથી ચાર શિક્ષકો એક જૂથમાં આવે તેવી વ્યવસ્થા કરવી. ત્રણ વર્ષ કરતાં વધારે જૂથ બને ત્યારે એક પ્રશ્ન, એક કરતાં વધારે જૂથને આપી, તેની ચર્ચા અને નોંધ કરાવવાનું આયોજન કરવું.

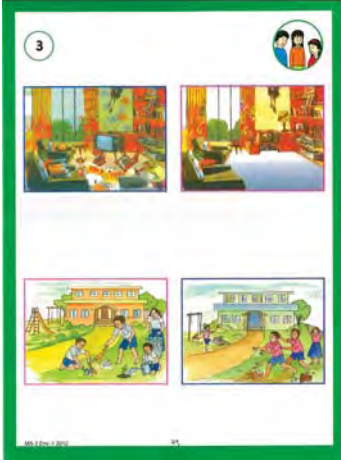

	શું શીખવવા માટેની પ્રક્રિયા છે ?	આપ આ માટે નવું શું કરવી શકો ?

- ઉપરોક્ત ચિહ્નોને આધારે ચર્ચા કરવી.
- આ ચિહ્નો દ્વારા શું શીખવી શકાય તે માટે ચર્ચા કરવી.
- કોઈ નવતર પ્રક્રિયા કે ચર્ચાના મુદ્દાઓની પણ નોંધ કરાવવાનું રાખવું.
- સ્થાનિક પરિસ્થિતિને આધારે ચર્ચામાં શું-શું મુશ્કેલી પડે છે તેની પણ ચર્ચા કરાવવી.

વિચારો અને લખો :

ચર્ચા : અને ચર્ચા : ૪માં શું તફાવત છે.	
ચર્ચા : ૩ના મુદ્દા	ચર્ચા : ૩ના મુદ્દા

- ઘરના ચિત્રને આધારે ચર્ચા કરાવવાની છે.
- ચોક્કસાઈ અને તેના ફાયદાની ચર્ચા કરવાની છે.
- આ જ રીતે શાળાના ચિત્રોને આધારે ચર્ચા કરાવવાની છે.
- ઘરના ચિત્રો દ્વારા ગંદુ ઘર અને ચોખ્ખા ઘરની ચર્ચા કરાવવાની છે.
- ઘર કે શાળાને ચોખ્ખી રાખવા શું-શું કરવું જોઈએ તેની ચર્ચા કરવાની છે.

- કઈ સામગ્રી શેમાંથી બને તેની ચર્ચા કરવાની છે.
- વાનગીઓના કરેલ નિરીક્ષણને આધારે ચર્ચા કરવાની છે.
- જમવાનું શું ભાવે અને તે કઈ રીતે બને તેની ચર્ચા કરવાની છે.
- શાકભાજી અને ફળ અંગે વિદ્યાર્થીઓ સાથે શિક્ષકે ચર્ચા કરવાની છે.
- ભૂખ લાગે તો શું થાય અને વિદ્યાર્થીઓ શું ખાય તેની ચર્ચા કરવાની છે.

- આ કાર્ડમાં તમે શું કરશો ?
- સ્થાનિક પર્યાવરણને આધારે આ કાર્ડમાં તમે શું કરશો ?
- ખોરાકની જરૂરિયાત અંગે આ કાર્ડમાં શું-શું કરી શકાય ?

સ્ટાર કાર્ડ માત્ર પર્યાવરણ વિષયમાં જ છે. અહીં શિક્ષક સ્થાનિક પર્યાવરણ, પરિસ્થિતિ અને વિદ્યાર્થીને વધુ અને વિગતવાર સમજાવવા માટે આ કાર્ડ આપવામાં આવેલ છે. આ કાર્ડ દરેક શિક્ષક પોતાની રીતે વાપરે અને વિદ્યાર્થીઓને અનુભવ પૂરા પાડે તેવી અપેક્ષા છે.

ઉપરોક્ત ત્રણેય સવાલ માટે વિવિધ ત્રણ જૂથ પાડવા. આ જૂથને ચોક્કસ એક પ્રશ્નની વિગતો ચર્ચા કરી નોંધ કરવા કહેવું. પાંચથી દસ મિનિટની ચર્ચાને અંતે પ્રત્યેક જૂથ પોતાની વિગતોની રજૂઆત કરે તેવું આયોજન કરવું. અન્ય બે પ્રશ્નો અન્ય જૂથ રજૂ કરે ત્યારે તેની નોંધ કરાવવાનું માર્ગદર્શન આપવું.

શિક્ષકોની સંખ્યાને ધ્યાનમાં રાખી ત્રણથી ચાર શિક્ષકો એક જૂથમાં આવે તેવી વ્યવસ્થા કરવી. ત્રણ કરતાં વધારે જૂથ બને ત્યારે એક પ્રશ્ન એક કરતાં વધારે જૂથમાં આપી તેની ચર્ચા અને નોંધ કરાવવાનું આયોજન કરવું.

વિચારો અને લખો :

- ઢોલક : ૪ અને ઢોલક : ૫ ના કાર્ડમાં કેમ એક જ ગીત છે ?
- ઢોલક : ૫ ના ગીતમાં કઈ પંક્તિઓ ઉમેરી છે ?
- ઢોલક : ૫ માં કેમ પંક્તિઓ ઉમેરી હશે ?

ઉપરોક્ત ત્રણેય સવાલ માટે વિવિધ જૂથ ત્રણ જૂથ પાડવા. આ જૂથને ચોક્કસ એક પ્રશ્નની વિગતો ચર્ચા કરી નોંધ કરવા કહેવું. પાંચથી દસ મિનિટની ચર્ચાને અંતે પ્રત્યેક જૂથ પોતાની વિગતોની રજૂઆત કરે તેવું આયોજન કરવું અન્ય બે પ્રશ્નો અન્ય જૂથ કરે ત્યારે તેની નોંધ કરવાવાનું માર્ગદર્શન આપવું.

શિક્ષકોની સંખ્યાને ધ્યાનમાં રાખી ત્રણથી ચાર શિક્ષકો એક જૂથમાં આવે તેવી વ્યવસ્થા કરવી. ત્રણ કરતાં વધારે જૂથ બને ત્યારે એક પ્રશ્ન એક કરતાં વધારે જૂથને આપી તેની ચર્ચા અને નોંધ કરાવવાનું આયોજન કરવું. અહીં ઢોલક ચારના કાર્ડમાં ‘નિશાળ ભણી ભાગ્યો રે...’ સુધીનું જે ગીત છે. જ્યારે ઢોલક : ૫ (પાંચ)માં આખું ગીત મૂકવામાં આવ્યું છે. અહીં શરૂઆતના કાર્ડમાં નિશાળ સુધી જવાની સાથે શરીરને એન્જિન સાથે સરખાવવામાં આવ્યું છે. ખોરાકની મહત્વની વાત કરવામાં આવી છે. જ્યારે ઢોલક : ૫ (પાંચ)માં આપેલ ગીત શાળામાંથી પરત ફરવાની વિગત સાથે ઘરે જઈ ભૂખ લાગી હોય તેની વિગતો દર્શાવે છે. આ વિગતોની શિક્ષકોને સમજ આપવી. આ સમજ આપતા પહેલાં તેમણે જૂથમાં કાર્ય કરવા દેવું.

વિચારો અને લખો :

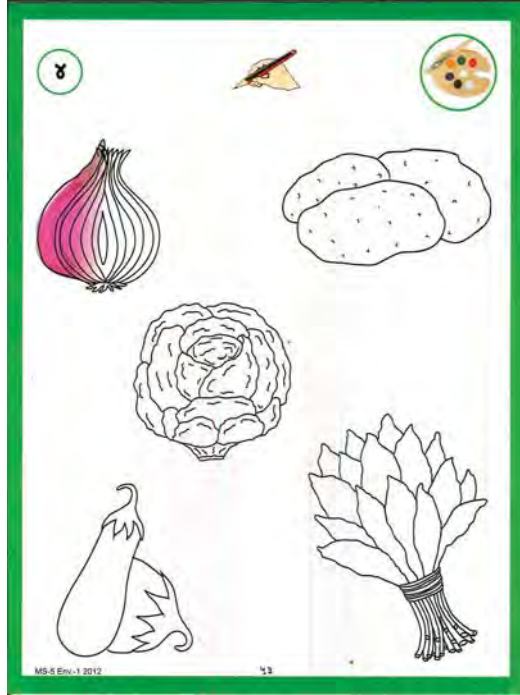

- વિદ્યાર્થીઓને શા માટે અભિનય કરાવવો જોઈએ.
- અભિનય કરાવતા શું ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ ?

ઉપરોક્ત બંને સવાલ માટે વિવિધ શિક્ષકોની સંખ્યાને આધારે બે-બેના જૂથ પાડવા. આ જૂથને ચોક્કસ એક પ્રશ્નની વિગતો ચર્ચા કરી નોંધ કરવા કહેવું. પાંચથી દસ મિનિટની ચર્ચાને અંતે કોઈ એક જૂથ પોતાની વિગતોની રજૂઆત કરે તેવું આયોજન કરવું.

અભિનય માટે આટલું :

- અભિનય કરાવતી વખતે નીચેની બાબતોનું ધ્યાન રાખવું.
- અભિનય વખતે વિદ્યાર્થીઓ માત્ર અભિનય ન કરે તે જોવું.
- અભિનયનો હેતુ વિગતો શીખવવા માટે છે તે માટે પ્રયત્ન કરવો.
- વિવિધ ખાદ્યસામગ્રી ખાવાનો અભિનય કરીને માર્ગદર્શન આપવું.
- અભિનય વખતે વિદ્યાર્થીઓનું પૂર્વજ્ઞાન જોઈ, ચકાસી શકાય તેની સમજ આપવી.
- વિદ્યાર્થીના અવલોકનને આધારે વધુ અસરકારક અભિનય થઈ શકે તેની સમજ આપવી.

વિચારો અને લખો :

- સર્જનાત્મક કાર્ય એટલે શું ?
- રંગ પૂરવાના કાર્યને સર્જનાત્મક કાર્ય માની શકાય ? કેમ ?

ઉપરોક્ત બંને સવાલ માટે વિવિધ શિક્ષકોની સંખ્યાને આધારે બે-બેના જૂથ પાડવા. આ જૂથને ચોક્કસ એક પ્રશ્નની વિગતો ચર્ચા કરી નોંધ કરવા કહેવું. પાંચથી દસ મિનિટની ચર્ચાને અંતે કોઈ એક જૂથ પોતાની વિગતોની રજૂઆત કરે તેવું આયોજન કરવું.

સર્જનાત્મક એ સ્વતંત્ર સર્જનને માટે વપરાતો શબ્દ છે. જ્યારે અહીં માત્ર રંગ પૂરવાની વાત છે. હા, રંગ પૂરવાથી સર્જનાત્મકતા તરફ વિદ્યાર્થીને દોરી શકાય પરંતુ બધાં જ બાળકો એક જ સરખા ચિત્રમાં શિક્ષકની સૂચનાથી રંગ પૂરે ત્યારે તે સર્જનાત્મકતાને બદલે માત્ર એક પ્રવૃત્તિ કે આદેશનું પાલન કરી રહે છે. આ વિગતો અંગે શિક્ષકો સાથે ચર્ચા કરવી અને તેમણે આ બંને મુદ્દાઓનું માર્ગદર્શન આપવું.

- જુઓ વિચારો લખો :
- શું તફાવત છે ?

વિગત	મૂલ્યાંકન : ૩	મૂલ્યાંકન : ૪	મૂલ્યાંકન : ૫
એકમના હેતુઓ			
એકમનું પૂર્વજ્ઞાન			
મૂલ્યાંકનની રીત			
મૂલ્યાંકનના મુદ્દા			
અન્ય કઈ રીતે ચકાસી શકાય ?			
મૂલ્યાંકન માટે આપ શું કરશો ?			

ઉપરોક્ત ત્રણેય ચિહ્નો માટે વિવિધ ત્રણ જૂથ પાડવા. આ જૂથને દરેક પ્રકારની વિગતો ચર્ચા કરી નોંધ કરવા કહેવું. પાંચથી દસ મિનિટની ચર્ચાને અંતે પ્રત્યેક જૂથ પોતાની વિગતોની રજૂઆત કરે તેવું આયોજન કરવું. કોઈ પણ જૂથ પોતાની વિગતો રજૂ કરે ત્યારે અન્ય જૂથના શિક્ષકો પણ પોતાના વિચારો રજૂ કરે તેવું આયોજન કરવું.

આસપાસની સ્વચ્છતા... ખોરાકની જરૂરિયાત અને શાકભાજી અંગેના માઈલસ્ટોનના મૂલ્યાંકન માટે એકમના હેતુઓ, એકમનું પૂર્વજ્ઞાન, મૂલ્યાંકનની રીત, મૂલ્યાંકનના મુદ્દા, અન્ય કઈ રીતે ચકાસી શકાય ? અને મૂલ્યાંકન માટે આપ શું કરશો તે અંગે શિક્ષક આવૃત્તિને આધારે ચર્ચા માટે જરૂરી નોંધ કરવા માટે માર્ગદર્શન આપવું.

શિક્ષકોની સંખ્યાને ધ્યાનમાં રાખી ત્રણથી ચાર શિક્ષકો એક જૂથમાં આવે તેવી વ્યવસ્થા કરવી. ત્રણ કરતાં વધારે જૂથ બને ત્યારે એક પ્રશ્ન એક કરતાં વધારે જૂથને આપી તેની ચર્ચા અને નોંધ કરાવવાનું આયોજન કરવું.

નોંધ :

- તાલીમ વખતે એક કાર્ડ પેપરનો સૂચન નોંધવા ઉપયોગ કરવો.
- વર્ગખંડમાં કાર્ડ પેપર ઉપર પ્રત્યેક મુદ્દાની ચર્ચા અને તેની વિગતો નોંધાવાનું રાખવું.
- ચર્ચાના મુદ્દાની નોંધ શિક્ષકો પણ પોતાના મોડ્યુલમાં કરે તેવું આયોજન કરવું.
- પર્યાવરણના ૨-૨ માઈલસ્ટોનનું જૂથકાર્ય યોજી તેનું નિદર્શન કરાવો.

જાણીએ અંગ્રેજી શિક્ષણ

૧. અંગ્રેજી ભાષા શિક્ષણ :

વિદ્યાર્થીએ ધો.૧ થી ૪ દરમિયાન માતૃભાષા ગુજરાતી અને રાષ્ટ્રભાષા હિન્દીનો પરિચય કેળવ્યો છે. અહીં અંગ્રેજી ભાષાના પ્રારંભિક પરિચય અને તેના વ્યાવહારિક જ્ઞાન માટેનો પ્રયાસ થયો છે. અહીં પ્રજ્ઞા અભિગમ અંતર્ગત વિકસીત કરવામાં આવેલ અભ્યાસ બિંદુઓ વિદ્યાર્થીઓની રુચિ, વય અને સાંપ્રત સમયને ધ્યાનમાં રાખીને નિર્માણ થયા છે. વર્ષ દરમિયાન આઠ જેટલા માર્ઈલસ્ટોન દ્વારા વિદ્યાર્થી અંગ્રેજી ભાષાનો પ્રારંભિક પરિચય મેળવી પોતાની દક્ષતા કેળવે તેવો આશય શિક્ષકો પાસે રખાયો છે.

૨. ધો.૫ના અભ્યાસ બિંદુ :

- સામાન્ય સૂચનો
- યીજવસ્તુ અને સાધનિક સામગ્રીઓનો પરિચય
- વ્યક્તિ પરિચય
- માલિકી અને સંબંધ
- થયેલી અને ચાલતી ક્રિયાઓનું વર્ણન
- પ્રારંભિક અભિવાદનો
- સ્થાન/સ્થળદર્શક શબ્દો
- વસ્તુ પરિચય/ઉપયોગિતા
- વ્યવસાયકારોના કાર્ય સ્થળ અને સાધનિક સામગ્રીનો પરિચય

૩. આધાર સંતંબરૂપ પ્રવૃત્તિઓ :

ભાષાના પાયારૂપ ચાર કૌશલ્યો-શ્રવણ, કથન, લેખન, વાચનને કેળવવા માટે વર્ષ દરમિયાન કરવાની અધ્યાપન પ્રવિધિઓ મૂકવામાં આવી છે.

૧. શ્રવણ : પ્રાર્થના, અભિનય ગીત, વાર્તા, જોડકણાં, સૂચનો, વર્ણન, પ્રવૃત્તિ માહિતી.

૨. કથન : પ્રાર્થના, જોડકણા, મુખ વાંચન, પ્રશ્નોત્તરી, ગીત, વાર્તા, પ્રવૃત્તિ, રમત, નિદર્શન, રજૂઆત.

૩. લેખન : માહિતી, અનુલેખન, સ્વતંત્ર લેખન, શ્રુતલેખન, અર્થપૂર્ણ અનુલેખન, એકત્રિત માહિતી લેખન, પ્રકલ્પ લેખન.

૪. વાચન : વાર્તા, ગીત, પ્રાર્થના, જોડકણાં, પ્રવૃત્તિ સૂચન, પ્રકલ્પ સૂચન, વિશેષ વાચન, શાળા સામયિક, વર્તમાનપત્રો, પુસ્તકાલય, શાળા શબ્દકોશ.

પ્રવૃત્તિ : વર્ગના ચાર સમાન જૂથ નિર્માણ કરી દરેક જૂથને ઉપરોક્ત ચર્ચામાં લીધેલ ચાર કૌશલ્યોને તેઓ કેવી રીતે વધુ સમૃદ્ધ કરશે તે માટે જૂથમાં ચર્ચા કરી લખવા કહો.

૪. શબ્દભંડોળ :

અહીં વિદ્યાર્થીઓને શબ્દભંડોળના પરિચય, ઉપયોગ અને મહાવરા માટે વિવિધ પ્રયુક્તિઓ આપવામાં આવી છે. ગુજરાતી શબ્દોના અંગ્રેજી અર્થ શોધવા, પ્રવૃત્તિ દ્વારા શબ્દ શોધ, સાધનિક સામગ્રી દ્વારા શબ્દ નિર્માણ, ફ્લેશકાર્ડ દ્વારા શબ્દ પરિચય, ચિત્રાત્મક શબ્દ પરિચય, શબ્દકોશ દ્વારા પરિચય અને શ્રવણ-કથનના વ્યવહારુ ઉપયોગ દરમિયાન પરિચયમાં આવતા લોન વર્ડસ શીખવવાનો પ્રયાસ થયો છે.

પ્રવૃત્તિ : આપેલી ચાર સાચી જોડણી માટે દરેકના ચાર ઉદાહરણો લખો.

Classroò : 1. Klasruò 2. clasruò 3. klassroò 4. classroò

૫. સમૂહ પ્રવૃત્તિ : વિદ્યાર્થીઓને વર્ષ દરમિયાન સમૂહમાં અંગ્રેજી ભાષાના વિવિધ ક્ષેત્રોનો પરિચય થાય તે માટે નીચે જેવા પૂરક અભ્યાસ બિંદુઓને મૂકવામાં આવ્યા છે :

(a) પ્રાર્થના	(f) અભિવાદનો	(k) સપ્તાહના નામ	(p) શરીરના અંગો
(b) અભિનય ગીત	(g) આકારો	(l) રંગો	(q) પ્રાણીઓ
(c) વાર્તા	(h) શાળાના સાધનો	(m) ફળ	(r) પશુઓ

- (d) સંખ્યા ઓળખ (i) ગૃહોપયોગી સાધનો (n) ફૂલ (s) પક્ષીઓ
(e) સૂચનો (j) મહિનાના નામ (o) શાકભાજી (t) જીવ-જંતુઓ

● અંગ્રેજી ધોરણ-પના બે માઈલસ્ટોનનું જૂથકાર્ય કરાવી તેનું નિદર્શન કરાવો.

શૈક્ષણિક પદ્ધતિ/પ્રયુક્તિ પ્રજ્ઞા/અંગ્રેજી

‘પ્રજ્ઞા’ અભિગમનું શીખવા-શીખવવાનું કાર્ય હાર્દ તે ‘શૈક્ષણિક પદ્ધતિઓ છે. ધો.૧ થી ૪માં ‘પ્રજ્ઞા’ અધ્યયન પ્રક્રિયા દરમિયાન આપણે અગત્યના શૈક્ષણિક પ્રયોગો કર્યા અને તેમાં સફળ પણ થયા. અનુગામી વર્ષ ધો.૫માં પ્રજ્ઞા વિષયવસ્તુ, વિદ્યાર્થીની શારીરિક તથા માનસિક ઉંમર, વિદ્યાર્થીના ધો.૧ થી ૪ના ‘પ્રજ્ઞા’ અનુભવો, વિષયોનું વૈવિધ્ય, શીખવાની સામગ્રીના નૂતન સ્વરૂપો, શિક્ષકની સજ્જતા તથા શાળાના હકારાત્મક પર્યાવરણને ધ્યાને લઈને ‘પ્રજ્ઞા’ પ્રશિક્ષણમાં નવાચારી પદ્ધતિઓનું અમલીકરણ અપેક્ષિત રહેશે.

આપણે જ્યારે પદ્ધતિની દિશામાં વિચારીએ ત્યારે પ્રવૃત્તિઓની સૂચનાઓ, પ્રવૃત્તિની પસંદગી, પ્રવૃત્તિની સાધાનિક સામગ્રી, પ્રવૃત્તિનો સમયગાળો અને પ્રવૃત્તિનું સંચાલન આ દરેક બાબતોનો સમાવેશ આપોઆપ થઈ જાય છે. શીખવાના સંદર્ભે શિક્ષક દ્વારા અપાતી સૂચના, વિદ્યાર્થીઓનું શીખવા સંદર્ભે વર્તન, શીખવાના વિવિધ તબક્કાઓ, શીખવાની માન્યતાઓનું બંધારણ, જાતે શીખવાનો વ્યૂહ અને સ્વયંસૂઝની પ્રાપ્ત થતી શૈક્ષણિક સમજ સાહજિક રીતે જ ઉપસી આવે તે પદ્ધતિના ઉપયોગની ફળશ્રુતિ છે. ‘પ્રજ્ઞા’ પ્રશિક્ષણ દરમિયાન મુખ્ય પદ્ધતિની સળંગસૂત્રતા જોઈએ તો-

પરિચય + માહિતી પ્રાપ્તિ + પ્રશ્નોત્તરી + માહિતીનું આદાન-પ્રદાન + અનુભવ + નિરીક્ષણ +
પરીક્ષણ + ક્રિયા + શોધખોળ + તારણ + વધુ શીખવાની જીજ્ઞાસા.

ધો.૫ ‘પ્રજ્ઞા’ અભિગમમાં નીચે જેવી બાબતોને પદ્ધતિરૂપ સમજી સમગ્ર વર્ષ દરમિયાન સમયાંતરે અનુભવમાં લેવા આપણે અગ્રતા આપવાનો પ્રયાસ કરી શકાય -

૧. શિક્ષક દ્વારા સવિસ્તૃત માહિતી પ્રદાન	૨૨. રમત	૪૩. સ્કેપબુક
૨. જૂથચર્ચા	૨૩. અભિનય	૪૪. કમ્પ્યુટર
૩. સમૂહચર્ચા	૨૪. અભિનય	૪૫. વાચન
૪. ચર્ચાસમૂહ નિર્માણ	૨૫. નમૂના નિર્માણ	૪૬. શ્રુતલેખન
૫. મહેમાન વક્તા	૨૬. નાટક	૪૭. ઓડિયો શ્રવણ
૬. વ્યક્તિગત ટૂંકો અહેવાલ	૨૭. નોંધપોથી	૪૮. વીડિયો નિદર્શન
૭. મંડળ નિર્માણ	૨૮. પ્રકલ્પ	૪૯. સ્થળ પરિચય
૮. બુલેટીનબોર્ડ	૨૯. ફોટોગ્રાફ્સ	૫૦. બજાર
૯. પ્રદર્શન	૩૦. પ્રયોગશાળા	૫૧. જાહેરાત
૧૦. નિદર્શન	૩૧. સંભાષણ	૫૨. પત્રલેખન
૧૧. સંગ્રહ	૩૨. પપેટશો	૫૩. ચાર્ટલેખન
૧૨. સ્વ અભ્યાસકાર્ડ નિર્માણ	૩૩. કમ્પ્યુટર	૫૪. કાર્ય સમયપત્રક નિર્માણ
૧૩. શબ્દ ચોરસ	૩૪. રેડિયો	૫૫. કાર્ય કેલેન્ડર નિર્માણ
૧૪. ડાયરી લેખન	૩૫. ટી.વી. શો	૫૬. પ્રકલ્પ પત્રક
૧૫. પુસ્તકાલય ઉપયોગ	૩૬. પ્રોફાઈલ	૫૭. પૂછપરછ
૧૬. વર્તમાનપત્ર	૩૭. પોર્ટફોલિયો	૫૮. અભિનય
૧૭. માનચિત્ર	૩૮. વાર્તાકથન	૫૯. ટી.એલ.એમ.
૧૮. ચિત્ર	૩૯. કેસ સ્ટડી	૬૦. ટી.એલ.ઈ.
૧૯. સંગીત	૪૦. સર્વે	૬૧. સ્કેચ
૨૦. ફ્લેશકાર્ડ	૪૧. મૌખિક રજૂઆત	૬૨. પ્રવાસ
૨૧. મુલાકાત	૪૨. વર્કબુક	૬૩. ઉજાણી

હિન્દી

હિન્દી આપણી રાષ્ટ્ર ભાષા છે. ગુજરાતી માધ્યમમાં હિન્દીને દ્વિતીય ભાષા તરીકે સ્વીકારવામાં આવી છે. હિન્દી ભાષા આપણા વ્યક્તિગત અને સામાજિક જીવન વિકાસ માટે ઉપયોગી છે, તેથી તે શીખવી આવશ્યક છે.

ભાષા શિક્ષણના મુખ્ય ઉદ્દેશ : શ્રવણ, કથન, વાચન અને લેખન છે. સાથે જ બાળકમાં સર્જનાત્મકતા, તાર્કિક ચિંતનનો વિકાસ અને ભાષાનો વ્યાવહારિક ઉપયોગ એ ત્રણ મહત્વના ઉદ્દેશ્ય છે. ભાષા શીખવાનો મુખ્ય સ્ત્રોત અર્થગ્રહણ અને અભિવ્યક્તિ છે. શ્રવણ અને વાચનથી અર્થગ્રહણ તથા કથન અને લેખનથી અભિવ્યક્તિ થાય છે, તેનાથી આપણે સૌ વાકેફ છીએ. ધો.૫ એ હિન્દી શિક્ષણનું પ્રારંભિક સ્તર હોઈ શ્રવણ અને કથનનો મહત્તમ અભ્યાસ અતિ આવશ્યક છે. જ્યારે ધો.૫માં શાળામાં ભાષાકીય કૌશલ્યનો વિકાસ થાય તે માટે ભાષાનું વ્યાવહારિક ઉપયોગ થાય સાથે જ બાળક સર્જનાત્મકતાની સાથે તાર્કિક ચિંતન કરતો થાય તે જરૂરી છે.

(તજજ્ઞશ્રીઓએ કથન દ્વારા વિશેષતાઓની માહિતી આપી તાલીમાર્થીઓને પોતાની નોંધપોથીમાં લખવા જણાવવું.)

પ્રવૃત્તિ : ૧

હિન્દી ધો.૪ અને ૫માં પ્રજ્ઞા અંતર્ગત મૂકાયેલી સામગ્રીની વિશેષતા :

તાલીમાર્થીના ચાર જૂથ બનાવો, બે જૂથને ધો.૪ અને બે જૂથને ધો.૫ની શિક્ષક આવૃત્તિ આપો તથા તમામ સાહિત્યનું અવલોકન કરવા આપવું.

ધોરણ-૪ હિન્દી	ધોરણ-૫ હિન્દી
- બીજા સત્રથી હિન્દી શિક્ષણની શરૂઆત. - કાર્ડ આધારિત વર્કબુક. - ભાષા શિક્ષણના સળંગ ૧થી ૪૯ કાર્ડ. - શિક્ષક અને બાળક માટે એમ બે પ્રકારના કાર્ડ. - હિન્દીના સમગ્ર અભ્યાસક્રમનો અધ્યયનચક્ર આધારિત સમાવેશ. - અઠવાડિયામાં બે દિવસ હિન્દીનું શિક્ષણકાર્ય. - શિક્ષકો માટે શિક્ષક આવૃત્તિ. - ધોરણ-૪ના અભ્યાસકાર્ડ સાથે અર્લીરીડરનો ઉપયોગ	- પ્રથમ સત્રથી જ હિન્દી શિક્ષણની શરૂઆત. - કાર્ડ આધારિત વર્કબુક. - ભાષા શિક્ષણનું ૧૩ જેટલા માઈલસ્ટોનમાં વિભાજન. - તમામ છાબડીમાં રોટેશન થતાં કાર્ડ. ૧૧ સિમ્બોલ દ્વારા તમામ હેતુઓનો સમાવેશ. - સમગ્ર અભ્યાસક્રમનો અધ્યયનચક્ર આધારિત સમાવેશ. - અઠવાડિયામાં ત્રણ તાસથી હિન્દીનું શિક્ષણકાર્ય. - લેડર દ્વારા બાળકની ગતિ માપનની તક. - હિન્દીની વાંચન માળા. - શિક્ષકો માટે શિક્ષક આવૃત્તિ.

- હિન્દી શીખવવા માટેની માર્ગદર્શક સૂચનાઓ નીચેની પ્રવૃત્તિઓ દ્વારા સમજાવો.

પ્રવૃત્તિ : ૨

તજ્જઓ ઉપરોક્ત ગુણની ચર્ચા કરવા માટે નીચે આપેલ ચર્ચાપત્ર/વિધાનનો ઉપયોગ કરી જૂથ પાડી ચર્ચા કરાવવી. પાંચ મિનિટના સમય બાદ જે-તે જૂથનું મંતવ્ય સાંભળવું. જરૂર જણાયે યોગ્ય પૂર્તતા કરવી.

- હિન્દી શિક્ષણ દરમિયાન વર્ગમાં હિન્દી ભાષામાં જ આદાન-પ્રદાન કરવું આવશ્યક છે.

☑ સહમત

- હિન્દી ધો.૪થી નવી ભાષા તરીકે શરૂ થાય છે.
- કોઈ પણ ભાષા શીખવા માટે તેનું વાતાવરણ નિર્માણ કરવું જરૂરી છે.
- ધો.૫ના બાળકો ધો.૪માં હિન્દી શીખીને આવ્યા છે.

- હિન્દી માનક વર્ણ/અંક લેખનનો મહાવરો કરાવવો જરૂરી છે.

☑ સહમત

- હિન્દીની લિપી દેવનાગરી છે, જે પાઈમાં લખાય છે. તેમાં ગુજરાતી મરોડ આવે નહીં.
- બાળકો ધો. ૧ થી ૩માં ગુજરાતી બાળકો શીખેલ હોઈ હિન્દી વર્ણ/અંક લેખનનો મહાવરો કરાવવો જરૂરી છે.
- હિન્દીમાં વર્ણના માથે શિરોરેખા કરવામાં આવે છે.
- સામાન્ય મરોડ બદલાવવાથી પણ અર્થ બદલાઈ શકે છે.

દા.ત. ભાર - भार

भार - मार - भार

અંક-૧૭ને હિન્દીમાં સતરહ બોલાય છે. જો ગુજરાતીની જેમ સત્તર બોલીએ તો હિન્દીમાં તેનો અર્થ ૭૦ થઈ જાય છે.

- ધો.૪માં બાળકને વધુમાં વધુ જૂથકાર્ય/સહપાઠી શિક્ષણ દ્વારા શીખવાની તક આપવી જોઈએ.

☑ સહમત

- ધો.૪માં બે પ્રકારના જ કાર્ડ છે. (૧) શિક્ષક (૨) વિદ્યાર્થી
- સામાન્ય વર્તનની જેમ શિક્ષક બાળકોને ભાષા શીખવશે.
- બાળક શિક્ષક પાસેથી જે શીખે તેના કરતા સહાધ્યાયી પાસેથી ઝડપથી, સહજતાથી શીખે છે.
- T + L Teacher + Learner કરતાં L + L (Learner + Learner) એ શીખવવાનો મહત્વનો તબક્કો છે.

- પ્રવૃત્તિ-૩ પ્રવૃત્તિ જૂથમાં કરાવી ઉત્તરોના આધારે ચર્ચા કરવી.

શિક્ષક આવૃત્તિનો ઉપયોગ કરી ધો.૪ અને ધો.૫ના અભ્યાસક્રમની ચર્ચા કરો.	
ધોરણ-૪	ધોરણ-૫
● _____	● _____
● _____	● _____
● _____	● _____
● _____	● _____
● _____	● _____
● _____	● _____
● _____	● _____
● _____	● _____
● _____	● _____

● પ્રવૃત્તિ-૪ તજજ્ઞશ્રી ધો.૪માં કઈ રીતે વર્ગખંડમાં કાર્ય કરવું તેની ચર્ચા એક કાર્ડના ઉદાહરણથી આપશે.

- આ અભ્યાસ માટે તજજ્ઞશ્રી પ્રથમ કોઈ પણ વસ્તુ/ચિત્ર બતાવી યહ... હૈ। (નજીકની વસ્તુ માટે) વહ... હૈ। (દૂરની વસ્તુ માટે) સમજાવશે.
- તજજ્ઞ એવા અન્ય ઉદા. બોલશે. તાલીમાર્થી દોહરાવશે.
- તજજ્ઞ ચિત્ર/વસ્તુ બતાવશે. તાલીમાર્થી જવાબ આપશે. (યહ... હૈ। વહ... હૈ। આધારિત)
- તજજ્ઞ જૂથકાર્ય કરાવશે. જેમાં તાલીમાર્થી જાતે જ આવા વાક્યો બનાવશે.
- તજજ્ઞએ ઉદાહરણ આધારિત અન્ય કાર્ડ દ્વારા જૂથકાર્ય કરાવી નિદર્શન કરાવવું.

આમ, ઉપર મુજબની પ્રવૃત્તિ અનુસાર જ શિક્ષકે વર્ગખંડમાં બાળકો માટે કામ કરાવવું. વધુમાં વધુ જૂથકાર્ય/સહપાઠી શિક્ષણ અને સ્વ અધ્યયન થાય તેવા અવસર ઊભા કરવા. શિક્ષકે શિક્ષક કેન્દ્રી કે એક તરફી શૈક્ષણિકકાર્યથી બચવું.

હિન્દી ધોરણ-૪ એ રેઈનબો અંતર્ગત શીખવવાનો રહેશે.

● માઈલસ્ટોન પરચિય :

હિન્દી ધો-૫ના પ્રથમ માઈલસ્ટોનનો પરિચય મેળવીશું.

વર્ગખંડમાં હિન્દી/ભાષાના શૈક્ષણિક કાર્ય દરમિયાન શિક્ષક-વિદ્યાર્થી, વિદ્યાર્થી-વિદ્યાર્થી અને વિદ્યાર્થી દ્વારા સ્વ-અધ્યાપન થકી વિવિધ પદ્ધતિ, પ્રવૃત્તિના ઉપયોગ દ્વારા ભાષા સજ્જતા/સંકલ્પના સ્પષ્ટીકરણનું કામ થતું હોય છે. આ પ્રક્રિયા દરમિયાન શિક્ષક અને વિદ્યાર્થી બંનેની ભૂમિકા દરેક તબક્કે અલગ હોય છે, કોઈ પણ હેતુની સિદ્ધિ માટેની સંપૂર્ણ પ્રક્રિયા જે-તે માઈલસ્ટોનમાં જોવા મળે છે. તો આપણે નીચેના પ્રશ્નોની ચર્ચા કરતાં કરતાં માઈલસ્ટોનનો પરિચય મેળવીએ.

પ્રશ્ન-૧ : કાર્ડનું મુખ્ય વિષયવસ્તુ શું છે ?

જવાબ : સ્થાનિય પરિવેશની સામગ્રીનો પરિચય (હિન્દીમાં)

પ્રશ્ન-૨ : આ અભ્યાસકાર્ડનો મુખ્ય હેતુ શું છે ?

જવાબ : અર્થગ્રહણ.

પ્રશ્ન-૩ : દર્શાવેલ અભ્યાસકાર્ડનો હેતુ કયું કૌશલ્ય શીખવવાનો છે ?

જવાબ : અર્થગ્રહણ, અભિવ્યક્તિ.

પ્રશ્ન-૪ : દર્શાવેલ અભ્યાસકાર્ડ કયા જૂથમાં કરાવવું જોઈએ ? શા માટે ?

- જવાબ :
- જૂથ-૩ સહપાઠી જૂથમાં કરાવી શકાય.
 - બાળકની મૌખિક અભિવ્યક્તિના વિકાસની સાથે પ્રશ્નોની સમજ કેળવે તે મુખ્ય હેતુ છે.
 - બાળક બીજા બાળકની મદદથી જવાબ આપતો થાય.

પ્રશ્ન-૫ : આપેલ અભ્યાસકાર્ડ દ્વારા બાળકમાં કયા કૌશલ્યનો વિકાસ અપેક્ષિત છે ?

- જવાબ :
૧. સર્જનાત્મકતા - બાળક ચિત્રના ભેદ શોધી પોતાની જાતે જવાબ આપશે.
 ૨. મૂલ્યાંકન - પોતાના અનુભવ અર્થગ્રહણના આધારે સાધનોનું જ વર્ગીકરણ કરશે.

પ્રશ્ન-૬ : આ કાર્ડ શિક્ષક સમર્થિત જૂથમાં શા માટે મૂકવામાં આવેલ છે ?

જવાબ : આ કાર્ડ એ ચિત્ર વાર્તાનું છે.

- શિક્ષક ચિત્ર બતાવી પ્રશ્નો પૂછતાં પૂછતાં ચિત્ર વર્ણન કરાવશે.
- શિક્ષક સંપૂર્ણ ચિત્ર વર્ણન બાદ સંપૂર્ણ કહાની જ કથન કરશે. તેથી શિક્ષક સમર્થિત કાર્ડ છે.

પ્રશ્ન-૭ : આ કાર્ડ વિદ્યાર્થીએ લેખન કરવાનું છે. તેનાથી કયુ કૌશલ્ય વિકસિત થશે ? શા માટે ?

- જવાબ :**
- આ કાર્ડમાં લેખન દ્વારા બાળકના અર્થગ્રહણ અને અભિવ્યક્તિ કૌશલ્યનો વિકાસ થશે.
 - બાળક જે સાધનો/ફૂલોના નામ ગુજરાતીમાં જાણે છે તે નામ હવે હિન્દીમાં શીખ્યા પછી લખશે એટલે કે તેની લેખિત અભિવ્યક્તિનો વિકાસ થશે.

પ્રશ્ન-૮ : આ કાર્ડ અધ્યયનચકના કયા તબક્કાનું છે ? કયા કૌશલ્યનો વિકાસ થશે ?

- જવાબ :**
- આ કાર્ડ અધ્યાપન ચકના પાંચમાં તબક્કાનું છે.
 - બાળક જે શીખ્યો છે તેનું દૃઢીકરણ કરવા માટે આ કાર્ડ છે. બાળકને સ્વ-અધ્યયનનો મહાવરો મળશે.
 - આ કાર્ડ દ્વારા પણ બાળકના અર્થગ્રહણ તેમજ અભિવ્યક્તિ કૌશલ્યનો વિકાસ થશે.
 - આ કાર્ડ દ્વારા બાળક જાતે જ ગૃહકાર્ય કરશે.

પ્રશ્ન-૯ : આ કાર્ડમાં અધ્યાપનચકનો કયો તબક્કો સમાયેલ છે ? શા માટે ?

- જવાબ :**
- આ કાર્ડ અધ્યાપનચકના છઠા તબક્કાનું છે. જે મૂલ્યાંકન છે.
 - અત્યાર સુધીના તમામ કાર્ડમાં બાળક શું શીખ્યો ? કેટલું શીખ્યો ? તેનું મૂલ્યાંકન આ કાર્ડ દ્વારા થશે.

- ધોરણ-૫ હિન્દીના બે માઈલનું જૂથકાર્ય કરાવી નિદર્શન કરાવો.

સપ્તરંગી પ્રવૃત્તિઓ : સર્વાંગીણ વિકાસની પ્રવૃત્તિઓ

પ્રજ્ઞા અભિગમ અંતર્ગત ધોરણ-૧થી ૪માં ગુજરાતી, ગણિત, પર્યાવરણ અને ચોથા વિષય તરીકે સપ્તરંગી પ્રવૃત્તિઓ (Rainbow) વિષય શીખવવામાં આવે છે.

વિદ્યાર્થીના વ્યક્તિગત વિકાસમાં જેમ સાક્ષરી વિષયોનું મહત્વ છે, તેવી જ રીતે સપ્તરંગી પ્રવૃત્તિ વિષયનું પણ મહત્વ છે. આ પ્રવૃત્તિઓમાં વિદ્યાર્થીએ પ્રાપ્ત કરેલ કૌશલ્યનો સીધો ઉપયોગ કે ફાયદો ગણિત, ગુજરાતી કે પર્યાવરણ વિષયમાં પણ મળે છે.

ધોરણ-૧થી કરાવવામાં આવી રહેલ પ્રવૃત્તિઓને આધારે વિદ્યાર્થીને કોઈ ચોક્કસ કૌશલ્ય કે ક્ષેત્રની પસંદગીમાં આગળ વધારવા તરફનો પ્રયાસ છે. સપ્તરંગી પ્રવૃત્તિઓ દ્વારા વિદ્યાર્થીની બર્હિમુખી પ્રતિભા વિકસે છે અને તેના રસના ક્ષેત્રને પસંદ કરી શકે છે.

અહીં તાલીમાર્થીઓને આ અંગેની જાણકારી આપવાની છે.

(૧) સપ્તરંગી મોડ્યુલ પરિચય :

- સપ્તરંગી મોડ્યુલમાં મૂકાયેલ મુખ્ય વિભાગો તે અંતર્ગતના ૧૦ પેટા વિભાગો અને તે દરેક વિભાગની ૫-૫ પ્રવૃત્તિ મળી ૩૫૦ પ્રવૃત્તિઓનો એક સમૂહ મોડ્યુલમાં મૂકાયેલ છે. તેની ચર્ચા કરવી.

(૨) સપ્તરંગી પ્રવૃત્તિનું વર્ગકાર્ય :

તાલીમાર્થી મોડ્યુલમાં સપ્તરંગી પ્રવૃત્તિ પૈકી જુદા-જુદા વિભાગની ૩ પ્રવૃત્તિઓ દર્શાવી છે. તે અંગેના પ્રશ્નોની ચર્ચા યોજી નોંધ કરાવવી.

- (૧) આકૃતિમાં અનાજના દાણા ચોટાડવા (પ્રવૃત્તિ ક્રમ ૦૨-૦૧-૦૪)

પ્રશ્ન : આ પ્રવૃત્તિ માટેનું પૂર્વ આયોજન શું કરશો ? કઈ-કઈ સામગ્રી એકત્ર કરશો ?

- તાલીમાર્થીઓના જવાબ સ્વીકારો, ચર્ચા કરો, પૂર્વ આયોજન અને સામગ્રી માટેના યોગ્ય જવાબને નોંધાવો.
- (૨) આ પ્રવૃત્તિ ગુજરાતી-પર્યાવરણ કે ગણિત વિષય પૈકીના કયા-કયા સંબંધિત એકમોની આસપાસ યોજવી જોઈએ /? કેમ ?

- ગુજરાતી - મૂળાક્ષર લેખન (લેખનની પૂર્વપ્રવૃત્તિ, દાણાં પકડવા ચોટાડવા)
- આપણી આસપાસના પક્ષીઓ
- શામજીભાઈનું ખેતર માઈલસ્ટોન-૮
- ૦ માઈલસ્ટોન, ૦ બળદગાડુ વર્ગીકરણ પ્રવૃત્તિ
- કબૂતરને ઓળખો, માઈલસ્ટોન-૨૮

- પર્યાવરણ - મા.સ્ટોન-૪ ખોરાક
- મા.સ્ટોન-૫ શાકભાજી
 - મા.સ્ટોન-૬ વિવિધ ફળ
 - મા.સ્ટોન-૧૭ આપણા પાક
- ગણિત - સંખ્યાજ્ઞાન
- અંકલેખન (વળાંક)
 - સરવાળા - બાદબાકી
 - આકારો

ભાગ-૧ : ૩૯

આ પ્રવૃત્તિ/પ્રશ્ન પાછળનો ઉદ્દેશ રેઈન-બો પ્રવૃત્તિઓને વિષય શિક્ષણ સાથે જોડી શકાય છે, તે તરફ દિશાનિર્દેશ કરવાનો છે.

- આ પ્રવૃત્તિ વિષયના એકમનાં આસપાસ યોજવાથી તે અંતર્ગત તૈયાર થયેલ નમૂના કૃતિનો શિક્ષણમાં ઉપયોગ થઈ શકે છે. ક્યારેક પ્રવૃત્તિના માધ્યમથી દૃઢીકરણ કે સ્વાધ્યાય પણ થઈ શકે છે.

પ્રશ્ન : સમયમર્યાદા અને નિયત હેતુ સિદ્ધ થાય તે માટે આ પ્રવૃત્તિ વખતે વિદ્યાર્થીઓને કેવી રીતે કામ સોંપવું જોઈએ ?

- દરેક વિદ્યાર્થીને પ્રવૃત્તિ કરવાની તક મળે તે સુનિશ્ચિત કરવું જોઈએ.
- પ્રવૃત્તિ દરમિયાન યોગ્ય જૂથ બનાવવાથી પણ સમયમર્યાદામાં કાર્ય થઈ શકે.

પ્રશ્ન : આ પ્રવૃત્તિ દ્વારા તમે શું Out put ઈચ્છો છો ?

- આ પ્રવૃત્તિને અંતે વિદ્યાર્થીઓ શિક્ષકની સૂચના અનુસાર કાર્ય કરી શકે તે.
- જૂથમાં અરસ-પરસની મદદ લે તથા મદદ કરે તે.
- દોરેલ આકૃતિમાં જ દાણાં ચોંટાડવા ધીરજ અને ચીવટની જરૂરિયાત છે તે.
- દાણાં ચોંટાડવામાં પોતાની પ્રતિભા દર્શાવે તે બાબતોનું Out put ઈચ્છીએ છીએ.

(૨) પ્રાર્થનામાં શિષ્ટાચાર અને (૩) વૃક્ષોની અભિનય ગીત માટે પણ ઉપર મુજબ ચર્ચા યોજી નોંધ કરાવો.

ચર્ચા : પ્રશ્ન ત્રણેય પ્રવૃત્તિઓમાં પૂર્વ આયોજનનું શા માટે મહત્વ છે ?

- પૂર્વ અયોજનથી સામગ્રી પૂરતી માત્રામાં એકઠી કરી શકાય છે.
- સમય અવધિમાં કાર્ય કરવા કેવી જૂથ રચના કરવી તે નક્કી થઈ શકે છે.

પ્રશ્ન : પ્રવૃત્તિનું સંભવિત આયોજન જે-તે વિષય/એકમને ધ્યાનમાં રાખીને કરાવવાથી શું ફાયદો થાય ?

- આ પ્રવૃત્તિ વિષયના એકમની આસપાસ યોજવાથી તે અંતર્ગત તૈયાર થયેલ નમૂના-કૃતિનો શિક્ષણમાં ઉપયોગ થઈ શકે છે. ક્યારેક પ્રવૃત્તિના માધ્યમથી દૃઢીકરણ કે સ્વાધ્યાય પણ થઈ શકે છે.

પ્રશ્ન : તમામ પ્રવૃત્તિમાં સાધન-સામગ્રીની જરૂરિયાત છે ?

ના.

પ્રશ્ન : પ્રવૃત્તિને અંતે Out put ને શા માટે ધ્યાને લેવું જોઈએ ?

- નક્કી કરેલી હેતુ અથવા લક્ષ્યાંકને ધ્યાને રાખીને પ્રવૃત્તિઓ મૂકવામાં આવેલ છે. તેથી પ્રત્યેક પ્રવૃત્તિ લર્નિંગ આઉટકમ્સને સિદ્ધ કરવામાં મદદગાર બને તે ધ્યાને લેવું જોઈએ. જે સતત અને સર્વગ્રાહી મૂલ્યાંકનમાં ઉપયોગી બની શકે.

(૩) સપ્તરંગી પ્રવૃત્તિ માપન રજિસ્ટર :

- સપ્તરંગી પ્રવૃત્તિ માપન રજિસ્ટરની સમજ ‘પ્રજ્ઞા સાહિત્ય પરિચય ગોઠવણ’ના પ્રકરણમાં ક્રમ નં-૧૧ રેઈન-બો રજિસ્ટરમાં આપેલ છે. જેની સમજૂતી ટૂંકમાં ફરી આપો.

(૪) સપ્તરંગી પ્રવૃત્તિ સમયપત્રક :

- સપ્તરંગી પ્રવૃત્તિઓ ગણિતના વર્ગમાં રિશેષ પછીના સમયમાં કરાવવાની રહે છે.
- દરેક ટુકડીને નીચે મુજબ સપ્તરંગી પ્રવૃત્તિ કરવાની થશે.

સોમવાર	મંગળવાર	બુધવાર	ગુરુવાર	શુક્રવાર	શનિવાર
ટુકડી-૨	ટુકડી-૧	ટુકડી-૨	ટુકડી-૧	ટુકડી-૨	ટુકડી-૧

(૫) સપ્તરંગી પ્રવૃત્તિ અને CCE

સપ્તરંગી પ્રવૃત્તિઓ વિષય શિક્ષણના ભાગરૂપે કરાવવામાં આવતી હોવાથી સતત અને સર્વગ્રાહી મૂલ્યાંકનમાં તેની નોંધ થવી જરૂરી છે. તે અંગેના કેટલાંક પ્રશ્નોની ચર્ચા કરીએ :

પ્રશ્ન : સપ્તરંગી પ્રવૃત્તિને આધારે પ્રોફાઈલમાં કઈ-કઈ બાબતની નોંધ કરવી જોઈએ ?

- વિદ્યાર્થીએ કઈ-કઈ પ્રવૃત્તિઓ કરી છે ?
- તે પ્રવૃત્તિમાં તેનું પ્રદાન કેવું હતું ?
- તે પ્રવૃત્તિ દ્વારા તેનામાં કોઈ કૌશલ્ય વિકાસ થયો ? અથવા કૌશલ્ય વિકાસ જોઈ શકાયો ?
- પ્રવૃત્તિમાં વિદ્યાર્થીની રસ-રુચિ જોવા મળી કે નહીં ?

પ્રશ્ન : પોર્ટફોલિયોમાં સંગ્રહાયેલી વસ્તુઓના મૂલ્યાંકનથી આપણે શું જાણી શકીએ ?

- વિદ્યાર્થીએ કઈ-કઈ પ્રવૃત્તિઓ કરી ?
- વિદ્યાર્થીની કુશળતા-નબળાઈ ક્યાં જોવા મળી ?
- પ્રવૃત્તિને સંલગ્ન અન્ય ચીજવસ્તુઓ તેના દ્વારા એકત્ર થઈ છે ?

પ્રશ્ન : સપ્તરંગી પ્રવૃત્તિને આધારે સંગ્રહાયેલી વસ્તુઓને વિષયશિક્ષણમાં કેવી રીતે ઉપયોગમાં લઈ શકીએ ? શા માટે ?

- સપ્તરંગી પ્રવૃત્તિને આધારે સંગ્રહાયેલી વસ્તુઓ શીખવા-શીખવવાની સામગ્રી તરીકે ઉપયોગમાં લઈ શકાય.

- ધોરણ-૫માં રેઈનબો વિષય શિક્ષણ આવૃત્તિમાં મૂકાયેલ છે. જેમાં મુખ્ય ક્ષેત્રો અને પ્રવૃત્તિ નિર્દેશન કરવામાં આવેલ છે.
- ધોરણ-૫માં કુલ ૭૦ પ્રવૃત્તિઓ મૂકવામાં આવેલ છે.

પ્રોફાઈલ-પોર્ટફોલિયો

વર્ગખંડમાં વિદ્યાર્થીની પ્રગતિ-વિકાસ અને તેના કાર્યની નોંધને આધારે તેની પરિચય આભા વર્ગશિક્ષક સમક્ષ હોવી જરૂરી છે. જેને પ્રોફાઈલ કહીશું. વર્ગખંડમાં કરેલ પ્રવૃત્તિના સંગ્રહ અથવા અન્ય રેકર્ડને સાચવવા જે ફાઈલ અથવા સંગ્રહિકા રાખવામાં અઓવે છે, તેને પોર્ટફોલિયો કહીશું.

(૧) પ્રસંગ વર્ણન :

અમદાવાદમાં ભદ્રકાળી મંદિર પાસે લોકો જેને અર્ધપાગલ અથવા પાગલ માનતા હતા, તેઓ એક વ્યક્તિ ફરતો હતો. રોજ એ છાપા એકત્ર કરતો. મંદિરના એક ખૂણામાં રોજ જ્યાં સૂતો ત્યાં એ છાપાને વાળીને મૂકી દેતો. દરરોજ અનેક ફિલ્મી હિરોઈનોના નામ એ સતત બોલ્યા કરતો. પિક્ચરના સંવાદ જાણે એ હિરોઈનો સાથે ભજવતો હોય તેમ ફરતો.

લોકોનું તેના તરફ ધ્યાન ન હતું. તેના ગાંડપણ ઉપર હસીને સહુ આગળ જતા રહેતાં.

એક રાત્રે તે મૃત્યુ પામ્યો. પોલીસે તેની અંતિમ વિધિ કરી. તેના પરિવારને જાણ કરવામાં આવી, તેની પેલી સૂવાની જગ્યાને પરિવારની હાજરીમાં તપાસવામાં આવી.

પથારીની નીચેથી જૂના જમાનાની ખ્યાતનામ હિરોઈનોના છાપામાંથી કાપેલ અધ.. ધ... ધ... ફોટા મળ્યા. પોલીસ ચકિત થઈ.

તેના પરિવારે કહ્યું - “ધણા વર્ષો પહેલાં આ ભાઈ મુંબઈ હિરો બનવા ગયેલો. ત્યાં તેને કામ ન મળ્યું. પણ ખ્યાતનામ હિરોઈનો સાથે ફિલ્મોમાં કામ કરવાની તેની ઇચ્છા અધૂરી રહી અને તે પાગલ બન્યો... બસ ત્યારથી ફોટા એકત્ર કરવાનો શોખ જાગ્યો.”

પ્રસંગ વર્ણનને આધારે ચર્ચા :

પ્રશ્ન : મૃત્યુ પામનાર વ્યક્તિ ફિલ્મોમાં કામ કરવાની ઇચ્છા ધરાવતો હતો, તે શેના આધારે જાણી શકાયું ?

- પ્રોફાઈલને આધારે.

પ્રશ્ન : જો તેના શોખને કોઈ ફિલ્મ નિર્માતાએ તક આપી હોત તો ?

- તો પોતાના શોખમાં આગળ વધી શક્યો હોત.

પ્રશ્ન : જ્યારે એ ફિલ્મી હિરોઈનો સાથે સંવાદ કરતો હોય તેવું વર્તન કરતો હતો ત્યારે લોકો તેને પાગલ માની કેમ હસી પડતા હતા ?

- કારણ તેની પ્રોફાઈલ જાણતા નહોતા.

પ્રશ્ન : મૃત્યુ પામેલ વ્યક્તિની પ્રોફાઈલ શું હતી ?

- તે ફિલ્મોમાં કામ કરવા ઇચ્છતો હતો, કોઈએ તેને તક ન આપી. તે પાગલ બન્યો. શોખને ટકાવવા છાપા એકત્ર કરી તેમાંથી હિરોઈનોના ફોટા એકત્ર કરવાનું ચાલુ કર્યું. પોતાની વેદના વ્યક્ત કરવા તે ક્યારેક ફિલ્મી સંવાદો પણ બોલતો.

પ્રશ્ન : તેની પ્રોફાઈલ કેવી રીતે જાણી શકાઈ ?

- પોર્ટફોલિયોને આધારે.

પ્રશ્ન : તેનો પોર્ટફોલિયો ક્યાં હતો ? કેવો હતો ?

- તેની સૂવાની પથારી નીચે તેનો પોર્ટફોલિયો હતો, તેમાં માત્ર હિરોઈનોના ફોટોગ્રાફ્સ હતા.

(૨) નીચે આપેલ ફોટોગ્રાફ્સ પૈકી જેટલા વ્યક્તિને જાણતા હોય તેની પ્રોફાઈલ ટૂંકમાં લખો.

મહાત્મા ગાંધીનો જન્મ ૨ ઓક્ટોબર ૧૮૬૯ના રોજ પોરબંદરમાં થયો હતો. તેઓના પિતાનું નામ કરમચંદ અને માતાનું નામ પૂતળીબાઈ હતું.

ગાંધીજીએ દાંડીકૂચ, હિન્દ છોડી જેવી લડતોમાં નેતૃત્વ કર્યું. તેઓએ ભારતને આઝાદી અપાવી. તેઓ આપણા દેશનાં ‘રાષ્ટ્રપિતા’ છે.

લિયોનાર્ડ-ધ-વિન્ચીનો જન્મ ૧૫ એપ્રિલ, ૧૪૫૨માં થયો. તેઓ ઈટાલીના હતા. તેમણે ચિત્ર, શિલ્પ, વાસ્તુ, વિજ્ઞાન, ગણિત, ઈજનેર, નવસર્જન, ભૂ-સ્તર જેવી બાબતોમાં નિપૂણતા મેળવી હતી. તેમનું મૃત્યુ ૨ જુન, ૧૫૧૯માં થયું હતું.

સચિન તેંડુલકર ભારતના મહાન ક્રિકેટર છે. તેમણે વિશ્વ ક્રિકેટમાં સૌથી વધારે સદી કરી. સૌથી વધુ રન કર્યા છે. તેઓ મુંબઈના વતની છે. તેઓને આ વર્ષે ‘ભારતરત્ન’થી સન્માનિત કરવામાં આવ્યા છે.

પ્રવૃત્તિ-૨ આધારિત ચર્ચા :

પ્રશ્ન : તમે ૩ પૈકી કોના-કોના વિશેનો પરિચય લખી શક્યા ?

- (જવાબ જે મળે તે સ્વીકારવો.)

પ્રશ્ન : તમે જેમના વિશેનો પરિચય લખી શક્યા તેમના વિશેની જાણકારી ક્યાંથી મળી ?

- વાંચનમાંથી, ભણવામાંથી, T.V. પરથી વગેરે...

પ્રશ્ન : તમે જેના વિશેનું લખાણ લખ્યું છે તેમાં મુખ્ય મુદ્દા કયા હતા ?

- તેમનું નામ, જન્મ-મૃત્યુની વિગત, તેમનું ક્ષેત્ર અને કાર્ય.

● તમે જેના વિશે જાણતા હતા અને જેટલો પણ પરિચય લખ્યો તે તેમની પ્રોફાઈલ હતી.

(૩) વિદ્યાર્થી પ્રોફાઈલ

પ્રશ્ન : વિદ્યાર્થીની પ્રોફાઈલ શા માટે બનાવવી જોઈએ ?

વિદ્યાર્થીની પ્રગતિને જાણવા, તેના વ્યક્તિત્વ, ટેવો તથા વલણને જાણવા. તે કઈ બાબતમાં શ્રેષ્ઠતા ધરાવે છે તથા તેની પસંદના ક્ષેત્રો કયા છે તે જાણવા માટે પ્રોફાઈલ બનાવવી જોઈએ.

પ્રશ્ન : વિદ્યાર્થીનીની પ્રોફાઈલ તૈયાર કરતી વખતે, નિભાવતી વખતે કઈ-કઈ બાબતો ધ્યાનમાં રાખશો ?

- વર્ગમાં ઉપયોગી હોય તેવી બાબતોનો જ પ્રોફાઈલમાં સમાવેશ કરવો.
- વિદ્યાર્થીની જાતિ, જ્ઞાતિ, પિતાનો વ્યવસાય, આવક વગેરેનો ઉલ્લેખ ન કરવો.
- વિદ્યાર્થીની રચનાત્મક બાબતોની નોંધ કરવી. તેની નકારાત્મક બાબતનો ઉલ્લેખ ન કરવો.
- પ્રોફાઈલમાં વિદ્યાર્થી-વિદ્યાર્થી વચ્ચેની તુલના ટાળવી.
- ચર્ચાને આધારે તાલીમાર્થીઓ પાસે વિદ્યાર્થીની આદર્શ પ્રોફાઈલ તૈયાર કરાવો.
- તાલીમાર્થી મોડ્યુલમાં મૂકવામાં આવેલ પ્રજ્ઞા વિદ્યાર્થી પ્રોફાઈલની ચર્ચા કરી તેના મહત્વના મુદ્દા પ્રત્યે ધ્યાન દોરો.

[illegible]

વિદ્યાર્થીની અભ્યાસ પ્રોજેક્ટ

ધોરણ : ૧

માન	પૂન	નુપાલ	લોમરા	સરે.	ભોંકટો.	ભવેચર	કિસેમર	પાનુ.	કંબુભારી	સાવં
હાજર દિવસ										
ગુરુવારી										
પ્રમથનરત										
અભિત										

પાઠોની સંખ્યા _____

પાઠ વિષયકની સંખ્યા _____

ધોરણ : ૨

માન	પૂન	નુપાલ	લોમરા	સરે.	ભોંકટો.	ભવેચર	કિસેમર	પાનુ.	કંબુભારી	સાવં
હાજર દિવસ										
ગુરુવારી										
પ્રમથનરત										
અભિત										

પાઠોની સંખ્યા _____

પાઠ વિષયકની સંખ્યા _____

ધોરણ : ૩

માન	પૂન	નુપાલ	લોમરા	સરે.	ભોંકટો.	ભવેચર	કિસેમર	પાનુ.	કંબુભારી	સાવં
હાજર દિવસ										
ગુરુવારી										
પ્રમથનરત										
અભિત										

પાઠોની સંખ્યા _____

પાઠ વિષયકની સંખ્યા _____

ધોરણ : ૪

માન	પૂન	નુપાલ	લોમરા	સરે.	ભોંકટો.	ભવેચર	કિસેમર	પાનુ.	કંબુભારી	સાવં
હાજર દિવસ										
ગુરુવારી										
પ્રમથનરત										
અભિત										

પાઠોની સંખ્યા _____

પાઠ વિષયકની સંખ્યા _____

“પ્રજ્ઞા” વિદ્યાર્થી પ્રોજેક્ટ

(૪) વિદ્યાર્થી પોર્ટફોલિયો :

પ્રશ્ન : વિદ્યાર્થી પોર્ટફોલિયો શા માટે બનાવવો જોઈએ ?

- વિદ્યાર્થીએ કરેલ કાર્યને મૂકવા, સાચવવા અને સંગ્રહ કરવા માટે પોર્ટફોલિયો બનાવવો જોઈએ.
- પોર્ટફોલિયો એ એવી વસ્તુ છે જ્યાં વિદ્યાર્થી વ્યક્ત થઈ શકે છે. જેની શિક્ષક દ્વારા સમયાંતરે નોંધ લેવાય છે.

પ્રશ્ન : વિદ્યાર્થી પોર્ટફોલિયો તૈયાર કરતી વખતે કઈ-કઈ બાબતો ધ્યાનમાં રાખશો ?

 ભાગ-૧ : ૪૦

- વિદ્યાર્થી પોર્ટફોલિયો વિદ્યાર્થીએ તૈયાર કરેલી વસ્તુઓ, સંગ્રહોને મૂકવા માટેની સંચયિકા હોવાથી ટકાઉ હોય તેવો તૈયાર કરવો.
- ઈકોફ્રેન્ડલી અને ચાઈલ્ડ ફ્રેન્ડલી બને તે જરૂરી છે.
- વિદ્યાર્થીને ઉપયોગ કરવામાં સરળતા રહે તેવો બનાવવો.
- વિદ્યાર્થીની પ્રોફાઈલમાં મૂકેલ ઊંચાઈ-વજનની નોંધ અને સતત સર્વગ્રાહી મૂલ્યાંકનનો શો અનુભવ છે ?
 - ઊંચાઈ અને વજનની નોંધ શારીરિક શિક્ષણના ભાગરૂપે નોંધવાની બાબત છે. અહીં વિદ્યાર્થીના સર્વાંગીણ વિકાસમાં શારીરિક વિકાસ પણ યોગ્ય રીતે થાય છે કે નહીં તે શિક્ષકે જાણવું જરૂરી છે. તેથી તે સતત અને સર્વગ્રાહી મૂલ્યાંકનનો જ ભાગ છે.

પ્રશ્ન : એક વિદ્યાર્થી માઈલસ્ટોનની પ્રગતિમાં સરેરાશ બાળકો કરતાં પાછળ છે. પ્રોફાઈલની કઈ-કઈ બાબતોથી તમે તેનું મૂલ્યાંકન કરી શકશો ?

- પ્રોફાઈલમાં વિદ્યાર્થીએ પૂર્ણ કરેલ માઈલસ્ટોનની નોંધને આધારે નક્કી કરી શકાય.

 ભાગ-૧ : ૨૧

પ્રશ્ન : એક વિદ્યાર્થીના પોર્ટફોલિયોમાંથી જુદા-જુદા રંગના, આકારના બટન એકત્ર કરેલ જોવા મળે છે. સતત અને સર્વગ્રાહી મૂલ્યાંકનના ભાગરૂપે તમે તેની પ્રોફાઈલના ગમતા ક્ષેત્રોમાં શું નોંધશો ?

- વિદ્યાર્થીને સંગ્રહ કરવાનો શોખ છે.
- સંગ્રહમાં ખાસ કરીને તે બટન એકત્ર કરે છે.
- તેને જુદા-જુદા રંગો, આકાર અને કદ વિશેનો ખ્યાલ સ્પષ્ટ થવો સંભવ છે.

પ્રશ્ન : એક બાળક નામના ચોકમાં યોજાતા નવરાત્રિ મહોત્સવમાં ઉત્સાહભરે ભાગ લે છે. મદદ કરે છે, ગરબા રમે છે. વર્ગશિક્ષક તરીકે તમે તેની આ વિશિષ્ટ બાબત ધ્યાને લીધી. સતત અને સર્વગ્રાહી મૂલ્યાંકનના ભાગરૂપે તેની પ્રોફાઈલમાં શું નોંધ કરશો ?

- વિદ્યાર્થી સામાજિક અને સાંસ્કૃતિક પ્રવૃત્તિમાં ઉત્સાહભરે ભાગ લે છે.
- ગરબા રમવાનું કૌશલ્ય તેનામાં તેનામાં છે.
- શાળાના સાંસ્કૃતિક કાર્યક્રમો દરમિયાન આ પ્રકારની પ્રવૃત્તિમાં તેનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ.

પ્રશ્ન : પોર્ટફોલિયો-પ્રોફાઈલ એપડેટ કરવી એટલે શું ?

- વિદ્યાર્થીનું સતત મૂલ્યાંકન કરતાં રહેવું.
- પ્રોફાઈલમાં સમાવિષ્ટ બોબતોમાં સમયાંતરે વિકાસાત્મક નોંધ કરવી.
- અગાઉ થયેલ નોંધ અને તત્કાલિન નોંધ વચ્ચે તુલનાત્મક અભ્યાસ કરવો.

વિદ્યાર્થી કાર્યનું પ્રદર્શન (ડિસ્પ્લે)

વિદ્યાર્થી વર્ગમાં જે કાંઈ કાર્ય કરે છે, તેને પૂરતું પ્રોત્સાહન મળે તે અત્યંત જરૂરી છે. વિદ્યાર્થીકાર્યને વર્કખંડમાં ડિસ્પ્લે બોર્ડની મદદથી અથવા યોગ્ય જગ્યાએ મૂકી, પ્રદર્શિત કરીને પ્રોત્સાહન આપી શકાય.

‘ડિસ્પ્લે’ એ વર્ગકાર્યનો એક અત્યંત મહત્વનો હિસ્સો હોવાથી તે અંગેની યોગ્ય સમજ વિકસાવવી જરૂર બનશે.

પ્રશ્ન : વર્ગખંડમાં વિદ્યાર્થી અને શિક્ષક, વિદ્યાર્થી અને વિદ્યાર્થીઓ વચ્ચે કઈ-કઈ બાબતો ઉપર કાર્ય થાય છે ?

- પાઠ્યપુસ્તક આધારિત શિક્ષણ
- પાઠ્યપુસ્તક આધારિત પ્રવૃત્તિઓ

પ્રશ્ન : વિદ્યાર્થી દ્વારા વર્ગમાં કઈ-કઈ પ્રવૃત્તિઓ થાય છે ?

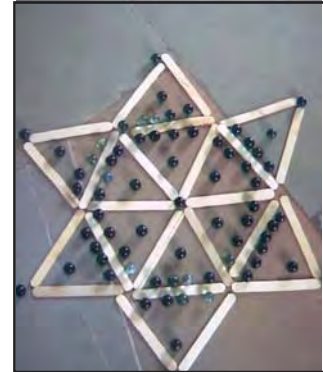
- રમતો
- ગીત-અભિનય
- વિવિધ વસ્તુ/મોડેલ/નમૂનાઓનું નિર્માણ
- ચિત્રકામ

(આ ઉપરાંત જે-જે જવાબ મળે તેની નોંધ તાલીમાર્થી મોડ્યુલમાં કરવી.)

પ્રશ્ન : આ પ્રવૃત્તિઓ પૈકી કઈ-કઈ પ્રવૃત્તિઓ અન્ય વિદ્યાર્થીઓ, વાલીઓને બતાવવાથી વિદ્યાર્થીને પ્રોત્સાહન આપી શકાય ?

- ચિત્રકામ
- વિવિધ નમૂના
- સારું લખાણ
- સંગ્રહની પ્રવૃત્તિઓ

પ્રશ્ન : તમારા વર્ગના ૩ વિદ્યાર્થીઓએ નીચે મુજબની પ્રવૃત્તિઓ કરેલ છે. તે વિદ્યાર્થીઓને પ્રોત્સાહન માટે તમે તેને ક્યાં-ક્યાં મૂકશો ?

- ફોટા-૧ની પ્રવૃત્તિને વર્ગમાં કોઈ ટેબલ, ખૂણા કે બારીમાં મૂકવી જોઈએ.
- ફોટા-૨ની પ્રવૃત્તિને વર્ગમાં સોફ્ટ બોર્ડ હોય ત્યાં ત્યાં લગાડી શકાય.
- ફોટા-૩ની પ્રવૃત્તિને વર્ગમાં અથવા વર્ગની બહાર પ્રવેશ દ્વારે રંગોળીની જેમ ગોઠવવી જોઈએ.

પ્રશ્ન : ૩ દર્શાવેલ ત્રણેય ફોટામાં મુખ્ય ભેદ શો છે ?

- ફોટા-૧ અને ફોટા-૩ની પ્રવૃત્તિઓ શ્રીડી (ત્રિપરીમાણીય) છે. જે બોર્ડ ઉપર ચિપકાવી શકાય તેવી નથી.
- ફોટા-૨ની પ્રવૃત્તિ ટુડી (દ્વિપરીમાણીય) છે. જેમાં કરેલ ચીટકકામને ડિસ્પ્લેબોર્ડ પર ચિપકાવી શકાય તેવી છે.

વિવિધ પ્રકારના ડિસ્પ્લે ફોટા :

ટુડી/શ્રીડી નમૂના ડિસ્પ્લે

ચિટકકામ - રંગકામ ડિસ્પ્લે

રંગકામ-છાપકામ ડિસ્પ્લે

શ્રીડી નમૂનાનું ડિસ્પ્લે

શ્રીડી નમૂનાનું ડિસ્પ્લે

ભીંત ઉપર અને સ્ટેન્ડ ઉપર ડિસ્પ્લે

કબીહોલ ડિસ્પ્લે

અનાજ-કઠોળનું ડિસ્પ્લે

ભૌતિક આકારોનું ડિસ્પ્લે

પ્રશ્ન : ૪ વિદ્યાર્થીએ કરેલ કાર્યનું ડિસ્પ્લે કરવાથી શું ફાયદો થાય ?

- પ્રત્યેક વિદ્યાર્થીને પ્રોત્સાહન મળે.
- વિદ્યાર્થીએ કરેલા કામને અન્ય વિદ્યાર્થીઓ જોઈ શકે.
- વિદ્યાર્થીનું સાતત્યપૂર્ણ મૂલ્યાંકન કરી શકાય.

પ્રશ્ન : ૫ વિદ્યાર્થીકાર્યના પ્રદર્શન (ડિસ્પ્લે) દરમિયાન કઈ-કઈ બાબતોને ધ્યાને રાખવી જોઈએ ?

- ડિસ્પ્લે પર ઉત્તમ બાબત જ પ્રદર્શિત થાય એના કરતાં તમામને પ્રતિનિધિત્વ મળે તે ધ્યાને રાખવું.
- ડિસ્પ્લે કાર્ય સમયાંતરે બદલતા રહેવું જોઈએ.
- થીમબેઝ ડિસ્પ્લે (કોઈ વિષય, પ્રસંગ, ઉત્સવ આધારિત બાબતો નવરાત્રિ દરમિયાન નવરાત્રિના ફોટા, ઉતરાયાણ, પ્રવાસ, ચિત્રો... સુંદર લેખન દરમિયાન ઉતરાયાણની બાબતો) કરાવી શકાય.
- ડિસ્પ્લેમાં મૂકાયેલ બાબતો ઉપર સારા-નરસાની તુલના ટાળવી.

ભાગ-૧ : ૪૦

નીચે જણાવ્યા પ્રમાણે બાબતોના કાર્યો પ્રદર્શિત કરી શકાય.

- વર્ગમાં ભાષા, પર્યાવરણ અને ગણિત વિષયમાં વિદ્યાર્થી કેટલીક સામગ્રી બનાવે છે. આ સામગ્રી (પ્રવૃત્તિ) પૈકી ત્રિપરિમાણીય સામગ્રી અથવા કૃતિઓને ડિસ્પ્લે બોર્ડ પર મૂકી શકાય.
- ‘રેઈનબો’ અંતર્ગત ચિત્રકામ, ચીટકકામ, રંગપૂરણી જેવા ક્ષેત્રોમાં કરેલા કામને ડિસ્પ્લે કરવું જોઈએ.
- ‘રેઈનબો’ અંતર્ગત વિદ્યાર્થીઓ દ્વારા બનતી ત્રિપરિમાણીય કૃતિઓ જેવી કે માટીકામ, મોડેલ વગેરે સામગ્રીને વર્ગમાં કોઈ જગ્યાએ ગોઠવી પ્રદર્શિત કરી શકાય.
- અઠવાડિયામાં એકાદ વખત પાંચ-છ વિદ્યાર્થીઓની વર્કબુક્કનું પ્રદર્શન યોજી શકાય. દરેક વિદ્યાર્થી તેને જૂથે અને વર્કબુક્કની ઉત્તમ સ્થિતિ વિશે જાણી શકે.
- માસને અંતે વાલી મિટિંગ યોજી વિદ્યાર્થીઓ દ્વારા થયેલ પ્રવૃત્તિ/કાર્યોનું નિદર્શન કરાવી શકાય.

વિદ્યાર્થી દ્વારા થયેલ ડિસ્પ્લેકાર્યની કૃતિઓ/પ્રવૃત્તિઓને પોર્ટફોલિયોનો ભાગ બનાવી તેમાં સંગ્રહ કરાવવો.

પ્રજ્ઞા અભિગમ-વર્ગ વ્યવહાર

પ્રજ્ઞા અભિગમ અંતર્ગત શીખવવાની નવી પદ્ધતિને કારણે વર્ગ વ્યવહારની કેટલીક બાબતો અંગેની સમજ શિક્ષકોને મળવી જરૂરી છે.

વર્ગવ્યવહારના પ્રશ્નોને આ વિષય અંતર્ગત આવરી લેવાય છે. એકથી વધુ વર્ષો દરમિયાન પ્રજ્ઞા વર્ગમાં શૈક્ષણિક કાર્ય કરતા શિક્ષકો સમક્ષ આ વિષય અંતર્ગત તજજ્ઞશ્રીએ કાર્ય કરવાનું હોવાથી વર્ગવ્યવહારના તેમના અનુભવોને પણ સ્વીકારવા જરૂરી બનશે.

આ માટે નિદર્શન, વિડીયો ક્લીપ, ચર્ચા, એક્સપોઝર, પ્રશ્નોત્તરી જેવા વિવિધ ટૂલ્સના માધ્યમથી આ વિષય પર સ્પષ્ટ કરવો.

(૧) બાળકો જલદી જલદી કામ પૂરૂ કરે છે.

પ્રશ્ન : બાળકો કયુ કામ જલદી જલદી પૂરૂ કરે છે.

(જે ઉત્તર મળે તે સ્વીકારો)

દા.ત (૧) વર્કબુક લેખનનું

(૨) રમતનું

(૩) અભ્યાસકાર્ડ અંતર્ગતના વાંચનનું, વગેરે...

પ્રશ્ન : કયા બાળકો જલદી જલદી કામ પૂરૂ કરે છે ?

- તેજસ્વી બાળકો અથવા શીખવામાં વધુ ગતિથી આગળ જતા બાળકો

પ્રશ્ન : બાળકો જલદી જલદી કામ પૂરૂ કરે તેવા સંજોગોમાં વર્ગ વ્યવસ્થાપનમાં શું મુશ્કેલી અનુભવાય છે.

- સરેરાશ ગતિથી આગળ વધતા બાળકોનું કાર્ય ચાલુ હોય ત્યારે આગળ વધતાં બાળકો સતત માર્ગદર્શન માટે આવે છે. સાતત્યપૂર્ણ કાર્ય કરવામાં મુશ્કેલી ઉભી થાય છે.

પ્રશ્ન : એવા કયા અભ્યાસકાર્ડ છે જેમાં બાળકો જલદી જલદી કામ પૂરૂ કરે છે તેવા અનુભવો તમને ધ્યાને આવ્યા છે.

(અહીં જે-તે ધોરણ અને વિષયના અભ્યાસકાર્ડ, વર્કબુક વગેરે સાહિત્ય આપી પાંચ-સાત સંખ્યાના જૂથમાં નીચેના કોઠામાં વિગત પૂર્ણ કરાવો.)

ક્રમ	ધોરણ	વિષય	સિમ્બોલ કાર્ડ નંબર	છાબડી જૂથ	જલદી પૂર્ણ થતા હોય તેવા કાર્ડનું વિષય વસ્તુ

પ્રશ્ન : દરેક વિષયના કયા સિમ્બોલના કાર્ડ વિદ્યાર્થીઓ જલદી પૂર્ણ કરે છે તેવું તારણ મળ્યું.

(જૂથમાં થયેલ કાર્યને આધારે ઉત્તર મેળવો)

પ્રશ્ન : આ દરેક કાર્ડમાં બાળક પૂરતો સમય રોકાઈ રહે તે માટે શું કરવું જોઈએ.

(મળેલ ઉત્તરો સ્વીકારો)

 ભાગ-૧ : ૪૨, ૪૩

પ્રશ્ન : દરેક વિષયના ત્રણ-ત્રણ કાર્ડ માટે એકથી વધુ ઉકેલ દર્શાવો

ધોરણ	વિષય	કાર્ડ નંબર	ઉકેલ-૧	ઉકેલ-૨	ઉકેલ-૩
	ગુજરાતી				
	ગુજરાતી				
	ગુજરાતી				

	ગણિત				
	ગણિત				
	ગણિત				
	પર્યાવરણ				
	પર્યાવરણ				
	પર્યાવરણ				
	હિન્દી				

	હિન્દી				
	હિન્દી				

(૨) બાળકો જૂથમાં બેસે છે, જૂથકાર્ય કરતા નથી.

પ્રશ્ન : કયા-કયા અભ્યાસકાર્ડ અથવા પ્રવૃત્તિ દરમ્યાન જૂથકાર્યની જરૂરિયાત ઊભી થાય છે.

(પાંચ-સાત વ્યક્તિઓના જૂથમાં ધોરણવાર/વિષયવાર અભ્યાસકાર્ડ આપી જૂથકાર્યની જરૂરિયાતવાળા કાર્ડ નક્કી કરાવો.)

ધોરણ	વિષય	કાર્ડનંબર સિમ્બોલ		કાર્ડનું વિષયવસ્તુ

પ્રશ્ન : ઉપરોક્ત કાર્ડમાં અસરકારક જૂથકાર્ય માટે શું કરાવવું જોઈએ.

(ઉત્તરો સ્વીકારો)

(૩) છાબડી-૬, મૂલ્યાંકન જૂથમાં વ્યક્તિગતને બદલે સમૂહકાર્ય કરે છે.

પ્રશ્ન : તમારી દૃષ્ટિએ છાબડી-૬ માં વ્યક્તિગત કાર્ય શા માટે થવું જોઈએ.

- છાબડી - ૬ એ મૂલ્યાંકન માટેનું જૂથ છે.
- કોઈપણ વિષયનો આખા માઈલસ્ટોન કે તે અંતર્ગત વિવિધ કૌશલ્યો, સંકલ્પનાની સમજ વિદ્યાર્થીઓમાં ક્યા સ્તરે છે તે મૂલ્યાંકન દ્વારા જાણી શકાય છે. આ ચકાસણીના કાર્ય અંતર્ગત વિદ્યાર્થી બીજાની મદદ લે તો વિદ્યાર્થીએ કેળવેલ કૌશલ્ય કે સમજનું સ્તર જાણી શકાતું નથી. જેને કારણે યોગ્ય નિદાન અને તે પછીના ઉપચારાત્મક કાર્ય પર અસર થાય છે.

પ્રશ્ન : કોઈ એક જ માઈલસ્ટોનના મૂલ્યાંકનના અભ્યાસકાર્ડ દરમ્યાન એકથી વધુ બાળકો છાબડી-૬માં ભેગા થાય તો તેઓ વ્યક્તિગત જ કાર્ય કરે તે માટે શું કાળજી લેશો ?

(જૂથના ઉત્તરો સ્વીકારો)

પ્રશ્ન : બે બાળકોએ વ્યક્તિગતને બદલે સમૂહકાર્ય કર્યું છે તેવું ધ્યાને આવેલ છે, તમે તેમણે કરેલા કાર્યને સ્વીકારી તેમનું પુનઃ મૂલ્યાંકન કેવી રીતે યોજી શકો ?

- ક્યારેક બે બાળકોએ વ્યક્તિગતને બદલે સમૂહકાર્ય કર્યું છે તેવું ધ્યાને આવે તો તેમના માટે તે સંકલ્પના આધારિત ઉદાહરણો પૂછીને પુનઃ મૂલ્યાંકન યોજી શકાય. પૂરક કાર્ય આપીને બાળકોને ખબરપણ ના પડે તે રીતે પુનઃચકાસણીથી ખાત્રી કરી શકાય. આમ કરવાથી ધણી વખત જૂથ નિયમનમાં પણ મદદ મળશે.

(૪) વધુ ગતિથી આગળ વધતાં બાળકોનું વર્ગ નિયમન

વર્ગના સરેરાશ બાળકો નિયત કરેલ અભ્યાસક્રમ અનુસારના માઈલસ્ટોનની આસપાસ હોય તે વર્ગની સ્થિતિ ઉત્તમ ગણી શકાય, પરંતુ કુલ બાળકો પૈકી અમુક જ બાળકો ખૂબ જ આગળ વધતાં હોય ત્યારે તેમનું નિયમન કરવું જરૂરી બનશે.

પ્રશ્ન : વધુ ગતિથી આગળ વધતાં બાળકોને વર્ગમાં અન્ય ક્યા-ક્યા કામો સોંપી શકાય ?

- સહપાઠી શિક્ષણમાં.
- સમૂહ રમત દરમ્યાન.
- સ્વ અધ્યયન, મૂલ્યાંકન કે ગૃહકાર્ય ચકાસવા.
- જૂથ - ૧ માં વેઈટીંગમાં રહેલા બાળકો સાથે કામમાં જોડી શકાય.
- જૂથ-૨, આંશિક શિક્ષક સમર્થિત જૂથમાં તેમની મદદ લઈ શકાય.

પ્રશ્ન : વધુ ગતિથી આગળ વધતાં બાળકોને તેમણે જ શીખેલી બાબતમાં વધારાનું કાર્ય આપવા શું કરવું જોઈએ.

- લેડરમાં દર્શાવેલ કાર્ડ ઉપરાંતનું પૂરક સાહિત્ય તૈયાર કરવું જોઈએ.

પ્રશ્ન : અહીં ધોરણ:૩ના માઈલસ્ટોન નં-૨૫ ગુણાકાર સુધી એક બાળક સરેરાશ બાળક કરતાં આગળ વધેલ છે. તેને તેણે શીખેલી બાબત માટે જ વધુ કાર્ય આપવાના કોઈપણ પાંચ મુદ્દા લખો.

(મળતાં ઉત્તરો સ્વીકારો)

ચર્ચાના અંતે...

આગળ વધતું બાળક એ શ્રેષ્ઠ છે. આ બાળકની ગતિનું નિયમન એટલે તેની ગતિ અટકાવવાનો આશય નથી પરંતુ તેણે શીખેલી બાબતોનું દઢીકરણ, ઉપયોજન કરાવવાનો છે.

(૫) પાછળ રહી જતા બાળકોનું શિક્ષણ

વર્ગના કુલ બાળકો પૈકી કેટલાક એવા બાળકો હશે જે વર્ગની સરેરાશ ગતિથી (અપેક્ષિત) પાછળ રહેવા સંભવ છે. આવા બાળકો વર્ષાન્તે નિયત અભ્યાસક્રમ અનુસારનું શિક્ષણ પૂર્ણ કરી આગળના ધોરણમાં જાય તે જરૂરી છે. આવાં બાળકો માટેનું શિક્ષણ કેવી રીતે કરવું તે સમજાવું જરૂરી બનશે.

પ્રશ્ન : બાળકના પાછળ રહી જવા માટે ના ક્યા કારણો હોઈ શકે ?

- બાળક સતત ગેરહાજર રહેતું હોય તો
- બાળક અભ્યાસમાં ધીમું હોય તો.
- વર્ગના મોટાભાગના બાળકો વધુ ગતિએ આગળ વધતાં હોય ત્યારે ધીમી ગતિએ વધતાં ગતિએ વધતાં બાળકો પર પૂરતું ધ્યાન ન અપાતું હોય ત્યારે.
- બાળકોનો અનુરૂપ અધ્યયન સામગ્રી, પ્રવૃત્તિ, ઉદાહરણો, મહાવરા ન મળતાં હોય

પ્રશ્ન : અહીં એક માઈલસ્ટોનમાં અધ્યાપનચક્રના જુદા-જુદા તબક્કામાં જુદા જુદા ક્રમે અભ્યાસકાર્ડ ગોઠવાયેલા છે. કયા કાર્ડને છોડી દેવા છતાં માઈલસ્ટોન મુખ્ય હેતુને અસર થતી નથી. તે શોધો તે કાર્ડ નંબર પર ○ કરો.

અધ્યાપનચક્રના તબક્કા	અભ્યાસકાર્ડ			
સંકલ્પના સ્પષ્ટીકરણ	૧	૮		
વિષયવસ્તુ નિરૂપણ	૨	૩	૧૦	
દૃઢીકરણ	૪	૫	૬	૧૧
સ્વઅધ્યયન	૭	૧૨	૧૩	૧૪
મૂલ્યાંકન	૮	૧૫	૧૬	

પ્રશ્ન : અહીં ધોરણ-૩ ના મા. સ્ટોન-૩૧ માં એક વિદ્યાર્થી સરેરાશ બાળકો કરતાં પાછળ છે. અહીં મા.સ્ટોન-૩૧ તમામ કાર્ડ આપેલ છે. આવા બાળક માટે (જ માત્ર) કયા કાર્ડ સ્કીપ કરી શકાય.

36

મિનિટનો કાંટો

કલાકનો કાંટો

સેકન્ડનો કાંટો

ગુજરાતી	અંગ્રેજી
૧	1
૨	2
૩	3
૪	4
૫	5
૬	6
૭	7
૮	8
૯	9
૧૦	10
૧૧	11
૧૨	12

નવ વાગ્યા છે.

બે વાગ્યા છે.

પાંચ વાગ્યા છે.

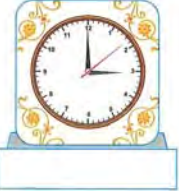
અગિયાર વાગ્યા છે.

દશ વાગ્યા છે.

બાર વાગ્યા છે.

૬

૬

ઘડિયાળમાં આપેલ સમય મુજબ કાંટા દોરો.

સાત વાગ્યા નવ વાગ્યા બાર વાગ્યા ત્રણ વાગ્યા

પાંચ વાગ્યા આઠ વાગ્યા ત્રણ વાગ્યા બે વાગ્યા

ઘડિયાળ જોઈ સમય લખો.

કલાક મિનિટ કલાક મિનિટ કલાક મિનિટ

કલાક મિનિટ કલાક મિનિટ કલાક મિનિટ

૫

કલાક - મિનિટના સરવાળા

■ ૫ કલાક અને ૮ કલાક

૫ કલાક
+ ૮ કલાક
૧૩ કલાક

■ ૧૫ મિનિટ અને ૩૫ મિનિટ

૧૫ મિનિટ
+ ૩૫ મિનિટ
૫૦ મિનિટ

■ ૩ કલાક ૧૦ મિનિટ અને ૬ કલાક ૧૫ મિનિટ

કલાક	મિનિટ
૩	૧૦
+ ૬	૧૫
૯	૨૫

૯ કલાક ૨૫ મિનિટ

■ ૭ કલાક ૪૫ મિનિટ અને ૪ કલાક ૫ મિનિટ

કલાક	મિનિટ
૭	૪૫
+ ૪	૦૫
૧૧	૫૦

૧૧ કલાક ૫૦ મિનિટ

■ ૧૬ કલાક ૫ મિનિટ અને ૧૦ કલાક ૩૫ મિનિટ

■ ૨ કલાક ૨૦ મિનિટ અને ૬ કલાક ૩૦ મિનિટ

કલાક	મિનિટ
૧૬	૦૫
+ ૧૦	૩૫
૨૬	૪૦

કલાક	મિનિટ
૨	૨૦
+ ૬	૩૦
૮	૫૦

૭

સરવાળા કરો.

■ ૧૬ કલાક અને ૧૨ કલાક	■ ૧૪ કલાક અને ૧૦ કલાક
■ ૮ કલાક અને ૮ કલાક	■ ૧૨ કલાક અને ૭ કલાક
■ ૧૫ મિનિટ અને ૪૦ મિનિટ	■ ૧૦ મિનિટ અને ૧૫ મિનિટ

૭

ક્રમ	માસનું નામ	દિવસો
૧	જાન્યુઆરી	૩૧
૨	ફેબ્રુઆરી	૨૮ કે ૨૯
૩	માર્ચ	૩૧
૪	એપ્રિલ	૩૦
૫	મે	૩૧
૬	જૂન	૩૦
૭	જુલાઈ	૩૧
૮	ઓગસ્ટ	૩૧
૯	સપ્ટેમ્બર	૩૦
૧૦	ઓક્ટોબર	૩૧
૧૧	નવેમ્બર	૩૦
૧૨	ડિસેમ્બર	૩૧

૨૨

આપેલ સમય મુજબ કલાક કાંટો અને મિનિટ કાંટો દોરો.

સાત વાગ્યા

દસ વાગ્યા

ત્રણ વાગ્યા

ઘડિયાળ પરથી સમય લખો.

કલાક મિનિટ

કલાક મિનિટ

કલાક મિનિટ

સરવાળા કરો.

■ ૫ કલાક અને ૬ કલાક	■ ૨૮ મિનિટ અને ૧૫ મિનિટ
--	--

■ ૩ કલાક ૧૫ મિનિટ અને ૬ કલાક ૨૦ મિનિટ	■ ૮ કલાક ૩૫ મિનિટ અને ૬ કલાક ૧૦ મિનિટ
--	--

કલાક	મિનિટ
૩	૨૦
+	૧૧

કલાક	મિનિટ
૭	૩૫
+	૮

કલાક	મિનિટ
૮	૩૦
+	૫

કલાક	મિનિટ
૫	૪૦
+	૩

૪

૧) નીચેના સરવાળા કરો.

મીટર	સેમી
૩૨૪	૬૨
+	૮૫૮૭

લિટર	મિલિ
૫૪૧	૬૫૦
+	૧૮૪૨૦૦

૨) નીચેની બાદબાકી કરો.

મીટર	સેમી
૫૭૩	૮૫
-	૧૦૮૭૬

લિટર	મિલિ
૭૫૮	૫૦૦
-	૨૪૮૨૫૦

કિગ્રા	ગ્રામ
૬૭૧	૪૦૦
+	૨૧૫૩૫૦

કલાક	મિનિટ
૭	૪૫
+	૮૧૦

કિગ્રા	ગ્રામ
૭૬	૪૭૫
-	૨૪૨૫૦

કલાક	મિનિટ
૮	૫૫
-	૪૩૦

૩) ૧૬૦ મીટર ૭૦ સેમી અને ૧૨૪ મીટર ૨૦ સેમીનો સરવાળો કરો.

૪) ૫૭૩ કિગ્રા ૬૦૦ ગ્રામ અને ૨૨૩ કિગ્રા ૪૦૦ ગ્રામનો સરવાળો કરો.

૫) ૨૫ લિટર ૩૦૦ મિલિ માં ૪૩ લિટર ૪૫૦ મિલિ ઉમેરો.

૬) ૫૭૦ લિટર ૭૦૦ મિલિ કેરોસીનમાંથી ૩૧૪ લિટર ૨૫૦ મિલિ કેરોસીન બાદ કરો.

૭) ૧૫૦ મીટર ૭૫ સેમી કાપડમાંથી ૧૮ મીટર ૪૫ સેમી કાપડ બાદ કરો.

૮) ૬૫૦ કિગ્રા ૪૦૦ ગ્રામ ઘઉંમાંથી ૨૪૫ કિગ્રા ૨૦૦ ગ્રામ ઘઉં બાદ કરો.

૫

૧) ખાલી જગ્યા પૂરો.

- ૧) ૧ મીટર = _____ સેન્ટિમીટર
- ૨) વજનનો નાનો એકમ _____ છે.
- ૩) ૧ કિલોગ્રામ = _____ ગ્રામ
- ૪) ગુંજાશનો મોટો એકમ _____ છે.
- ૫) ૧ લિટર = _____ મિલીલિટર
- ૬) જાન્યુઆરી માસના દિવસોની સંખ્યા _____ છે.

૨) આપેલ સમય મુજબ કલાક કાંટો અને મિનિટ કાંટો દોરો.

આઠ વાગ્યા

પાંચ વાગ્યા

દશ વાગ્યા

૩) ઘડિયાળ પરથી સમય લખો.

કલાક મિનિટ

કલાક મિનિટ

કલાક મિનિટ

ચર્યાને અંતે...

- અત્યંત જરૂરી હોય તો જ તેવા બાળકને આવા કાર્ડમાંથી મુક્તિ આપીને આગળ વધવાં દેવું. પ્રગતિમાપન રજીસ્ટરમાં આવા કાર્ડના ખાનામાં જે તે વિદ્યાર્થી માટે (-) કરવું
- જે અભ્યાસકાર્ડને છોડીએ તેમાં મહત્વનું વિષયવસ્તુ રહી ન જાય તેનું ખાસ ધ્યાન રાખવું.

(ઢ) અંદાજીત સમય મુજબ માઈલસ્ટોનનું કાર્ય કેવી રીતે પૂર્ણ કરવું ?

દરેક વિષયમાં માઈલસ્ટોનની અભ્યાસ સામગ્રી (અભ્યાસકાર્ડની સંખ્યા અને વિષયવસ્તુ) ને આધારે તે અંદાજીત કેટલા દિવસોમાં પૂર્ણ થવો જોઈએ તે બાબત શિક્ષક આવૃત્તિમાં જણાવેલ છે.

દરેક બાળક પોતાની ગતિએ શિક્ષણ મેળવે છે પરંતુ તેની ગતિને યોગ્ય નિયમન થવું જરૂરી છે.

પ્રશ્ન : વર્ગમાં માઈલસ્ટોનનું કાર્ય યોગ્ય સમયમર્યાદામાં થઈ રહ્યું છે કે નહીં તે કેવી રીતે નક્કી કરી શકાય ?

- દરેક માઈલ સ્ટોનને અંદાજીત સમય નક્કી કરવામાં આવેલો છે. બાળકોના પ્રગતિમાપનમાં થયેલ નોધ અને અંદાજીત દિવસને સરખાવવાથી નક્કી થઈ શકે કે/ માઈલસ્ટોનનું કાર્ય અંદાજીત સમય મુજબ ચાલી રહ્યું છે કે નહીં ?

પ્રવૃત્તિ : કોઈપણ એક વર્ગની એક વિષયની શિક્ષક આવૃત્તિ અને પ્રગતિમાપન રજીસ્ટર લો. તેને આધારે નક્કી કરો કે-

- (૧) આ વર્ગમાં માઈલસ્ટોનનું કાર્ય અંદાજીત સમય મુજબ ચાલી રહ્યું છે કે નહીં ?
- (૨) વર્ગની કુલ સંખ્યાની સરખામણીમાં વધુ બાળકો સમયથી આગળ ચાલી રહ્યાં છે કે પાછળ ચાલી રહ્યાં છે ?
- (૩) આ જ વર્ગના બીજા વિષયનું પ્રગતિમાપન રજીસ્ટર લઈને તુલના કરો. શું બને વિષયની સ્થિતિ સરખી છે કે જુદી-જુદી ?
- (૪) તમારી દૃષ્ટિએ માઈલસ્ટોનનું કાર્ય સમયાનુરૂપ છે ? જો નથી તો શા માટે ?

પ્રશ્ન : ક્યારેક અંદાજ મુજબ સમયમાં વર્ગમાં સરેરાશ બાળકોનું કાર્ય શા માટે પૂર્ણ નહીં થઈ શકતું હોય ?

- બાળકોની અનિયમિતતા
- શિક્ષકની કોઈ કારણોસરની ગેરહાજરી
- વર્ગના બાળકોની અગાઉના મુદ્દાઓ ધોરણોની ક્યાશને કારણે કરવા પડતાં ઉપચારાત્મક કાર્યને લીધે.

- વિષય અંતર્ગત અપાયેલ વિષયવસ્તુ બાળકોને કઠીન લાગતું હોય, પદ્ધતિ અનુરૂપ ન હોય, ઉદાહરણો-મહાવરા યોગ્ય ન હોય. (આ ઉપરાંત પણ મળતાં કારણોને સ્વીકાર કરો. નોંધાવો.)

પ્રશ્ન : ઉપરોક્ત કારણો પૈકી દરેક બાબતનો ઉકેલ શું હોઈ શકે જેથી વર્ષની શરૂઆતમાં ઉપચારાત્મક કાર્ય માઈલસ્ટોનનું કાર્ય યોગ્ય સમયમાં પૂર્ણ થઈ શકે ?

- બાળકોની નિયમિતતા માટે વર્ગ અને શાળા પ્રત્યે બાળકને આકર્ષણ થાય તેવું વાતાવરણ.
- બાળ મનોવિજ્ઞાનને ધ્યાનમાં રાખી શિક્ષણ કાર્ય.
- વાલી સંપર્ક
- વર્ષની શરૂઆતમાં ઉપચારાત્મક કાર્ય.
- બાળકેન્દ્રી પદ્ધતિ ઉદાહરણ અને મહાવરો.

પ્રશ્ન : તમારા વર્ગમાં ઉપર દર્શાવેલ કારણો પૈકી એકપણ કારણ લાગુ પડતું નથી. છતાં તમે સમયાનુરૂપ માઈલસ્ટોન પૂર્ણ થાય તે માટે માટે કઈ-કઈ કાળજી લેશો ?

- શિક્ષક આવૃત્તિમાં દર્શાવેલ માઈલસ્ટોન આધારિત દિવસોની સાપેક્ષમાં પ્રગતિમાપન રજીસ્ટરમાં તમામ બાળકો કઈ સ્થિતિમાં છે તે બાબત ધ્યાને લેવી જોઈએ.
- દરેક જૂથમાં બાળકોને ક્યારે આગળ વધારવા-અટકાવવા જૂથકાર્ય કે સહપાઠી શિક્ષણ કેટલું કરાવવું તે બાબત પણ ધ્યાને લેવી જોઈએ.

પ્રશ્ન : અંદાજિત સમય મુજબ માઈલસ્ટોનનું કાર્ય શા માટે પૂર્ણ થવું જોઈએ ?

- વર્ગની સરેરાશ સંખ્યા યોગ્ય રીતે આગળ વધે તે માટે.
- વર્ષાન્તે બાળકો આગળના ધોરણમાં પ્રવેશ મેળવે તે પહેલાં તેનું જે તે ધોરણનું શીખવાનું વિષયવસ્તુ બાકી રહી ના જાય એટલા માટે.

ચર્ચાને અંતે

- અંદાજિત સમય મુજબ માઈલસ્ટોનનું કાર્ય પૂર્ણ કરવું એનો અર્થ એ નથી કે દર્શાવેલ સમય અવધિમાં એ કાર્ય પૂર્ણ થવું જ જોઈએ...
- યાદ રહે પ્રજ્ઞા અભિગમમાં વર્ગ બાળકોની પ્રગતિને આધારે ચાલે છે.

(૭) પ્રગતિમાપન રજીસ્ટર નોંધમાં નિયમિતતા.

બાળકોએ પૂર્ણ કરેલ અભ્યાસકાર્ડની નોંધ માટે તે કાર્ડના નંબર અને સિમ્બોલ આધારિત, પ્રગતિમાપન રજીસ્ટર તૈયાર કરવામાં આવેલ છે. પ્રગતિમાપન રજીસ્ટરમાં નિયમિતપણે બાળકે પૂર્ણ કરેલ કાર્ડની નોંધ થવી જરૂરી છે.

પ્રગતિમાપન રજીસ્ટર પ્રજ્ઞા અભિગમ આધારિત વર્ગમાં થઈ રહેલ સતત અને સર્વગ્રાહી મૂલ્યાંકનની નોંધનો દસ્તાવેજ પણ છે.

પ્રશ્ન : પ્રગતિમાપન રજીસ્ટરની નિયમિત નોંધ શા માટે કરવી જોઈએ ?

- બાળક એક ટૂંકડીમાંથી બીજી ટૂંકડીમાં આવે ત્યારે તેને સંબંધિત અભ્યાસકાર્ડ, છાબડીમાં બેસવામાં ઉપયોગી બને છે.
- ૧. બાળકની પ્રગતિ જાણી શકાય છે.
- ૨. સમગ્ર વર્ગની પ્રગતિ જાણી શકાય છે.
- ૩. સમગ્રવર્ગની પ્રગતિ અને માઈલસ્ટોનનું કાર્ય સમયાનુરૂપ ચાલી રહ્યું છે કે નહીં તે જાણી શકાય છે.

પ્રશ્ન : પ્રગતિમાપન રજીસ્ટરમાં નિયમિતતા જાળવવા શું કરવું જોઈએ ?

- બાળક જ્યારે પણ અભ્યાસકાર્ડનું કાર્યપૂર્ણ કરે કે તુરંત જ પ્રગતિમાપન રજીસ્ટરમાં નોંધ કરવી જોઈએ.
- કોઈ સંજોગોમાં રહી જાય તો જે-તે બાળક શિક્ષકને સૂચિત કરી શકે તેવી ટેવ બાળકોમાં વિકસાવવી.

વિદ્યાર્થીની સ્વઅધ્યયનપોથીમાં પાછળની લેડરએ વિદ્યાર્થી માટે પ્રગતિમાપન ચાર્ટ છે. પ્રગતિમાપન રજીસ્ટરમાં નોંધ કરવામાં વિદ્યાર્થીની વર્કબુકમાંની લેડર પણ ઉપયોગી થઈ શકે છે.

(૮) સ્થાનિક જરૂરિયાત અનુસાર અભ્યાસકાર્ડનું નિર્માણ/પુનર્ગઠન

NCF-2005 માં સ્થાનિક સંસાધન આધારિત શિક્ષણકાર્યને મહત્ત્વ અપાયું છે. પ્રજ્ઞાવર્ગ માટેનું તમામ સાહિત્ય પ્રજ્ઞાકોર ટીમના સદસ્યો દ્વારા તૈયાર કરવામાં આવેલ છે. રાજ્યની ભૌગોલિક સ્થિતિને ધ્યાને રાખી પ્રજ્ઞા સાહિત્ય તૈયાર કરવામાં આવેલ છે. છતાં વર્ગખંડમાં સ્થાનિક જરૂરિયાત અનુસાર (અભ્યાસકાર્ડ, અભ્યાસ સામગ્રી, વર્કબુક કે અન્ય સાહિત્યમાં) શિક્ષકપક્ષે Innovation નવાચારની સ્વતંત્રતા મળવી જોઈએ.

આ ઉપરાંત કોઈક વાર અભ્યાસકાર્ડ ખોવાઈ જાય અથવા ફાટી જાય તેવા સંજોગોમાં અભ્યાસકાર્ડની જરૂરિયાત ઉભી થતી હોય છે.

ઉપરોક્ત સંજોગોમાં શિક્ષક સ્થાનિક જરૂરિયાત અનુસાર અભ્યાસકાર્ડનું નિર્માણ અથવા પુનર્ગઠન કરે તે જરૂરી છે. આ માટે તાલીમ દરમ્યાન મહાવરો-માર્ગદર્શન આપીએ..

પ્રશ્ન : લેડરમાં ગોઠવાયેલ અભ્યાસકાર્ડ પૈકી, તે માઈલસ્ટોનમાં વધુ ગતિએ આગળ વધતા બાળક માટે બે નવા અભ્યાસકાર્ડ રચવા છે તમે કયા-કયા મુદ્દા / બાબતને ધ્યાને લેશો ?

- તે માઈલસ્ટોનના હેતુઓ.
- તે માઈલસ્ટોનમાં મૂકાયેલ વિષયવસ્તુ
- વિષયવસ્તુ અંતર્ગત અભ્યાસકાર્ડમાં મૂકાયેલ કઈ કઈ પદ્ધતિ પ્રવિધિ ઉપયોગમાં લેવાયેલ છે.
- અધ્યાપનચક્રના કયા તબક્કે નવા અભ્યાસકાર્ડ બનાવવાં જોઈએ ?

- તે અભ્યાસકાર્ડમાં કઈ પદ્ધતિ/પ્રવિધિ વાપરવી છે ?
- તે અભ્યાસકાર્ડ રચવાનો હેતુ વિષયવસ્તુને પૂરતો ન્યાય આપે છે ?

પ્રશ્ન : તમારી દૃષ્ટિએ સ્થાનિક જરૂરીયાત અભ્યાસકાર્ડનું પુર્નગઠન શા માટે જરૂરી બનતું હોય છે ?

- અભ્યાસકાર્ડમાં મૂકાયેલ પદ્ધતિ/ ઉદાહરણ સ્થાનિક કક્ષાને અનુરૂપ ન હોય ત્યારે પુર્નગઠન જરૂરી બને છે.

પ્રવૃત્તિ : (પાંચ-સાત તાલીમાર્થીઓના જૂથમાં પ્રવૃત્તિ કરાવો.)

અહીં ગુજરાતી ધોરણ-૩ ના માઈલસ્ટોન ૨૧- ‘હું છું ખાખી બાવો’ના હેતુ અને અભ્યાસકાર્ડ આપેલા છે. તેનું અવલોકન કરી હેતુઓ જળવાય તેવી રીતે જરૂરી કાર્ડનું પુર્નગઠન કરો. જેમાં સિમ્બોલ ન બદલાય તેનું ધ્યાન રાખો.

હેતુઓ :

૧. કાવ્ય સમજપૂર્વક સાંભળે છે અને રસાસ્વાદ માણે છે.
૨. યોગ્ય લયથી પઠન અને ગાન કરે છે.
૩. શબ્દના અર્થ સમજે છે.
૪. વિષય અનુરૂપ વર્ણન કરે છે.
૫. સમજપૂર્વક ગૃહકાર્ય કરે છે.

આપેલ અભ્યાસકાર્ડ	સ્થાનિક જરૂરિયાત અનુસાર તૈયાર કરેલ કાર્ડ
	
	

9

● **ಅನಾಥ ಶಿಶುವಿಗೆ ಹಾಡು.**

- ೧) ನಾ ಹುಟ್ಟಿದವನು ಬೇರೊಬ್ಬರದ್ದಿಲ್ಲ ?
- ೨) ಅವನು ನಾನಾಗಿ ವೇಶ ಪಡೆಯಿಲ್ಲ ?
- ೩) ನಾನಾಗಿಯೇನಾದರೂ ತಪ್ಪು ಮಾಡಿರಬಹುದು ?
- ೪) ನಾನಾದರೂ ತಪ್ಪು ಮಾಡಿರಬಹುದು ?
- ೫) ನಾನಾದರೂ ತಪ್ಪು ಮಾಡಿರಬಹುದು ?
- ೬) ನಾನಾದರೂ ತಪ್ಪು ಮಾಡಿರಬಹುದು ?

૨

● સમજાવે તમારે જાણે.

- ૧) મુગને મારવાની રીત કયારે બોલે ?

- ૨) મારતી મારવાની કુલ મોંઘરા કેટલું અડ ?

- ૩) મારવાને કુલ મોંઘરા કેટલું ?

- ૪) જા મુગને કો મારવાને કો કો ?

- ૫) મારતી મારવાને મોંઘરાને મુગ કો કો કો ?

૨

ગાંધી

ગોધાસાની અંધારી રાત હતી.
 એક ભાઈ રસ્તા પરથી જતા
 હતા. પણ લગભગ ને કીચડમાં
 પડ્યા. એ જ વખતે વીજળી
 ઘટી. એ ભાઈ એ કહ્યું :
 "ભગવાન હું કીચડમાં
 પડ્યો છું ને મને મારો
 કોટો પણ પાડી લીધો!"

[illegible]

૨

જોડો કાઠો.

દરેક વેકેશનની જેમ આ વર્ષે પણ તું દાદીમાને ત્યાં રહેવા ગયો હતો. ત્યારમાં દાદીમા સણ નાખતાં તે વખતે પછીઓનો દરવાજા ખરડાવો. એમાં એક કાળી કાખર હતી, તે દાદીમાનો અવાજ સાંભળી તરત આવ્યો. દાદીમાએ સમજાવ્યું કે એ કાખરના કુતરું પછી છે. એને મેવા કો છે.

૨

આલો, વાર્તા વાંચીએ

ડિજિટાઈઝી ડાસ યાર્તાઓ

ગુરુરામ જોષીની વાર્તા

પંચતંત્રની વાર્તા

ઈસાખની વાર્તા

૨

● તમારી તમા અનુભવજોડીમાં આજે આજેનાં તમારાં વાર્તાઓ વિશેની અજાણતા દૂર કરો. જેને જાણી શકાશે. આ વિન વિન ને થી જોઈ શકાશે કાળો.

૨

● તમારી કાળી રંગોળી જાણકારી કરતે કાળ કાળ કાળને ઉપયોગમાં લે છે તે કાળો.

● આ આજેનાં કાળ ઉપયોગમાં લે તે કાળો.

૨

● કાળ પંડિત પૂર્ણ કાળ.

આ કાળો

વિચારો

● કાળના આ કાળ કાળો.

કાળ	કાળ
કાળ	કાળ
કાળ	કાળ

પ્રશ્ન: તમે કુલ અભ્યાસકાર્ડ પૈકી કયા કયા અભ્યાસકાર્ડનું પુર્નગઠન સ્થાનિક જરૂરિયાતને ધ્યાને રાખીને કર્યું ?
(જવાબ સ્વીકારો.)

પ્રશ્ન : પુર્નગઠન કરેલ અભ્યાસકાર્ડમાં કઈ-કઈ બાબત ધ્યાને રાખી ?
(જવાબ સ્વીકારો)

પ્રવૃત્તિ નીચે દર્શાવેલા કાર્ડ પૈકી બે કાર્ડ ખોવાય છે. લેડરને ધ્યાને રાખી તે જગ્યાએ નવા કાર્ડ રચો.
(માઈલસ્ટોન-૪૦ નાણું)

પ્રશ્ન : ખોવાયેલ કાર્ડના નિર્માણ પહેલા કઈ-કઈ બાબત ધ્યાને લેવી જોઈએ ?

- લેડરમાં કયા સિમ્બોલનું કાર્ડ ખોવાયેલ છે ?
- તે કઈ છાબડીમાં આવે છે ?
- આ કાર્ડમાં અધ્યાપનચક્રનો કયો તબક્કો સમાવિષ્ટ થયેલ હશે ?
- શું આ કાર્ડ વર્કબુકનો ભાગ છે ?
- નવા અભ્યાસકાર્ડમાં માઈલસ્ટોન અંતર્ગત મૂકાયેલ પ્રવૃત્તિ-રમત પદ્ધતિનું પુનરાવર્તન થાય છે ?

૮

લખો :

૧) + = રૂપિયો

૨) + + + = રૂપિયો

૩) + + + = રૂપિયા

૪) + + + = રૂપિયા

૫) + = રૂપિયા

૬) + = રૂપિયા

૭) + + + = પૈસા

૬૨

જુઓ અને સમજો

 ૧ રૂપિયા ↓ = ૧૦૦ પૈસા	 ૩ રૂપિયા ↓ = ૩૦૦ પૈસા	 ૫ રૂપિયા ↓ = ૫૦૦ પૈસા
 ૨ રૂપિયા ↓ = ૨૦૦ પૈસા	 ૧૨ રૂપિયા ↓ = ૧૨૦૦ પૈસા	 ૧૪ રૂપિયા ↓ = ૧૪૦૦ પૈસા

રૂપિયા દર્શાવતી સંખ્યાને ૧૦૦ વડે ગુણવાથી રૂપિયાનું પૈસામાં રૂપાંતર થાય છે.

 X ૧૦૦ = ૫૦૦ પૈસા

૨૫ રૂપિયા X ૧૦૦ = ૨૫૦૦ પૈસા

૬

રૂપિયા અને પૈસા જુઓ, તેમને પૈસામાં ફેરવો.

૧) = પૈસા

૨) અને = પૈસા

૩) અને અને = પૈસા

૪) અને = પૈસા

૮

પૈસામાં ફેરવો.

૨૮ રૂપિયા ૨૨ રૂપિયા

૩૪ રૂપિયા ૧૦ પૈસા

૪૨ રૂપિયા ૩૦ પૈસા ૧૫ રૂપિયા ૭૫ પૈસા

૬૩

જુઓ અને સમજો :

૧) ૬૫૦ પૈસાના કેટલા રૂપિયા - પૈસા થાય ?

૬૫૦ પૈસા એટલે ૬૦૦ પૈસા + ૫૦ પૈસા
 = ૬ રૂપિયા + ૫૦ પૈસા
 = ૬ રૂપિયા ૫૦ પૈસા

૨) ૧૫૭૫ પૈસાને રૂપિયા - પૈસામાં ફેરવો.

અહીં પૈસાનું રૂપિયા - પૈસામાં રૂપાંતર કરતી વખતે આપેલી સંખ્યાનાં ત્રીજા ને ત્રીજા પૈસા દશાંતિ છે અને સાતના ત્રીજા રૂપિયા દશાંતિ છે.

૧૫૭૫ પૈસા એટલે ૧૫૦૦ પૈસા + ૭૫ પૈસા
 = ૧૫ રૂપિયા + ૭૫ પૈસા
 = ૧૫ રૂપિયા ૭૫ પૈસા

૧૫૭૫ પૈસાના રૂપિયા-પૈસા

રૂપિયા	પૈસા
૧૫	૭૫

તેને ૧૫ રૂપિયા ૭૫ પૈસા કહેવાય.

૭

સમત રમો. જવાબ કહો અને લખો.

૧

સેલીમાંથી કોઈપણ એક નોટ ઉપાડો તેના કેટલા પૈસા થાય તે લખો.

રૂપિયાની નોટ	કેટલા પૈસા ?

૨

સેલીમાંથી એક નોટ અને એક સિક્કો કાઢો. તેનું કુલ કેટલા પૈસા થાય તે લખો.

રૂપિયાની નોટ	પૈસાની સિક્કો	કેટલા પૈસા ?

૯

રૂપિયામાં રૂપાંતર કરો.

૪૦૦ પૈસા =	૪૦૦ પૈસા =
૩૮૦૦ પૈસા =	૧૮૦૦ પૈસા =
૩૮૦૦ પૈસા =	૮૬૦૦ પૈસા =

રૂપિયા - પૈસામાં રૂપાંતર કરો.

૧૪૮૯ પૈસા =	રૂપિયા	પૈસા
૨૫૩૦ પૈસા =	રૂપિયા	પૈસા
૧૭૭૫ પૈસા =	રૂપિયા	પૈસા
૨૭૦૮ પૈસા =	રૂપિયા	પૈસા
૫૪૮૦ પૈસા =	રૂપિયા	પૈસા
૨૦૦૫ પૈસા =	રૂપિયા	પૈસા

૩૯

ઝોડમાં જોડો.

ક્રમ	ક્રમ
૧) ૧ રૂપિયો	૧) ૧૦૦૫ પૈસા
૨) ૪ રૂપિયા ૨૫ પૈસા	૨) ૧૦૦૦ પૈસા
૩) ૧૭ રૂપિયા ૫ પૈસા	૩) ૪૨૫૫ પૈસા
૪) ૮૭ રૂપિયા ૭૫ પૈસા	૪) ૧૫૫૦ પૈસા
૫) ૧૧ રૂપિયા ૫૦ પૈસા	૫) ૮૦૦૫ પૈસા
	૬) ૧૧૫૫ પૈસા

આવી જગ્યા પૂરી

૧) ૪૦૦ પૈસા =	રૂપિયા	પૈસા
૨) ૬૦૫ પૈસા =	રૂપિયા	પૈસા
૩) ૧૦૧૫ પૈસા =	રૂપિયા	પૈસા
૪) ૭૦૫ પૈસા =	રૂપિયા	પૈસા
૫) ૪૩૫૦ પૈસા =	રૂપિયા	પૈસા
૬) ૧૭૧૫ પૈસા =	રૂપિયા	પૈસા

૬૪

ઘોડામાં ગણતરી કરો.

૧) જોડેક પાસે ૨૦ પૈસા હતા અને મમ્મીએ ૫૦ પૈસા આપ્યા. તેની પાસે કુલ કેટલા પૈસા થાય ?

— અહીં ૨૦ પૈસા અને ૫૦ પૈસાનો સરવાળો કરવો પડશે.

૨૦ પૈસા
 + ૫૦ પૈસા
 = ૭૦ પૈસા

તેથી ૭૦ પૈસા થાય.

૨) દેવ ૨ રૂપિયા ૫૦ પૈસાની ઘોડેઠે અને ૫ રૂપિયાની વેફર ખરીદે છે. તો દુકાનદારને તેણે કેટલી રકમ આપવી પડશે ?

— અહીં ૨ રૂપિયા ૫૦ પૈસા અને ૫ રૂપિયાનો સરવાળો કરવો પડશે.

રૂપિયા પૈસા
 ૨ ૫૦ ઘોડેઠે
 + ૫ ૦૦ વેફર
 = ૭ ૫૦

દેવ વેપારીને ૭ રૂપિયા ૫૦ પૈસા આપશે.

૩) શબ્દના ૨૦ રૂપિયાના સામુ ખરીદે છે અને વેપારીને ૫૦ રૂપિયાની નોટ આપે છે. તો વેપારી શબ્દનાને કેટલી રકમ પાછી આપશે ?

— અહીં ૫૦ રૂપિયામાંથી ૨૦ રૂપિયા બાક કરવા પડે.

૫૦ રૂપિયા
 - ૨૦ રૂપિયા
 = ૩૦ રૂપિયા

વેપારી શબ્દનાને ૩૦ રૂપિયા પાછા આપશે.

૯

ઘોડામાં ગણતરી કરો અને જવાબ

૧

નિખી પાસે ૪૦ પૈસા હતા અને તેની મમ્મી એ તેને ૨૫ પૈસા આપ્યા. તેની પાસે કુલ કેટલા પૈસા થાય ?

૨

શબ્દનાને ૩ રૂપિયા ૫૦ પૈસાના રીંગણ અને ૬ રૂપિયાના ટાપેટ ખરીદે છે. તો તેણે વેપારીને કેટલી રકમ આપવી પડે ?

૩

નિખીને ૧૫ રૂપિયાનું રમકડાનું ચાકું ખરીદે છે અને દુકાનદારને ૨૦ રૂપિયાની નોટ આપે છે. તો દુકાનદાર નિખીને કેટલી રકમ પાછી આપશે ?

૪

જમરોડે ૬ રૂપિયા ૩૦ પૈસાના કરંડા ખરીદે છે અને વેપારીને ૧૦ રૂપિયાની નોટ આપે છે. વેપારી તેને કેટલી રકમ પાછી આપશે ?

૧૦

ઘોડામાં ગણતરી કરો.

૧

વિશાલ પાસે ૫૦ પૈસા હતા અને ખુશીએ તેને ૩૦ પૈસા આપ્યા. તો વિશાલ પાસે કુલ કેટલા પૈસા થાય ?

૨

મોહનના ૭ રૂપિયાના સરજન અને ૨ રૂપિયા ૪૦ પૈસાના દાઢામ ખરીદે છે તો તેણે વેપારીને કેટલી રકમ આપવી પડે ?

૩

પેરીને ૨૮ રૂપિયાનો કપડા ખરીદવો છે. જો પેરી પાસે ૨ રૂપિયા હોય તો પેરી પાસે કેટલા રૂપિયા ખૂટે ?

૬૫

૧

શબ્દનાને પાસે ૧૦૫ રૂપિયા ૫૦ પૈસા હતા. તેમાંથી તેમણે ૮૦ રૂપિયાનું એકર અને ૬ રૂપિયા ૫૦ પૈસાનો હાથરુપાક ખરીદ્યો. હવે તેમની પાસે કેટલી રકમ બચે ?

૧૦૫ રૂપિયા ૫૦ પૈસા હતા.
 ૮૦ રૂપિયા
 ૬ રૂપિયા ૫૦ પૈસા

૨

એક પેનની કિંમત ૫ રૂપિયા છે. ઉપાધ્યક્ષે એક પેન ખરીદ્યો અને ૬ પેન ખરીદે છે. વેપારીને ૧૦૦ રૂપિયાની નોટ આપે છે. વેપારી તેમના પાસે કેટલી રકમ પાછી આપશે.

૫ રૂપિયા
 ૬ પેન
 ૮ પેન
 ૧૦૦ રૂપિયા

૩

૧ પેનની કિંમત ૫ રૂપિયા છે. તેથી ૮ પેનની કિંમત = ૪૦ રૂપિયા થાય.

૧૦૦ રૂપિયામાંથી ૪૦ રૂપિયા બાક કરવા પડે.
 તેથી ૧૦૦ - ૪૦ = ૬૦ રૂપિયા પાછા આપશે.

કુકાનદારને બીજ બનાવવામાં મદદ કરો.

વિવેક રેટેશનરી				
આવક : વેગન મેક, પોલ				
ક્રમ	વસ્તુની વિગત	૧ નંબરે ભાડ	કુલ નંબ	કુલ રૂપિયા
૧.	નેટમુક	₹ ૮	૧૦	
૨.	પેનિલ	₹ ૨	૧૧	
૩.	બાપણી	₹ ૫	૫	
				કુલ રૂપિયા

રતીમ ફુટાક્કા				
આવક : મોરની મનસમળઈ સાલ				
ક્રમ	વસ્તુની વિગત	૧૦ નંબરે ભાડ	કુલ નંબ	કુલ રૂપિયા
૧.	સામી સાલ વાગડી	₹ ૨૦	૨૦	
૨.	ખાસી સાલ ડીડી	₹ ૫૦	૪	
૩.	વિધાન સાલ કુસારી	₹ ૩૦	૨૦	
				કુલ રૂપિયા

દાખલા મણો :

૧. ખાસીમાં જાવા પાટે કેવલ ૧૦ રૂપિયા ૫૦ પૈસાનો સામુ અને ૧૮ રૂપિયા ૨૫ પૈસાની તેલની ટીલી ખરીદે છે. તેને ૩૦ રૂપિયા કુકાનદારને બાપા. કુકાનદાર કેવલને કેટલી રકમ પાછી આપશે ?

૨. મોલનખાઈને ચકુરમાં ૫૨ રૂપિયા મેક કિટરના ભાવનું ૧ કિટર પેટ્રોલ પુરાવું. તેમણે ફેક્ટર ખાટે ૩૦ રૂપિયા ૮૦ પૈસાનું ૧ કિટર ડીઝલ લીધું. તેમણે કુલ કેટલા રૂપિયા ચકુરમાં પામે ?

મણાતરી કરીને દાખલા મણો :

૧. જુલિને ૮ રૂપિયા ૮૫ પૈસાની બોલપેન અને ૧ રૂપિયાની પેનિલ ખરીદી હોય તો તેણે કેટલા રૂપિયા ખર્ચ્યા હશે ?

૨. મીનામહેને ડાહીસેસાકામમાં ૪ રૂપિયા ૫૦ પૈસાની મેક ટિકિટ ખરીદી. એ તેમણે ૧૦ રૂપિયાની નોટ આપી હોય તો કેટલા રૂપિયા પાછા મળશે ?

૩. વિનમ કામળની ડેરોમના કાપ પેસા છે. તો એવી ૨૦-પાકવા કેટલા રૂપિયા પાવી દિવાળમાં ને નોટ આપીને વિનમ મુકે છે, તો તેમણે કઈ-કઈ નોટો આપી હશે ?

૪. પાંચ કંપાલ સાથે સ્ટેટની કુર્ચકેમ ૧૪૫ રૂપિયા છે. એ સ્ટેટની કિંમત ૪૦ રૂપિયા હોય તો એક કંપાલની કિંમત કોણે ?

પ્રવૃત્તિના અંતે...

પ્રશ્ન : ખોવાયેલ કાર્ડ ના નિર્માણમાં તમે કઈ-કઈ બાબતોને ધ્યાને રાખી નવા કાર્ડ બનાવ્યા ?

(જવાબ સ્વીકારો)

(૯) શિક્ષક આવૃત્તિનો ઉપયોગ અને શિક્ષક નોંધ

ભાગ-૧ : ૨૪

પ્રજ્ઞા અભિગમ આધારિત અભ્યાસકાર્ડ/શીખવવાની બાબતોના માર્ગદર્શન માટે શિક્ષક આવૃત્તિ તૈયાર કરવામાં આવેલ છે. શિક્ષકોને શિક્ષણકાર્યનો બહોળો અનુભવ હોય છે.

શિક્ષક આવૃત્તિમાં એક અભ્યાસકાર્ડ માટે કોઈ પદ્ધતિ-પ્રવૃત્તિ કે ઉદાહરણ દર્શાવ્યા છે. શિક્ષકો આ ઉપરાંતની પદ્ધતિ-પ્રવૃત્તિઓ કે ઉદાહરણોનો પ્રયોગ વર્ગખંડમાં કરે છે. આ અંગેની નોંધ કરવાથી તે સ્વ નોંધ બનશે જે ખૂબ જ ઉપયોગી થશે. શિક્ષક આવૃત્તિના ઉપયોગ દરમ્યાન પોતાના વર્ગખંડના અનુભવો, પદ્ધતિઓ-પ્રવૃત્તિઓ ઉમેરવાનું વલણ શિક્ષકોમાં કેળવાય એ ખૂબ જરૂરી છે.

પ્રશ્ન : શિક્ષક આવૃત્તિની જરૂરિયાત ક્યારે ઉભી થાય છે ?

- અભ્યાસકાર્ડ અંતર્ગતની બાબત શું સૂચિત કરે છે તે જાણવા.
- સંકલ્પના સ્પષ્ટીકરણ માટે.

પ્રશ્ન : શિક્ષક આવૃત્તિમાં તમે કઈ કઈ વધારાની બાબતો નોંધો છો ? તમારા ઉદાહરણ નોંધો

(જવાબ સ્વીકારો)

પ્રશ્ન : શિક્ષક આવૃત્તિમાં તમે કેવી નોંધ ઇચ્છો છો ?

- સ્થાનિક બાબતો સંદર્ભની પ્રવૃત્તિ, પદ્ધતિની નોંધ થઈ શકે.

સમગ્ર રાજ્યના પ્રજા શિક્ષકો શિક્ષક આવૃત્તિમાં યોગ્ય નોંધ કરે અને એ નોંધ એકત્રીકરણ કરી આગામી વર્ષો નવી શિક્ષક આવૃત્તિ તૈયાર કરવામાં આવે તો તે કેટલી અદ્યતન બની શકે ? ? ?

(૧૦) ટ્રેમાં કાર્ડ મળતું નથી.

પ્રજાવર્ગ શરૂ થવાના દિવસોમાં બાળકો ટ્રેમાં કાર્ડ ઉલટ સુલટ મૂકે તે સંભવ છે. ધીમે-ધીમે મહાવરો થતાં ટ્રેમાં કાર્ડ યોગ્ય રીતે મૂકતાં થશે. આ સંજોગોમાં ટ્રેમાં કાર્ડ ન મળે તો તે માટે કઈ-કઈ શક્યતાઓ વિચારવી જોઈએ તે સમજાવવું.

પ્રશ્ન : ટ્રે, સિમ્બોલ અને અભ્યાસકાર્ડનો નો શો અનુબંધ છે ?

- અભ્યાસકાર્ડમાં જે સિમ્બોલ હશે તે સિમ્બોલ આધારિત ટ્રેમાં કાર્ડ મૂકવામાં આવે છે.

પ્રશ્ન : બાળકો યોગ્ય ટ્રેમાં કાર્ડ ન મૂકવાની જગ્યાએ ક્યાં-ક્યાં મૂકી શકે ?

- બીજી ટ્રેમાં...
- જે-તે છાબડીમાં જ્યાં બાળક અભ્યાસકાર્ડ લઈને બેઠો હતો ત્યાં...
- બાળકની વર્કબુકમાં
- બાળકની પ્રોફાઇલ-પોર્ટફોલિયોમાં

દરરોજ શાળા છૂટતાં પહેલાં જેટલી ટ્રે હોય તેટલા બાળકોને એક એક ટ્રે આપી તેમાં તે સિમ્બોલ ધરાવતાં જ કાર્ડ છે કે નહીં તે ચકાસવાથી દરરોજ ટ્રેમાં યોગ્ય સિમ્બોલ આધારિત ગોઠવણી થઈ શકે.

(૧૧) પ્રજાવર્ગ દરમ્યાન શાળાનું અન્યકાર્ય આવે અથવા શિક્ષક રજા પર હોય તો વર્ગ વ્યવસ્થાપન કેવી રીતે ?

પ્રજાવર્ગમાં શિક્ષણકાર્ય કરતી વખતે આકસ્મિક રીતે શાળાના કાર્ય હેતુ અથવા અન્ય સંજોગોમાં વર્ગ બહાર જવાનું થઈ શકે. આવી વખતે વર્ગ વ્યવસ્થાપન કઈ રીતે કરી શકાય તે સમજાવવું જરૂરી બનશે.

પ્રશ્ન : પ્રજાવર્ગમાં વિદ્યાર્થીઓ કુલ કેટલા જૂથમાં કાર્ય કરતા હોય છે અને ક્યાં ક્યાં ?

છ જૂથમાં

પ્રશ્ન : શિક્ષકની સીધી મદદ વગર ક્યાં ક્યાં જૂથમાં બાળકો કાર્ય કરતા હોય છે ? તેવા જૂથમાં કોની મદદ હોય છે ?

- જૂથ ક્રમાંક ૩, ૪, ૫ માં બાળકો શિક્ષકની સીધી મદદ વગર કાર્ય કરતા હોય છે. આ જૂથમાં સહપાઠીની મદદ અથવા વ્યક્તિગત કાર્ય કરતાં હોય છે.

પ્રશ્ન : શિક્ષકની સૌથી વધુ મદદની કયા જૂથમાં રહે છે ? કયા જૂથમાં આંશિક મદદ જરૂર હોય છે ?

- જૂથ-૧માં શિક્ષકની સૌથી વધુ મદદની જરૂર રહે છે. તે જૂથ સંકલ્પનાત્મક જૂથ છે. જૂથ-૨ માં આંશિક મદદની જરૂર રહે છે. જૂથ-૬ માં બાળક મૂલ્યાંકનનું કાર્ય પૂર્ણ કરે પછી શિક્ષકે તપાસવાની જરૂર રહે છે.

પ્રશ્ન : જો શિક્ષક રજા પર હોય અથવા ચાલુ વર્ગે શાળાનું અન્યકામ આવે તો સૌથી વધુ કયા જૂથ પર અસર પડે ?

- જૂથ-૧ માં

પ્રશ્ન : જૂથ-૧માં શિક્ષકની ગેરહાજરીમાં કેવી રીતે કાર્ય ચાલતું રહે ? કયું કામ અટકે ?

- જૂથ-૧ માં મૌખિક મહાવરા, વાચન, ગાન કે વ્યક્તિગત લેખનનું કાર્ય શિક્ષક સિવાય પણ થઈ શકે. સંકલ્પના આધારિત નવી બાબત શિક્ષક સિવાય અટકે.

પ્રશ્ન : શિક્ષકની ગેરહાજરી દરમિયાન બીજી કઈ-કઈ બાબતો પર અસર પડે ?

- બાળકો કાર્ડનું પૂર્ણ કરે તે પછી આગળનું કાર્ડ લેવું કે નહીં તે નક્કી કરવાના બાબત.
- કાર્ડ પૂર્ણ થતાં પ્રગતિમાપનમાં નોંધ કરવાની બાબત.
- એક બાળકને બીજા બાળક સાથે મદદ/સહપાઠી શિક્ષણમાં જોડવાની બાબત. વગેરે બાબતો પર અસર પડી શકે.

પ્રશ્ન : ઉપરોક્ત બાબત પૈકી કયા કામ બાળકો દ્વારા પણ કરાવી શકાય ?

- જો શિક્ષકની વર્ગમાં ગેરહાજરી હોય તો વધુ ગતિથી આગળ વધતાં બાળક દ્વારા જે તે બાળક કાર્ડ પૂર્ણ થયું કે નહીં તે ચકાસી શકાય.
- કાર્ડ પૂર્ણ થતાં શિક્ષકના પ્રગતિમાપન રજીસ્ટરમાં નોંધ કરવાને બદલે બાળકની સ્વઅધ્યનપોથીમાં પેજ-૩ પર આવેલ લેડરમાં નોંધ કરાવવી.

- શિક્ષકની ગેરહાજરી દરમિયાન જૂથ-૧ માં સંકલ્પનાત્મક બાબત અને બાકીના જૂથોમાં યોગ્ય રીતે શિક્ષણકાર્ય ચાલી શકે.
- પ્રજ્ઞાવર્ગમાં શિક્ષકની ગેરહાજરી દરમિયાન અન્ય શિક્ષક વર્ગમાં શિક્ષણકાર્ય માટે આવે તો જૂથ-૧ માં તેમની શું ભૂમિકા છે તે અંગેની જાણ રજા પર જનાર શિક્ષકે અન્ય શિક્ષકને સમજાવી હોય તો વર્ગવ્યવસ્થાપન સારી રીતે ચાલી શકે.

(૧૨) પ્રજ્ઞા અભિગમમાં સમૂહકાર્ય.

પ્રજ્ઞા અભિગમમાં બાળકોને વ્યક્તિગત શિક્ષણકાર્ય કરાવવાનું થાય છે. પરંતુ અભ્યાસકાર્ડમાં આવતી પાઠ્ય સામગ્રી, કવિતાઓ, વાર્તાઓ, ગીતોને પ્રત્યેક બાળકદીઠ શીખવવામાં આવે તો તે પુનરાવર્તિત કાર્ય શિક્ષક માટે મુશ્કેલરૂપ બની શકે. તે માટે દરરોજ શાળા સમયનો છેલ્લો અડધો-પોણો કલાક સમૂહકાર્ય માટે ફાળવવામાં આવેલ છે. જે એક ટૂકડીના બંને વર્ગોમાં વિષય શિક્ષકો કરાવશે.

ભાગ-૧ : ૧ થી ૬

ગુજરાતી સમૂહકાર્ય	ગણિત સમૂહકાર્ય
● શ્રુત લેખન ● વાર્તાકથન ● અભિનય/બાલગીત ● જોડકણાં ● નાટક ● પાઠવાંચન ● વાર્તાવાંચન ● અનુલેખન	● ઘડિયાગાન ● પલાખા ● ગણિત ગીતો ● ગણિત નાટકો ● સરવાળા, બાદબાકી, ગુણાકાર ભાગાકારની ચાર ક્રિયાઓ

પ્રશ્ન : કોઈપણ બે ધોરણના બાળકોને એક સાથે શ્રુતલેખન કરાવતી વખતે કઈ-કઈ બાબતો ધ્યાને લેવી ?

- સરેરાશ બાળકો જે વિષયવસ્તુ શીખ્યા છે, તે અંતર્ગતનું શ્રુતલેખન
- બે ધોરણના બાળકોને એકસાથે શ્રુતલેખન કરાવતી વખતે સૌ પ્રથમ નાના ધોરણના બાળકોનું વિષયવસ્તુ બંને ધોરણને લખાવવું. ત્યારબાદ મોટા ધોરણનું વિષયવસ્તુ લખાવવું જે માત્ર મોટાધોરણના બાળકો લખશે.
- દરરોજ તપાસી શકાય અનુકાર્ય થઈ શકે તેટલું જ શ્રુતલેખન લખાવવું જોઈએ.

પ્રશ્ન : વાર્તાકથન-અભિનય ગીત વગેરેના સમૂહકાર્યમાં કઈ-કઈ બાબતો ધ્યાને લેવી જોઈએ ?

- સરેરાશ બાળકો જે અભિનયગીત કે વાર્તાના અભ્યાસકાર્ડમાં ચાલી રહ્યા છે, તે અભિનયગીત કે વાર્તા પસંદ કરવી જોઈએ.
- અભિનયગીત કે વાર્તા એકથી વધુ વખત કહી શકાય કે ગાઈ શકાય.

પ્રશ્ન : મુખવાચન કેવી રીતે કરાવવું ?

- જે બાળકોને અભ્યાસકાર્ડમાં પાઠવાંચન કે વાર્તાનું વાંચન આવે છે તેઓને વર્ગમાં તે પાઠ કે વાર્તાનું મુખવાચન કરાવવું.
- જો વાંચનમાળા અંતર્ગતનું વાંચન હોય તો દરેક બાળકને વાંચનમાળા આપી વારાફરતી વાંચન કરાવવું.

- ગુજરાતીના સમૂહકાર્ય અંતર્ગતના લેખન માટે વિદ્યાર્થી સ્વઅધ્યયનપોથી આગળ પાછળ પાના મૂકાયેલ છે.
- ગણિતમાં લેખન અંતર્ગતના સમૂહકાર્ય માટે વિદ્યાર્થી સ્લેટનો ઉપયોગ કરવો.
- ધોરણ-૫ માં સમૂહકાર્યમાં વિદ્યાર્થી પાસેની નોટબુક ઉપયોગમાં લેવી.

પ્રશ્ન : ગુજરાતી અને ગણિત અંતર્ગતના સમૂહકાર્ય માટે શિક્ષકે કંઈ પૂર્વતૈયારી કરવી જોઈએ ?

- ગુજરાતીમાં શ્રુતલેખન, અનુલેખન માટેના ફકરા તૈયાર રાખવા.
- ગણિતમાં સંખ્યાજ્ઞાન, ઘડિયા, વગેરેના પલાખા તૈયાર રાખવા. ચાર પ્રક્રિયા (સરવાળા-બાદબાકી-ગુણાકાર અને ભાગાકાર) ના ઉદાહરણ તૈયાર રાખવા.

(૧૩) બાળકના વર્ગબહારનું કાર્ય

પ્રજ્ઞા અભિગમ અંતર્ગત વિવિધ તબક્કે શીખવાના ભાગરૂપે બાળક વર્ગ બહાર જવાનું થાય છે. વર્ગ શિક્ષક અને વર્ગના બાળકો વર્ગખંડમાં હોય અને એકાદ બાળક શીખવાના ભાગરૂપે વર્ગની બહાર જાય ત્યારે પરોક્ષ રીતે તેનું નિયમન થાય તે જરૂરી છે.

પ્રવૃત્તિ : અહીં પર્યાવરણ ધોરણ-૧ના માઈલસ્ટોનનું અભ્યાસકાર્ડ મૂકેલ છે. જે વર્ગબહારનું કાર્ય છે.

પ્રશ્ન : આ માટે બાળકે કયા-કયા સ્થળની મુલાકાત લેવાની રહેશે ?

- (કાર્ડમાં દર્શાવ્યા અનુસાર)

પ્રશ્ન : આ કાર્ડમાં વિદ્યાર્થી સાથે સાથીને મોકલવો જોઈએ ?

- ના

પ્રશ્ન : આ કાર્ડમાં બાળકને કેટલો સમય આપવો જોઈએ ?

- જરૂરી સમય. પરંતુ વર્ગ બહારનું કાર્યમાં સમય વેડફાય નહીં તે ધ્યાને રાખવું.

પ્રશ્ન : બાળકના વર્ગબહારના કાર્ય વખતે કઈ-કઈ બાબતોનું ધ્યાન રાખશો ?

- બાળક કયા અભ્યાસ હેતુ માટે બહાર જાય છે તે જાણી તે હેતુને ધ્યાન રાખી તે કાર્યપૂર્ણ કરીને આવે તે જોવું.
- જરૂર જણાય તો કોઈ એક જૂથમાંથી આગળ વધતાં બાળક પૈકી કોઈ એક બાળકને સાથી તરીકે મોકલવો.
- બાળક કાર્ય પૂર્ણ કરીને આવે ત્યારે તેનું કઈ બાબતોનું મૂલ્યાંકન કરવાનું હતું તે અવશ્ય ધ્યાને લેવું.
- અભ્યાસકાર્ડ, સર્વેક્ષણમાં મૂકાયેલ/છપાયેલ બાબતો સ્થાનિકકક્ષાને સંલગ્ન ન હોય તો જરૂરી બદલાવ કરી વર્ગબહારનું કાર્ય સોંપવું.
- વર્ગ બહારના કાર્ય માટે સમય મર્યાદા ધ્યાને લેવી.

ભાગ-૧ : ૨૩

નોંધ

[illegible]

નોંધ

નોંધ

[illegible]

નોંધ

[illegible]

નોંધ

[illegible]

[illegible]

નોંધ

[illegible]